

**Arbeideridrettens framvekst i Vestmar på
1930-tallet: i byen, i skogen og langs
Sørlandsbanen.**

Lars Øygarden Nordbø

VEILEDER

Nils Martinius Justvik

Universitetet i Agder, 2021

Fakultet for Humaniora og pedagogikk

Institutt for religion, filosofi og historie

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært en tøff og lærerik prosess. En stor takk rettes til min veileder Nils Martinius Justvik, som med stort engasjement har hjulpet meg masse i løpet av året.

Takk til Arbeiderbevegelsens Arkiv i Telemark for god service. Jeg vil også takke Kragerø Historielag og Lars Erik Vaale Historiker, cand. philol. som har hjulpet meg med stoff fra Kragerø området. Takk også til Drangedal Historielag med leder Oddvar Langmyr, som stilte seg til disposisjon.

Til slutt vil jeg takke familie, venner og kjæreste for støtte til å gjennomføre denne oppgaven. En spesiell takk til bestemor og bestefar, Halvor og Ingebjørg for utlån av mange nyttige bøker.

Kristiansand, mai 2021

Lars Øygarden Nordbø

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Innholdsfortegnelse	2
Liste over tabeller	3
Forkortelser	4
Kapittel 1: Innledning	5
1.1 Tema	5
1.2 Problemstillinger	5
1.3 Forskningssituasjon og litteratur.....	6
1.4 Kilder og kildeproblematikk.....	8
1.5 Teori.....	12
Kapittel 2: Vestmar - Skogsbygda og Kystbyen. Sosialt, politisk og økonomisk. Ca. 1900-1950.	14
2.1 Områdets demografi.....	15
2.2 Det økonomiske landskapet	16
2.3 Den sosiale sammensetningen	18
2.4 Det politiske landskapet.....	20
Kapittel 3: Arbeideridrettens utvikling i Norge og Telemark.	21
3.1 Arbeidernes inntog i idretten og stiftelsen av AIF.....	22
3.2 Kampen om makten i AIF.....	23
3.3 AIF mot NLI gjennom 30-tallet: Splittelse og forlik?.....	25
3.4 Svensk arbeideridrett kontra norsk arbeideridrett.....	27
3.5 Arbeideridrettens utvikling i Telemark.....	30
Oppsummering.....	31
Kapittel 4: Vestmar-klubbenes inntog og utvikling i mellomkrigstiden.	32
4.1 Arbeideridretten i Vestmar våkner til liv.....	33
4.2 Problematikk rundt stiftelsesårene til lagene i Vestmar.....	35
Oppsummering.....	40
4.3 Hvor i Vestmar opprettes arbeideridrettslagene og hva kjennetegner lokalsamfunnene og lagenes medlemmer?	40
4.3.1 Bostrak og Tørdal.....	41
Oppsummering.....	50
4.3.2 Kroken.....	51

Oppsummering.....	63
4.3.3 Drangedal.....	64
Oppsummering.....	74
4.3.4 Kragerø og Helle.....	75
4.3.5 Helle.....	75
Oppsummering.....	81
4.3.6 Kragerø.....	82
Oppsummering.....	93
Kapittel 5: Ideologisk og politisk idrettskamp i Vestmar	94
5.1 Idrett og idrettsutfoldelse blant arbeideridrettslagene i Vestmar: en parallell eller et alternativ?.....	95
5.2 Ideologiske uttalelser fra sentrale aktører i arbeideridretten i Vestmar.....	96
Oppsummering.....	99
5.3 Propagandastevner og propagandadager som ideologisk virkemiddel.....	100
Oppsummering.....	102
5.4 Politisk idrett i Drangedal kommune.....	103
Oppsummering.....	109
Kapittel 6: Konklusjon.....	110
Kilde og litteraturliste.....	116

Liste over tabeller:

Tabell 1: Befolkningsutvikling i Vestmar

Tabell 2: Lags- og medlemsutviklingen i Telemark Arbeideridrettskrets 1932-1940

Tabell 3: Stiftelsesåret til arbeideridrettslagene i Vestmar

Forkortelser

AAIK: Aust-Agder Arbeideridrettskrets

AIL: Arbeideridrettslag

AIF: Arbeidernes Idrettsforbund

AM: Arbeidermesterskap

AP: Arbeiderpartiet

DNA: Det Norske Arbeiderparti

KM: Kretsmesterskap

KT og IF: Kragerø Turn og Idrettsforening

LO: Landsorganisasjonen i Norge

NLI: Norges Landsforbund for Idrett

NKP: Norges Kommunistiske Parti

RSI: Den Røde Sportsinternasjonale

TA: Telemark Arbeiderblad

TAIK: Telemark Arbeideridrettskrets

Kapittel 1: Innledning

1.1 Tema

Arbeideridrettsbevegelsen hadde sitt opprinnelige opphav fra Tyskland på sent 1800-tallet, men spredte seg etter hvert til store deler av Europa. Også i Norge oppstod det en arbeideridrettsbevegelse, som var knyttet til den politiske delen av arbeiderbevegelsen. I 1924 ble arbeideridretten i Norge organisert i et forbund, Arbeidernes Idrettsforbund (AIF), og AIF skulle etter hvert vokse seg til å bli en masseorganisasjon og en stor utfordrer til det borgerlige idrettsforbundet Norsk Landsforbund for Idrett (NLI). Motsetningsforholdet mellom de to forbundene skulle utover 30-tallet skape et skille i både idretten og samfunnet generelt mellom det borgerlige samfunnet og arbeidersamfunnet. I Telemark kom arbeideridretten seint i gang, men i 1932 ble Telemark Arbeideridrettskrets (TAIK) opprettet og i årene frem mot krigen skulle AIF i fylket oppleve en sterk vekst. Vestmar-området i Telemark som består av Kragerø og Drangedal kommune, skulle bli et av de områdene i fylket hvor arbeideridretten stod sterkest og aktivitetsnivået var høyest. Disse arbeideridrettslagene opprettet et skille mellom de borgerlige idrettslagene som allerede hadde god forankring i de forskjellige lokalsamfunnene, og i en tid hvor folk led av arbeidsledighet, fattigdom og økte klasseforskjeller, kunne dette skillet by på spenninger i det sosiale og idrettslige liv. Masteroppgaven vil hovedsakelig spenne over tidsrommet 1932-1940, men vil også ta et tilbakeblikk på de første ti-årene av 1900-tallet for å beskrive både arbeideridrettens fremgang i Norge og Telemark, men også den samfunnsmessige utviklingen i lokalsamfunnene frem mot 30-tallet.

1.2 Problemstilling

Oppgavens hovedproblemstilling er å beskrive og forklare utviklingen av arbeideridretten i Vestmar-området på 1930-tallet. Det blir også interessant å se om arbeideridrettslagene skilte seg ut i forhold til de borgerlige idrettslagene i nærområdet, når det kom til idrettsutøvelse og organisering. Noen sentrale spørsmål vil bli forsøkt besvart:

1. Hva var årsakene til at arbeideridretten oppstår i Vestmar på denne tiden? Hvorfor skjer det på begynnelsen av 1930-tallet?
2. Var det bestemte strukturer eller aktører som drev arbeideridretten fram i Vestmar eller folk utenfra?
3. Hvor mye hadde utbyggingen av Sørlandsbanen å si for arbeideridretten i Vestmar?

1.3 Forsknings situasjon og litteratur

På nasjonalt nivå er det to hovedverk som tar for seg arbeideridrettens utvikling og historie i Norge. Finn Olstads bok *Norsk Idretts Historie. Forsvar – Sport, Klassekamp 1861-1939*¹, tar for seg arbeideridrettens spede begynnelse, AIFs stiftelse i 1924, kampen om makten i forbundet mellom kommunister og sosialdemokrater og arbeideridrettens «kamp» og forlik med den borgerlige idrett frem mot 1940. Petter Larsens *Med AIF-stjerna på brystet – Glimt fra norsk arbeideridrett*², er det andre verket som tar for seg AIF og arbeideridrettens historie. Hovedoppgaven *Politikk og idrett. En undersøkelse om forholdet mellom Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund 1924-1936* av Ivan Edin tar også for seg en viktig del av AIFs historie.³ Per Maurseths bok *Arbeiderbevegelsens historie i Norge. bd. 3: Gjennom kriser til makt (1920-1935)*, viser AIF og arbeideridrettens posisjon innenfor arbeiderbevegelsen og har vært til inspirasjon for mine teoretiske diskusjoner i oppgaven.⁴

Av regionale studier om AIF og arbeideridretten finnes for eksempel Hans Bonesrønning's hovedoppgave *Arbeideridrett i Sør-Trøndelag 1924-1940*, Sven Mollekleivs hovedoppgave *Arbeideridretten i Oslo lokalt og sentralt. Sørli Idrettsforening – En AIF-klubb i utvikling 1929-1940*. Mollekleivs oppgave er ikke en regional studie i samme forstand som for eksempel Bonesrønning's oppgave som tar for seg arbeideridretten i hele Sør-Trøndelag, men den gir et bilde på hvordan arbeideridretten kunne se ut i Oslo og områdene rundt. Einar Niemi's artikler *Idrett og politikk. Om arbeideridretten i Varanger* og *Idrett og politikk. Arbeidernes Idrettsforbund – et regionalt eksempel*. For Sørlandets del finnes Eirik Sørsdals bok «*Frihet, Sunnhet og Kultur*». *Arbeideridrett i Aust Agder*, Nils Justvik's artikkel *Arbeideridretten på Sørlandet i spenningsfeltet mellom borgeridrett og kristenfolk* og hans bok *Fra hav til hei: En fortelling om idrett i Aust-Agder* der arbeideridrettens historie i fylket får en del plass. I Nils Justviks bok *Idrett i sør: Vest-Agder Idrettskrets 100 år 1917-2017*, får vi også et innblikk i arbeideridrettens utvikling i landet sørligste fylke.⁵

---

¹ Olstad, Finn. *Norsk Idretts Historie. Forsvar, Sport, Klassekamp. 1861-1939*. Aschehough 1987.

² Larsen, Petter. *Med AIF-stjerna på brystet*. Tiden Norsk Forlag 1979.

³ Edin, Ivan. *Politikk og Idrett. En undersøkelse om forholdet mellom Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund. 1924-1936*. Universitetet i Bergen 1970.

⁴ Maurseth, Per. *Arbeiderbevegelsen historie i Norge. bd. 3: Gjennom kriser til makt (1920-1935)*. Oslo 1987.

⁵ Bonesrønning, Hans. *Arbeideridrett i Sør-Trøndelag 1924-1940*. Universitetet i Trondheim 1981; Mollekleiv, Sven. *Arbeideridretten i Oslo lokalt og sentralt. Sørli Idrettsforening – En AIF-klubb i utvikling 1929-1940*. Hovedoppgave i idrett. Norges Idrettshøgskole 1984; Niemi, Einar. *Idrett og politikk. Om arbeideridretten i Varanger*. Varanger Årbok 1992; Niemi, Einar. *Idrett og politikk. Arbeidernes Idrettsforbund – et regionalt eksempel*. I f.Fagertun (red.) *Veiviser i det mangfoldige nord. Utvalgte artikler av Einar Niemi*. Tromsø 2014; Sørsdal, Eirik. «*Frihet, Sunnhet og Kultur*». *Arbeideridrett i Aust-Agder*. Arendal 1984; Justvik, Nils. *Arbeideridretten på Sørlandet i spenningsfeltet mellom borgeridrett og kristenfolk*. Arbeiderhistorie 2016;

Når det kommer til historien om arbeideridretten på det lokale plan i Telemark og Vestmar, har Ørnulf Hodne skrevet boken *Idrett og fritid – en mellomkrigsstudie i norsk idrettskultur*.⁶ I denne boken tar han for seg historien til både Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund i hver sine kapitler, før han i siste kapittel ser på idrettens ideologiske nedslag i tre Telemarkskommuner. De tre kommunene er Vinje, Seljord og Notodden. Foruten om denne boken og Helge Mælands oversiktsartikkel om *Arbeidernes Idrettsforbund i Telemark* fra 2008 i *Telemark Historie*, finnes det ikke forskning om dette temaet fra denne regionen i Norge. Når det kommer til arbeideridretten og dens historie i Telemark og Vestmar, har den også fått beskjeden plass i litteraturen. I idrettslagenes egne jubileumsbøker står det ikke mye om arbeideridretten. Dette gjelder også historiebøker for idrettsklubber som etter krigen ble dannet gjennom sammenslåing av «borgerlige lag» og AIF-lag, som Rjukan IF og Herkules IF med flere. I 75års historien til Telemark Idrettskrets⁷ er det sparsomt med opplysninger om arbeideridretten. I noen klubbhistorier er likevel arbeideridretten med, og i 100-års historiene til Skade og Skarphedin er det mange opplysninger om arbeideridrettsmiljøene i Lunde og Bø.⁸ I Odds Ballklubbs 125 år-bok, forteller Finn Olstad og Eivin Blikstad litt om arbeideridretten versus borgeridretten i Skien på 30-tallet, og i den borgerlige klubben Odd fantes det mange «vanlige» arbeidere på denne tiden.⁹ Vestmar-området i Telemark er som sagt nedslagsfeltet i oppgaven min, og det finnes lite dokumentasjon om de forskjellige arbeideridrettslagene i dette området. 50-års historien til Kroken Idrettsforening fra 1983¹⁰ er det gode unntaket, med ganske god dokumentasjon om arbeideridrettsmiljøet på 1930-tallet i Kroken. I Kragerø IFs 75års historie er det bare en halv side om Kragerø Arbeideridrettslags aktivitet på 30-tallet og hvilke idretter de drev med.¹¹ Fra de andre arbeideridrettslagene i Vestmar finnes det svært lite, med unntak av noen opplysninger om Drangedal og Bostrak/Tørdal AIL i 100års boken om Drangedal kommune¹², og litt om Drangedal AIL i en artikkel om idrettslivet i Drangedal fra tidlig 1900-tall i boken, *Det var ein gong minner frå*

Justvik, Nils. *Fra hav til hei: En fortelling om idrett i Aust-Agder*. Cappelen Damm akademisk. Oslo 2018; Justvik, Nils. *Idrett i sør: Vest-Agder Idrettskrets 100 år 1917-2017*. Portal. Kristiansand 2017.

⁶ Hodne, Ørnulf. *Idrett og fritid – en mellomkrigsstudie av norsk idrettskultur*. Novus Forlag. 1995. Oslo.

⁷ Gudmund Kyrkjebø. *Tele-idretten gjennom tidende. Telemark Idrettskrets 1919-1994*, Bø 1994.

⁸ Gudmund Kyrkjebø. *Soga om Skade gjennom 100 år*, Lunde 1987. Olav Rovde: *Bø-idretten gjennom hundre år*, Bø 1990.

⁹ Olstad, F. Blikstad, E. 2018. *Helter i Sort og Hvitt – Historien om Odds Ballklubb og byen gjennom 125 år*. Odds Ballklubb, Skien 2018; omtalen om vanlige arbeidere i Odd: S. 146

¹⁰ Engeset, Alf. *Kroken AIL 1933 – Kroken IL 1983. 50 år*. Kroken 1983

¹¹ Brunsvig, Joseph. *Kragerø Idrettsforening 75 år. 3. oktober 1881 – 3. oktober 1956*. Kragerø 1956.

¹² Nordby, Guro. *Drangedal 1900-2000. Utvikling og Kulturhistorie*. Drangedal Kommune 2005

Drangedal.¹³ Hovedoppgaven til Jon Helge Bergane i historie *Drangedal Kommune og den økonomiske krise i mellomkrigstida*¹⁴ fra 1984 og boken til Guro Nordby, har vært til god hjelp for å kunne forstå hvordan den økonomiske krisen påvirket innbyggerne i kommunen i mellomkrigstiden, samt gi et bilde av hvordan samfunnet i kommunen var bygd opp. For Kragerø-distriktets del har bind 2 og 3 av Kragerøs Historie *Kysten, skogen og byen* fra 2016 hatt samme funksjon som verkene fra Drangedal.¹⁵ I verkene om Kragerøs Historie har flere historikere vært involvert, og som i Drangedal kommunes bygdebok var Guro Nordby en av historikerne som bidro i dette arbeidet i tillegg til Lars Erik Vaale.

1.4 Kildesituasjon og kildeproblematikk

På forhånd var jeg klar over at kildesituasjonen rundt arbeideridretten i Vestmar var mangelfull, og utenom et par protokoller fra Kroken AIL som er godt skildret i 50-års boken til laget, finnes det ikke noen primærkilder for de enkelte arbeideridrettslagene i Vestmar. Dermed måtte jeg dykke ned i arkivene. I håp om å finne noe relatert til arbeideridrettslagene i Kragerø, reiste jeg til Berg Museum i Kragerø for å kikke i noen av Kragerø Arbeiderpartis protokoller fra 1930-tallet. I disse protokollene var det ikke referanser til arbeideridrettslaget eller idretten generelt. Deretter tok jeg turen innom biblioteket i Kragerø for å kikke i Kragerø Historielags årbøker, men i de bøkene der idrettslivet var omtalt var det ingen referanser til arbeideridretten. Så gikk turen til Skien og Arbeiderbevegelsens Arkiv der det fantes 5-6 mapper fra Telemark Arbeideridrettskrets (TAIK), som inneholdt årsmøteprotokoller, beretninger, organisasjonsoversikter, regnskap og rundskriv fra AIF ut til kretsene fra årene 1936-1940. I disse mappene fantes det en del opplysninger om arbeideridrettslagene i Vestmar som var til god hjelp når det kom til å finne ut hvilke idretter lagene drev, medlemsutviklingen i lagene og hvilken rolle arbeideridrettslagene i Vestmar hadde på kretsnivå. Men dette var bare bruddstykker av en periode som varte fra 1932 da TAIK ble stiftet, til 1940 da 2. verdenskrig kom til Norge og idrettsforbundene stengte. Det fantes ikke noe informasjon fra årene 1932-1935 som kunne si noe om utviklingen til arbeideridrettslagene i Vestmar. Den siste «utveien» ble å gå inn i de regionale og lokale

---

¹³ Drangedal Historielag. Artikkelen *Drangedal IL* i boken: *Det var ein gong minner frå Drangedal*. Bok 43. Drangedal Historielag 2020

¹⁴ Bergane, Jon Helge. *Drangedal kommune og den økonomiske krise i mellomkrigstida*. Hovedoppgave i Historie UIO 1984.

¹⁵ Okkenhaug, Sverre. (red). 2016. *Kragerøs Historie. Kysten, Skogen, Byen. Skåtøy, Sannidal, Kragerø. Bd. 2*. Kragerø Kommune 2016. Okkenhaug, Sverre. (red). 2016; *Kragerøs Historie, Kysten, Skogen, Byen. Skåtøy, Sannidal, Kragerø. Bd. 3*. Kragerø Kommune 2016.

avisene i Vestmar og Telemark, for å se hva slags sport- og idrettsinnhold som ble publisert gjennom 30-tallet. Telemark Arbeiderblad ble svaret, og avisen ble etter hvert hovedkilden min i denne oppgaven, og på mange måter «reddet» den oppgaven. Derfor er det viktig å ta en liten titt på pressens historie i mellomkrigstiden og hva som kan være problematisk med å bruke aviser som Telemark Arbeiderblad.

Avisene i mellomkrigstiden: Partipressens storhetstid

Norsk presse befant seg i vekst frem til 1920. Men fra 1920 snudde konjunktorene, med fallende priser, avsetningsvansker, synkende industriproduksjon og en verdenshandel som skrumpet inn. Massearbeidsløsheten blant arbeiderne skapte uro og grunnlag for streikeaksjoner. Impulsene fra den russiske revolusjon i 1917 bidro til å skjerpe krisen, og på landsmøte i 1919 meldte arbeiderpartiet seg inn i Komintern. Samtidig endret forholdet mellom de ulike politiske avisgruppene seg utover 30-årene. Borgerlig presse, som var vant til å være regjeringspresse, ble opposisjonspresse, mens den ekspanderende arbeiderpressen overtok rollen som regjeringspresse.¹⁶ Ut fra en overfladisk betraktning kunne man lett tro det var et nært samsvar mellom en politisk avisgruppes utvikling og partiets opp- og nedture. Men slik var det ikke uten videre. Samsvaret var størst mellom arbeiderpressen og Arbeiderpartiet. Arbeideravisene fulgte sitt parti svært tett fra Komintern-medlemskapet i 1919 og striden om Moskva-tesene med splittelsene i 1921 og 1923 til samlingen i 1927 og regjeringsmakt i 1935. Fra 1935 måtte avisene i arbeiderpressen av nødvendighet framstå som ansvarlige organer som talte Nygaardsvold-regjeringens sak. Arbeiderpressen favner således om ytterpunktene og inneholder de største kontrastene – fra revolusjonsglød til regjeringsmakt. Denne grad av samsvar mellom presse og parti var nesten fraværende i de tre pressegruppene på ikke-sosialistisk side. For Venstre var storhetstiden over. Etter Gunnar Knudsens avgang i 1920 ble Venstre aldri mer hva det hadde vært. Partiet var i krise og måtte stadig oftere søke storheten i sin fortid. Riktignok satt Venstre med hele fire regjeringer i tiden fra 1921-1935, men disse var kortvarige og ustabile. Venstres problemer synes likevel ikke å ha gått utover venstre-pressen. Samtidig som støtten i partiet gikk ned, hadde det fortsatt støtte fra tallrike aviser som førte valgkamp for partiet ved valgene. Venstrepressen ble altså ikke svekket på grunn av partiets nedgang. En liknende, men helt omvendt situasjon, gjaldt for Bondepartiet og dets presse. Bondepartiet markerte seg raskt som en betydelig kraft i norsk politikk, og fra partiet ble stiftet til det fikk regjeringsmakt i 1931 gikk det 11 år. Men

---

¹⁶ Ottosen. 2010. *Norsk Presses Historie. Bind 2. Parti, Presse og Publikum 1880-1945*. S. 37

Bondepartiets styrke hadde ingen parallell i dets presse. Bondeparti-pressen var den svakeste av de fire partipressegruppene. Den telte riktignok en rekke organer, men mange var små og svært lokale. I realiteten var det kun to virkelig tunge presseorganer i Nationen og Østlendingen. Heller ikke for Høyre var det helt parallell forhold mellom parti og presse i mellomkrigstiden. Høyre satt fortsatt i flere regjeringer i 1920-årene, men fra 1935 fant partiet seg i politisk isolasjon. Avstanden til Johan Nygaardsvolds regjering var stor, større enn for Venstre og Bondepartiet. Men samtidig ble høyrepresen organisatorisk sett mer aktiv enn noensinne og mobiliserte fra 1935 sterkt gjennom sine tre pressekontor.¹⁷

De regionale og lokale avisene i Telemark og Vestmar i mellomkrigstiden

Avisen Varden var en av de største regional-avisene i Telemark i mellomkrigstiden, og ble stiftet i Skien i 1874. Avisen var et erklært talerør for Venstre og fortsatte Venstre-tradisjonen fra Sverdrup og Jaabæk. Avisens sterke mann, Harald Kristoffersen (1892-1933), ble redaktør bare 30 år gammel i 1902, og avisens eneieier i 1925. Han sto i alle år på Venstres rene linje med en utpreget liberal legning. Som Venstre-avis var Varden altså opprinnelig radikal og liberal. I 1920-årene fikk den et mer «liberalt-borgerlig» og urbant preg og falt tilbake i et moderat Skiensmiljø skrev avisens historiker. Varden hadde opprinnelig vært imøtekommende ovenfor arbeiderne og stilte seg på deres side. Men etter Lenins revolusjon i 1917 etterfulgt av krakk og arbeidsledighet var samtiden helt forandret. Arbeidernes sak ble nå mindre viktig for Varden. Den ble en avis for middelklassen, som stod som en buffer mellom de to hovedfiendene i klassekampen. Varden ble avisen for funksjonærer og merkantile, og med sin størrelse var den nesten like stor som Porsgrunns Dagblad (PD), Teledølen og Vestmar til sammen, som alle var Venstre-aviser. Varden gikk gradvis fra Venstreradikalisme til en mer borgerlig posisjon med brodd mot arbeiderbevegelsen etter 1920.¹⁸ I 1908 ble Bratsberg Demokraten etablert som «organ for Bratsberg Amts arbeiderparti i Skien». Omkring 1920 var arbeiderpartiet inne i sin mest radikale periode, og mange i Telemark var misfornøyde med den moderate linjen i Bratsberg Demokraten. Etter forsøk med en fellesavis med Vestfold kom det første nummeret av «Telemark Arbeiderblad» ut i Larvik i oktober 1921. Dårlige kommunikasjoner og skral økonomi førte til nedleggelse i 1922. Arbeiderpartiet i Telemark likte dårlig å stå uten avis i Telemark, så partiet på Notodden påtok seg ansvaret for utgivelsen. Da partiet i 1923 ble splittet igjen, brøt kommunistene ut og overtok Bratsberg Demokraten, som etter mange vansker gikk inn i

---

¹⁷ Ottosen. 2010. S.57-58

¹⁸ Ottosen. 2010. S. 44

1929. Økonomien var et konstant problem for avisen på Notodden. Det var den også for Telemark Social-Demokrat i Porsgrunn, grunnlagt i 1922 og overtatt av DNA i 1926. Da sosialdemokratene og Arbeiderpartiet året etter gikk sammen, var også de to avisene slått sammen, og Telemark Arbeiderblad etablerte seg i Skien. Partiet hadde nå et talerør for hele fylket, og partiet sentral støttet driften. I løpet av kort tid fikk avisen eget trykkeri i egne lokaler.¹⁹

For arbeiderne i Vestmar var det etter hvert Telemark Arbeiderblad som ble populær i mellomkrigstiden²⁰, mens på den borgerlige siden fantes det to rivaliserende aviser. Da Kragerø Blad Vestmar i 1998 ønsket leserne velkommen til en ny avis, var det etter inngått fornuftsekteskap mellom Vestmar og Kragerø Blad. Begge avisene tilhørte landets eldste og avspeilte den gamle kampen mellom «høyre» og «venstre». Og konkurransen i den lille kystbyen og områdene innover i landet om både lesere, abonnenter og annonser hadde vært svært hard i over 130 år, siden nykommeren Vestmar gjorde sitt inntog i 1867. Da hadde Høyre-forløperen Kragerø Blad allerede vært i sving siden 1845. Vestmar ser ut til å ha vært det populære alternativet blant den borgerlige befolkningen i Drangedal. Drangedal var en bondebygd og Venstre satt med ordføreren frem til 1928, før partiet ble et sterkt opposisjonsparti til AP gjennom 30-tallet.²¹

Telemark Arbeiderblad og kildeproblematikk

Arbeiderpressen med Telemark Arbeiderblad i fokus, ble en meget viktig kilde i min oppgave. På mange måter reddet den oppgaven min, i mangel på andre kilder. Før man går løs på en kilde som TA er det en rekke spørsmål man bør stille seg. Hva er egentlig kilden, hvilken karakter har den, under hvilke omstendigheter oppstod den, hva var formålet? Vurderingen av kildens troverdighet hviler langt på vei på forståelsen av kildens funksjon.²² TA danner på mange måter utgangspunktet for oppgaven min, og som en arbeideravis må man ta hensyn til hvilken kontekst kilden er skrevet i. Mye av kildematerialet er preget av forfatterens politiske holdninger og tiden det stammer fra. Vurderingene og beskrivelsene som forekommer i kildene stemmer nødvendigvis ikke med virkeligheten, og kan være sterkt subjektivt farget. TA ble etter hvert et viktig talerør for TAIK, og fra 1932 fikk arbeideridretten i fylket fast spalte i avisen.²³ I spesielt leserinnlegg og referater fra ulike konkurranser og stevner,

---

¹⁹ Flo. 2010. S. 337 *Norsk Presses Historie. Bind 4. Norske Aviser fra A til Å*

²⁰ Nordby. 2005. S. 92

²¹ Nordby. 2005. S. 88-89

²² Kjeldstadli, K. *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo 1999. S. 176.

²³ Mæland. 2008. S. 21-22

forekommer det uttalelser som er sterkt farget av arbeideridrettsmenneskes politiske overbevisning, som det er viktig å tenke kritisk over. Jeg har også tatt «stikkprøver» i Venstreavisen «Vestmar» og bladet «Arbeideridrett – Organ for AIF», og her er det også viktig å tenke på hvilke vinklinger og uttalelser som forekommer.

Siden det ikke fantes primærkilder fra arbeideridrettslagene i Vestmar måtte jeg systematisk gå igjennom TA. Noen ganger var det bare TA og de andre avisene som kunne si noe om det jeg skrev, der ingen andre kilder kunne bekrefte det. Årgangene 1933-1939 i TA har jeg gjennomgått. De fleste årgangene fra perioden har jeg gjennomgått måned for måned, men i noen årganger har jeg for eksempel bare sjekket en måned, eller bare sommer/vinterhalvåret da jeg var interessert i sommer- og vinteridrettene. Jeg har også gått kvalitativt til verks, ved å bruke forskjellige søkeord i hver avis. For eksempel har jeg tastet inn «Kragerø AIL» slik at alle stedene dette navnet er nevnt, ble gullet ut i avisen. Denne metoden brukte jeg med hvert arbeideridrettslag i Vestmar, søkte på navnet i hver avis for å se hva som dukket opp. Dette gjorde det lettere å finne fram til det jeg skulle se på, i tillegg til at jeg slapp å lese en hel avis der jeg egentlig bare trengte en setning. Men gjennomgang av TA tok mye tid, og generelt har jeg måttet stole på det journalistene og referatene har sagt, selv om det kan være feilaktige opplysninger i dem. I dette tilfellet vil jeg også nevne et annet verk og forfatter som har tatt i bruk lokalaviser da kildematerialet viste seg mangelfullt. Alf M. Sandberg kom i 1997 ut med første bind av historien om Idrettsforeningen Trauma i Arendal. Klubben hadde dessverre ikke vært flinke til å ta vare på protokoller og opptegnelser gjennom årene, og for å få plassert historien i en riktig sammenheng måtte han ta en grundig gjennomgang av lokalavisene Vestlandske Tidende, Agderposten og Tiden. 80 årganger med aviser gikk Sandberg gjennom på mikrofilm, og til slutt var det gjennomgåelsen av avisene som formet manuskriptet til Sandberg og som gjorde det mulig å skrive om hvert enkelt år i Traumas historie.²⁴ Sandberg gikk naturligvis gjennom mye mer kildemateriale enn meg, men både jeg og Sandberg har brukt lokalaviser på en lik måte som til slutt «reddet» begges manus. Uten TA som kilde, hadde ikke oppgaven min fått det nødvendige omfanget den fikk.

1.5 Teori

I Per Maurseths bok *Arbeiderbevegelsens historie i Norge – 3. Gjennom kriser til makt. 1920-1935*, skriver han om arbeiderbevegelsens klasse- og kulturkamp i mellomkrigstiden.

---

²⁴ Sandberg, A. 1997. *Lokalidrett i 100 år. Bind 1 1896-1946. Idrettsforeningen Trauma*. Alf M. Sandberg. 1997. S. I forordet.

Arbeiderbevegelsens kjerne i mellomkrigstiden var fagbevegelsen og de politiske arbeiderpartiene. Den «tredje gren», kooperasjonen, motstod forsøkene på å la seg integrere og holdt på sin uavhengighet. Til partiene var det knyttet egne organisasjoner for kvinner og for ungdom, og senere ble det også satset på å organisere barn. Formålet med dette var å skape rekrutteringskanaler for bevegelsen og å gi ideologisk og organisasjonsmessig skoleing. For begge kjønn ble det mulig å leve sitt liv i arbeiderbevegelsen fra vuggen til graven. Organisasjonene var til gjengjeld *sosiale alternativ* til andre samværsformer, til uorganisert og organisert bruk av fritid, og arbeiderbevegelsen møtte her konkurranse fra alternativ som i overveiende grad bar det borgerlige samfunns stempel i verdier og tenkemåter. Den store bølgen av slik organisering kom i første halvdel av 1930-årene, men noen nydannelser kom tidlig på 1920-tallet. De sprang ut av tre ulike, men ikke motstridende motiver eller behov.²⁵

Det ene var behovet for å trekke skillelinjen mellom klassene opp i alle livets forhold. Som arbeidsliv og boliggeografi var klassesdelt, skulle også det sosiale samvær og fritidsliv deles. Det ble for mange et klart ideal at arbeiderne skulle leve sitt liv mest mulig isolert fra andre klasser. Det skulle gi trygghet, selvbevissthet og klasseidentitet. Dette motivet tilsa oppbygging av *parallele organisasjoner*, hvor atskillelsen i seg selv var det sentrale, mens virksomheten kunne være likartet. Men til atskillelsen hørte også å skape miljøer og samværsformer som bygget på at klassene var ulike i normer, verdier og kultur. Det var neppe grunnleggende forskjell i synet på sjakkspill som skilte borgerlige sjakkklubber fra arbeidernes, likevel ville den som krysset grensen, lett føle seg fremmed på den andre siden. Det andre motivet gikk på innholdet i og verdigrunlaget for selve aktivitetene. Det kunne formuleres negativt, som et behov for å beskytte seg mot, ta avstand fra og fornekte borgerlig kultur og indoktrinering av borgerlige verdier. Mange var uenige i en slik holdning. En annen klart og formulert linje i arbeiderbevegelsens kulturkamp var å gi arbeiderklassen *del* i de kulturgoder som hadde vært et privilegium for borgerskapet, i opplysning, kunst og litteratur. Men også med et slikt program kunne særskilte klasseorganisasjoner for dette formålet være ønskelig. Begge linjer kunne møtes i en positiv holdning om at arbeiderbevegelsen måtte omforme og prege kultur- og fritidsaktiviteter med sine egne verdier; fellesskap, solidaritet og sosialisme. Dette motivet la vekt på at de parallele organisasjoner også kunne være *alternative* i sitt innhold. Det tredje motivet var å gjøre disse organisasjonene til fronter i *klassekampen*, dels

---

²⁵ Maurseth. 1987. S. 519-520.

ved at det gjennom dem ble bygget opp tilhørighet, klassebevissthet og kampvilje, dels ved at de selv på sine områder opptrådte utad for arbeidernes interesser.²⁶

Per Maurseth skriver at arbeideridretten både ble den største og mest betydelige særorganisasjonen i arbeiderbevegelsen, og den som mest vellykket kombinerte trekkene av parallell-, alternativ- og kamporganisasjon, og samtidig den organisasjonen hvor striden mellom Arbeiderpartiet og kommunistene ble hardest.²⁷ Ut ifra Maurseths tanker om disse tre trekkene ved arbeiderbevegelsens særorganisasjoner i mellomkrigstiden, og hvordan arbeideridretten vellykket kombinerte alle de tre trekkene, er det interessant å spørre seg dette; *Var arbeideridretten i Vestmar en parallell til idrettsutøvelsen og organiseringen innenfor annen idrett i området? Eller var arbeideridretten snarere et alternativ med grunnlag i andre normer, verdier og kultur: sunn og nyttig idrett der både kvinner og barn ble integrert. Folkehelsen stod i fokus. Hvor sterkt var kampmotivet innenfor den regionale bevegelsen med appell til å bygge klassefølelse og klasseidentitet?*

Kapittel 2: Vestmar – Skogsbygda og kystbyen. Sosialt, økonomisk og politisk. Ca. 1900-1950.

Vestmar er et gammelt navn på kysten av Grenland i Telemark. Navnet betegner visstnok landskapet vest for *mar*, «sjø», her i betydning fjord, der vil si Grenmar (Langesundsfjorden). Vestmar er omtalt som fylke allerede på 700-tallet. På 1000-tallet omfattet Grenafylket både Vestmar og innlandet, der innlandet er områdene som omfattet distriktet rundt Norsjø i Telemark.²⁸ I dag regnes Vestmar som et distrikt i Vestfold- og Telemark fylke, og består av kommunene Drangedal og Kragerø. Denne delen av Telemark er full av variasjoner, spesielt når det kommer til natur, historie og kultur. Kragerø kommune og selve byen Kragerø, er hovedsakelig kjent for sin fine skjærgård med kyst- og båtkultur, med øyer som Jomfruland og Skåtøy. Lenger nord inn i landet finner man tettsteder som Sannidal og Helle, som tradisjonelt har vært preget av skog og landbruk, og er preget av en annen geografi og næringsvirksomhet enn den i byen. Tar man turen 4 mil nordvest og enda lenger inn i landet kommer man til Prestestranda, og kommunesentrum i Drangedal kommune. Drangedal er en typisk skogskommune med store skog- og heiområder, der jord- og skogbruk samt småindustri tradisjonelt har dominert næringsgrunnlaget. Bygda blir ofte delt opp i tre

---

²⁶ Maurseth. 1987. S. 521-522.

²⁷ Maurseth. 1987. S. 524.

²⁸ Nilsen, Jan Erik: *Vestmar* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 28. august 2020 fra <https://snl.no/Vestmar>

delområder, Tørdal, Drangedal og Kroken, der alle 3 områdene har flere andre «grender». Disse grendene utgjør ofte et grendefellesskap og dette felleskapet stod ofte sterkt før i tiden og gjør det til en viss grad også i dag. Innsjøen Toke skiller seg ut og utgjør øvre del av Kragerøvassdraget og forbinder de to kommunene sammen.

2.1 Områdets demografi i første halvdel av 1900-tallet.

TABELL 1: BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN I VESTMAR 1900-1946

	1900	1910	1920	1930	1946
Skåtøy	4162	4130	3654	3484	3215
Kragerø	5220	4970	4641	4314	3965
Sannidal	2539	2675	2714	2545	2509
Drangedal	4006	4149	4185	4716	5055
			15194		14744

Kilder: Folketellinger. SSB 1900, SSB 1910, SSB 1920, SSB 1946-1948

I tabellen over kan man se befolkningsutviklingen i de 4 kommunene som omfattet Vestmar i den første delen av 1900-tallet. Som vi kan se i tabellen sank folketallet jevnt i de tre kommunene Skåtøy, Sannidal og Kragerø gjennom nesten 50 år, med unntak av Sannidal der folketallet hadde steget i 1910 og 1920. Disse tre kommunene skulle etter hvert bli slått sammen til en, nemlig Kragerø kommune i 1960. I Drangedal derimot kan man se en ganske radikal stigning i folketall fra 1920-30 på hele 531 personer, og fra 1930-1946 på 339 personer. I Drangedal var byggingen av Sørlandsbanen hovedfaktoren for en slik stigning. Jon Helge Bergane skriver i sin hovedoppgave at: «I perioden 1915 til 1930 fant de sted en nærmest eksplosjonsartet nyetablering av småbruk i Drangedal».²⁹ Særlig var dette tilfelle tidlig på 1920-tallet, da Sørlandsbanen ble lagt gjennom Telemark i retning Kristiansand. Svært mange anleggsarbeidere slo seg ned som småbrukere i kommunen og en mengde bureisningsbruk så dagens lys. For å få stiftet bo lånte disse nye småbrukerne penger i Den norske stats Småbruks- og Boligbank.³⁰ Dette var ikke bare typisk for Drangedal. Da Sørlandsbanen ble bygget gjennom Vegårshei i Aust-Agder slo mange anleggsarbeidere seg

²⁹ Bergane. 1984. S. 81

³⁰ Bergane. 1984. S. 81

ned i bygda for kortere eller lengre perioder skriver Johs. G. Torstveit. Også her var arbeiderne ivrige bureisere og de fikk støtte til både kjøp av grunn og til husbygging. Ingen andre kommuner i fylket hadde i nærheten av like mange bureisningsbruk som i Vegårshei og Torstveit nevner også at disse anleggsarbeiderne var ivrige i politikken, og de var også med på å vippe kommunestyret i Arbeiderpartiets favør.³¹ Noe som kan forklare hvorfor Kragerø var preget av fraflytting etter århundreskiftet er at byen mistet sin posisjon som en av landets ledende sjøfartsbyer utover 1900-tallet. Man innså ikke at seilskutetiden var over og man byttet til damp altfor sent og byen ble preget av ledighet og fraflytting. I Sannidal og delvis i Skåtøy holdt folketallet seg imidlertid nokså konstant fordi de hadde jordbruk, skogbruk og fiske å falle tilbake på.³² Dette sier Vaale og Pedersen i bind 2 av Kragerøs historie, men ser vi på folketellingene mistet Skåtøy nesten 1000 innbyggere på 50 år så her har det vært en gradvis stor fraflytting. I Sannidal holdt befolkningstallet seg nokså stabilt, men her har det gått både opp og ned. Men for Skåtøy stemmer ikke dette utsagnet.

2.2 Det økonomiske landskapet

Fra midten av 1890-årene ble det gode tider i skogbruket i Drangedal. Den nye tremasse- og celluloseindustrien tok mindre dimensjoner enn det som tidligere var blitt avviklet. Det var sterk hogst fra århundreskiftet og fram til slutten av første verdenskrig.³³ Fløtning av tømmer var også av stor økonomisk betydning i bygda, der Kragerø- eller Tokevassdraget, var hovedfartsåren. Mot århundreskiftet kom Fossing, Kammerfoss og Vafoss bruk i Kragerøvassdraget. Disse fikk fra 1907 kraft fra Dalsfoss-dammen som ligger i utløpet av Toke, og da denne dammen fra 1904 stod ferdig kunne man regulere vannstanden slik at tømmerfløtingen ble mer effektivisert.³⁴ Rundt 1930 bodde det i underkant av 5000 mennesker i Drangedal. Den yrkesaktive delen av disse hadde ikke mange og varierte arbeidsmuligheter å velge mellom. Kommunens næringsliv var nemlig svært lite differensiert i mellomkrigsårene, og arbeidsplassene fantes stort sett i tilknytning til primærnæringene. Stort skogsareal og gode tømmerpriser skapte mange arbeidsplasser i bygda. Jordbruket spilte en noe mer beskjeden rolle både når det gjaldt det økonomiske og når det gjaldt sysselsettingen.³⁵ Sørlandsbanens inntog i bygda i mellomkrigstiden skapte også mange arbeidsplasser og førte som nevnt til en befolkningsøkning i mellomkrigstiden. Men mellomkrigstiden var også preget av økonomisk

---

³¹ Notat frå Johs. G. Torstveit. 2020. Vedr. Vegårshei og etablering av småbruk i mellomkrigstida.

³² Pedersen og Vaale. 2016. Bind 2. S. 272

³³ Nordby. 2005. S. 163-164

³⁴ Nordby. 2005. S. 172-173

³⁵ Bergane. 1984. S. 8

krise, og Drangedal kommune kom under administrasjon fra 1927 og ble holdt der til 1936.³⁶ Tida etter krigen, da krise og krig var overstått pekte bare oppover og fremover. Det var gode tider i jord- og skogbruk, det var arbeid nok og stadig bedre vareutvalg. Nye muligheter i arbeidslivet ga nye tilbud og utfordringer, som gjorde fremtidsutsiktene lyse.³⁷

Siden 1850-tallet hadde Kragerø vært en av landets ledende byer innen handel- og sjøfart. Men fra begynnelsen av 1900-tallet mistet Kragerø sin ledende posisjon, fordi rederne ikke klarte omstillingen fra seilskuter til dampfartøyer like godt som i de større byene. Skogbruket og trelasthandelen var en viktig forutsetning for at Kragerø fikk sine kjøpstadsprivilegier i 1666, og en sentral inntektskilde for byen frem til begynnelsen av 1900-tallet. Mesteparten av tømmeret kom fra skogene i Drangedal, og foredlingen skjedde på sagbrukene langs Kragerøvassdraget og Fossingvassdraget. Brukene tilhørte trelasthandlere i Kragerø by. Industribedrifter knyttet til mineralutvinning, jern- og metallstøping og tremasseproduksjon vokste også frem i de tre kommunene, og var gode inntektskilder frem mot første verdenskrig.³⁸ Istrafikken som foregikk rundt om i hele Kragerø-districtet ble også en svært viktig eksportvare helt frem til første verdenskrig, der man solgte is til produksjon, distribusjon og konservering av ferske næringsmidler som fisk, kjøtt og meieriprodukter. Isutskipningen foregikk til land som Storbritannia, Tyskland, Spania, Nederland og Portugal, og til Sverige foregikk den til utpå 1930-tallet.³⁹ Mellomkrigstiden var preget av økonomiske kriser og nedgangstider. Storstreiken og dens utbrudd 1920-1921 og gjorde tusenvis av nordmenn arbeidsledige, i tillegg til at det førte til en splittende klassekamp. Det var synet på lønnsutviklingen i fagorganiserte yrkesgrupper som bidro til streiken i Norge. Streiken rammet også Kragerø, og omfattet etter hvert fabrikkarbeidere, sjøfolk og transportarbeidere.⁴⁰ Etter streiken falt skips- og tømmer aksjene dramatisk og Kragerø-bankene gikk i likvidasjon i 1924-1926: Kragerø Kreditbank, Kragerø og omegns Privatbank, Kragerø Sparebank og Sandøkedal og Skaatø Sparebank. Nedgangstidene fortsatte utover 1920- og inn på 1930-tallet, med dårlige priser for tømmer og gårdsprodukter og en svært trykkende arbeidsledighet i Kragerø, Sannidal og Skåtøy.⁴¹ Kragerøbanen ble en viktig ressurs for området, og da den var ferdig utbygd i desember 1927 var dette endestasjonen for

---

³⁶ Nordby. 2005. S. 317

³⁷ Nordby. 2005. S. 405-406

³⁸ Vaale. 2016. Bind 2. S. 243

³⁹ Vaale. 2016. Bind 2. S. 281-286

⁴⁰ Vaale. 2016. Bind 3. S. 56

⁴¹ Vaale. 2016. Bind 3. S. 58-59

Sørlandsbanen frem til 1935. Hit kom gods som skulle videre langs kysten og ble laste om bord i skip for befraktning til andre byer. Godstrafikken ble en meget viktig del av virksomheten til banen, og transporten omfattet fisk og tømmer, samt mer eksotiske varer som øl og nyper. Banen ble livsnerven for folk i Kragerødistriktet fordi den knyttet folk sammen, den knyttet bånd mellom byen og distriktene omkring.⁴² Etter krigens harde år var det mange som mente at de tre kommunene i området burde slås sammen. Det var tre ulike kommuner, med tre ulike økonomier og tre ulike særpreg. Sannidal med industribrukene Kammerfoss og Vafos, Skåtøy med fiske og småbrukere og Kragerø med handel, industri, sjøfart og ferietrafikk. Dette endte med sammenslåing av de tre kommunene i 1960, til Kragerø kommune.⁴³

2.3 Den sosiale sammensetningen.

Drangedal har i lange tider vært et typisk bygdesamfunn. De aller fleste i bygdesamfunnet arbeidet i mange fag. Jordbruk og skogbruk var basis for de fleste. Lauskarer var de som ikke hadde jord, men tok seg arbeid hos andre etter som det passet. Hverdagslige gjøremål tok folk seg helst av selv, og når det var større arbeid gikk man til spesialistene.⁴⁴ Går vi litt lenger frem i perioden og ser på tabellen over gruppeinndeling av drangedøler sysselsatt i primæringer pr. 1930 som Jon Helge Bergane har laget, kan man se en tydelig pyramidestruktur i lokalsamfunnet i mellomkrigstiden. Bergane har blant annet tatt utgangspunkt i folketellinga fra 1930 og plassert drangedølene i fire grupper med følgende prosentfordeling: 1. Store eiendomsbesittere: 1.8%, 2. Selvstendige gårdbrukere: 19.6%, 3. Småbrukere m/annet hovedyrke: 27,1%, 4. Ansatte i Jord/skog: 51,4%.⁴⁵ Bergane medgir at selv om inndelingen han har gjort er skjematisk og sterkt forenklet, illustrerer den på en god måte pyramidestrukturen i primæringene samtidig som det kan gi oss et bilde av de sosiale forhold. På toppen en liten og velstående overklasse, i midten den selveiende bondestanden og på bunnen et stort landsbygdsproletariat av jord- og skogsarbeidere som var helt avhengige av arbeidsmuligheter for å klare seg. Bergane legger også til at blant kvinnene i Drangedal i mellomkrigstiden var den yrkesaktive andelen så lav som 20% og over halvparten jobbet enten som tjenestepiker eller hus- og klesvaskere.⁴⁶ Etter krigen da krise og krig var overstått, pekte utviklingen bare oppover og fremover, og det var kanskje bygdesamfunnets

---

⁴² Vaale. 2016. Bind 3. S. 77

⁴³ Vaale. 2016. Bind 3. S. 140-142.

⁴⁴ Nordby. 2005. S. 153-154

⁴⁵ Bergane. 1984. S. 75

⁴⁶ Bergane. 1984. S. 74-75

blomstringstid i dette århundret. Den økende velstanden i både bygda og samfunnet generelt, bidro til å danne en enhet som folk kunne identifisere seg med.⁴⁷

Den sosiale sammensetningen i Kragerø, Sannidal og Skåtøy varierte naturlig nok gjennom første halvdel av 1900-tallet, og de tre stedene hadde tre ulike geografiske og økonomiske forutsetninger. Fra midten av 1800-tallet og frem til etter 1900, erobret den sosiale og økonomiske eliten i de tre områdene de viktigste politiske posisjonene i byen, langs kysten og på bygda. Kjøpmenn, håndverkere og embetsmenn preget bystyret i Kragerø lenge, som storbøndene i Sannidal og Skåtøy gjorde det i herredstyret der. Arbeidere og kvinner ble holdt utenfor lokalt styre helt til etter 1900, på grunn av stemmerettskriteriene som favoriserte yrke, borgerskap og eiendom.⁴⁸ Fra starten av århundret og årene fremover skulle de sosiale forholdene til flere grupper i samfunnet bli bedret. Kvinnenes kamp for sosiale, økonomiske og politiske rettigheter ble tatt på det største alvor, og det var Kragerø Kvindesagsforening som stod i fronten. De jobbet aktivt for kvinnenes rettigheter i byen frem mot 1913 og full stemmerett.⁴⁹ Byen fikk i 1914 et helt nytt sykehus på den kommunale eiendommen Marienlyst, og sykehuset hadde seks soveværelser med plass til atten pasienter. Sykehuset ble oppvarmet med varmtvannsledninger, og bygningen var forsynt med vannklosett, mens hvert rom hadde innlagt elektrisk lys, varmt- og kaldtvannsledninger og elektriske ringeledninger til telefon. Sykehuset representerte et betydelig fremskritt for Kragerø som by. Norge opplevde en eventyrlig økonomisk vekst under første verdenskrig, men samfunnet levde i de år på en vulkan. Og utover 1920-tallet skulle ettervirkningene komme, og utbruddet kom ved årsskiftet 1920/21 i form av en langvarig bank- og gjeldskrise, økt arbeidsledighet og splittende klassekamp. Storstreiken i 1921 rammet som nevnt også befolkningen i Kragerø og områdene rundt. Forholdet mellom handelsstanden og arbeiderne ble tilspisset, og nedgangstidene fortsatte utover 1920-tallet og inn på 1930-tallet med en svært trykkende arbeidsledighet i Krager, Sannidal og Skåtøy. Tidene ble travle for fattigstyrene i de tre kommunene, de skulle sørge for at befolkningen fikk alt fra matsedler, skotøy og undertøy, og de reiste på tiggerferder helt til Finansdepartementet i Oslo. Mange ble tvunget til å delta i kommunalt nødsarbeid, som kunne være å bygge og utbedre veier.⁵⁰ Etter krigsårene ble det mange forbedringer i det sosiale liv. Helse- og sosialvesenet ble bygd ut, og de som ikke kunne

---

⁴⁷ Nordby. 2005. S. 405

⁴⁸ Vaale. 2016. Bind 2. S. 198

⁴⁹ Vaale. 2016. Bind 2. S. 393-394

⁵⁰ Vaale. 2016. Bind 3. 56-59

forsørge seg selv fikk nå mer kommunal og statlig støtte, og trygd ble lovbestemt. Ofte var det frivillige foreninger i Kragerødistrikter som sørget for fødehjem, institusjoner for syke og eldre og en rekke andre tilbud.⁵¹ Etter at kommunene ble slått sammen til Kragerø kommune i 1960 ble også skoletilbudet i området mer sentralisert og utbedret, og kravene om undervisningsrom og lærerkraft økte.⁵²

2.4 Det politiske landskapet

I løpet av de første 50-årene av 1900-tallet gjennomgikk det politiske landskapet i Drangedal endringer, men i starten av århundre preget fortsatt det «gamle». Den typiske jord- og skogbrukskommunen var dominert av elementer fra venstrebevegelsen som avholdssaken, lekmannskristendom og den frilynte ungdomsbevegelsen. Disse elementene stod sterkt i Drangedal med Venstre som parti.⁵³ Foreløpig holdt husmenn og arbeidere i Drangedal seg til Venstre, men etter 1905 endret partibildet seg. I 1904 var det første gang et parti med ordet «arbeider» i seg stilte til kommunevalg, «Kroken Arbeideres liste». Samtidig som det foregikk en radikalisering av arbeiderbevegelsen i Norge før, under og etter 1. verdenskrig, gikk også AP i Drangedal frem ved valgene i 1913, 1916 og 1919.⁵⁴ Drangedal kommune bestod før av to sogn, Tørdal og Drangedal. I begge sognene var Venstre og Arbeiderpartiet de dominerende politiske partier i tida 1918-1940. Venstre satt med ordføreren ubrutt fram til 1928, deretter tok Arbeiderpartiet over for resten av mellomkrigstida. I tillegg til de to nevnte partiene var Bondepartiet representert med noen få representanter i de fleste herredsstyrene i perioden. Bondepartiet opptrådte som regel som en lojal støttespiller for Venstre.⁵⁵ Da krigen kom ble folkestyre avvirket, og NS var det eneste lovlige partiet i Norge. NS holdt styringen gjennom krigen, men med minimal oppslutning. I løpet av krigen meldte bare 52 personer seg inn i NS noe som tilsvarte 1% av befolkningen, dette var blant det laveste i Telemark.⁵⁶ I desember 1945 ble det holdt kommunevalg, der fikk Arbeiderpartiet flertall i både Tørdal og Drangedal og var det suverent største partiet. Arbeiderpartiet beholdt ordførerplassen helt til 1959.⁵⁷

---

⁵¹ Nordby. 2016. Bind 3. S. 204. *Kragerøs historie – Kysten, skogen, byen. Bind 3.*

⁵² Nordby. 2016. Bind 3. S. 174

⁵³ Nordby. 2005. S. 85

⁵⁴ Nordby. 2005. S. 88-89

⁵⁵ Bergane. 1984. S. 12-13

⁵⁶ Nordby. 2005. S. 334

⁵⁷ Nordby. 2005. S. 475

Kragerø, Sannidal og Skåtøy herreder ble slått sammen i 1960 til Kragerø kommune. Før dette var det tre egne kommuner, med egen politikk. På Skåtøy hadde Venstre siden sent 1890-tallet flertall i herredstyret til årsskiftet 1945/46, altså uavbrutt i 50-60 år. Etter krigen ble både Kristelig Folkeparti og Kommunistpartiet stiftet i Skåtøy, og Arbeiderpartiet fikk stor oppslutning her etter krigen.⁵⁸ I Sannidal i de politisk spente årene før århundreskiftet var Høyre og Venstre de to partier som kalte på velgerne. Noen fast høyre-organisasjon ble aldri dannet i Sannidal, men de høyreorienterte og bondepartifolk gikk sammen ved kommunevalgene under «Uavhengige velgeres liste». Uavhenige velgeres liste hadde ordføreren i en rekke perioder. Venstreforeningen i Sannidal ble stiftet i 1894, og hadde ordføreren i noen perioder. Den første partiavdeling av det norske arbeiderparti ble stiftet i 1922. Den ble etter en tid oppløst, og en ny partiavdeling ble stiftet, men denne ble også snart nok oppløst. Så stiftet redaktør Paul Bentsen en partiavdeling i 1945, og partiet hadde ordføreren fra 1946 og hvert fall frem til 1953. Arbeiderdemokratene samlet i 1920-årene og utover mange stemmer i Sannidal og hadde ordføreren i to perioder. Kristelig Folkeparti ble stiftet i 1945 og partiet stilte egen liste til kommunevalget samme år og fikk 5 representanter inn.⁵⁹ Ser man på listen over ordførere i Kragerø by fra 1900-1950 ser man en dominans av borgerlige ordførere fra enten Venstre, Høyre eller partier midt imellom de to.⁶⁰ I 1907 ble Kragerø Arbeiderparti opprettet, og ved kommunevalget samme år fikk man 6 representanter i bystyret. Det skulle vise seg at det ikke var så lett å få oppslutning rundt det nystartede partiet, og ved neste kommunevalg fikk man bare 3 representanter. I 1920- og 30-åra fikk partiet større oppslutning og ved kommunevalget i 1934 fikk man 12 av bystyrets 28 representanter, og partiets første ordfører. Men så kom krigen og all politisk aktivitet ble lagt ned.⁶¹ Men ved det første kommunevalget etter krigen fikk Kragerø Arbeiderparti og Kommunistpartiet flertall i bystyret og Petter Bentsen ble ordfører. Arbeiderpartiet skulle ha ordføreren helt frem til 1975 i Kragerø.⁶²

Kapittel 3: Utviklingen av arbeideridretten i Norge og Telemark.

Den organiserte idretten fikk sin begynnelse i Norge først i 1850/60-årene. I 1861 ble den første landsomfattende organisasjonen for idrett, Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaapenbrug, stiftet. Foreningens uttalte formål var å utbre ferdigheter i

---

⁵⁸ Midgaard og Tande. 1953. S. 368-369

⁵⁹ Midgaard og Tande. 1953. S. 431-432

⁶⁰ Wikipedia *Liste over ordførere i Kragerø*. 09.10.2020

⁶¹ Enggrav. E. 1997. *Kragerø Arbeiderpartis 90-års beretning, 1907-1997*. S. 4-3

⁶² Enggrav. E. 1997. S. 4

legemsøvelser og våpenbruk i alle samfunnsklasser, men til tross for dette ble Centralforeningen en organisasjons styrt av folk fra de øvrige stender. På denne måten kan vi tale om en mobilisering ovenfra – fra samfunnets toppsjikt. På denne tiden ble det etablert flere skytterlag og turnforeninger, og etter hvert dukket det også opp idrettsgrener som var importert fra Storbritannia, som fotball, tennis og friidrett.⁶³

I 1910 ble Norges Riksforbund for Idrett stiftet (Riksforbundet). Det organiserte idrettslivet ble bygd opp mot omkring særforbundene, og Centralforeningen og turnbevegelsen gikk inn under Riksforbundet. Organisatorisk var Riksforbundet underlagt Forsvarsdepartementet. På grunn av flere konflikter ble Riksforbundets levetid kort, og i 1919 ble forbundet oppløst. Norges Landsforbund for Idræt (Landsforbundet) ble dannet etter at staten grep inn, og bevilgningene til dette forbundet ble opprinnelig gitt for å styrke landets forsvarsevne. Dermed ble det militære aspektet med idrettsutøvelsen opprettholdt.

3.1 Arbeidernes inntog i idretten og stiftelsen av AIF.

Arbeidernes Idrettsforbund hadde linjer bakover til 1909 da den første arbeideridrettsklubben i Norge, Fagforeningens Idrætsforening (Sportsklubben 09), ble dannet. Arbeiderbevegelsen hadde gjennom det andre tiåret av 1900-tallet utviklet seg fra å være moderat sosialdemokratisk til å bli revolusjonær med vekt på kampen mellom klassene – en kamp arbeiderklassen til slutt ville vinne.⁶⁴ I 1918 nedsatte Arbeiderpartiets Ungdomsforbund et idrettsutvalg, som i 1920 resulterte i at arbeiderungdomslagene i Kristiania dannet idrettslaget Spartacus. Ungdomsforbundet ble den drivende kraft i å sette idrett på dagsorden for å dyktiggjøre arbeiderungdommen til den kampen som måtte utkjempes mot borgerskapet. Idretten skulle ikke bare drives for egen skyld, men ble sett som et middel i en politisk strategi. Denne doble strategien – både idrett og politikk – viste seg våren 1922 bed at Arbeidernes Idrettsopposisjon ble dannet. Opposisjonen skulle organisere idrettslag, utenfor og innenfor Landsforbundet, og all slags idrett skulle drives, men streikebryteri måtte bekjempes i idrettslagene. Vi ser at den dagsaktuelle situasjonen med sterk polarisering, arbeidskamper, streiker og lockout og økonomisk usikre tider slo inn i idrettsbevegelsen. Borgeridretten representert ved Landsforbundet, var gjennom den økonomiske støtten underlagt Forsvarsdepartementet, og et sterkt element i forbundets tradisjon var militarisme. Fra Landsforbundets idrettslag ble det rekruttert streikebrytere og medlemmer av den høyreaktivistiske Samfundshjelpen. Det var et internasjonalt brytestevne i mars 1924, som ble

---

⁶³ Olstad. 1987. S. 10-12

⁶⁴ Justvik. 2017. S. 141.

avgjørende for dannelsen av Arbeidernes Idrettsforbund (AIF). På stevnet deltok brytere fra den svenske idrettsopposisjonen og det finske arbeideridrettsforbundet. Det norske bryteforbundet, tilsluttet Landsforbundet, forbød sine medlemmer å delta siden stevnet var politisk å forstå, i tillegg til at deltakerne ikke tilhørte det internasjonale bryteforbundet. Som resultat av dette ble 15 norske brytere, der 11 av dem var fra det eldste arbeideridrettslaget, Arbeidernes Idrettsforening, ilagt disiplinærstraff i form av utelukkelse fra internasjonale stevner i ett år. Arbeidernes Idrettsforening meldte seg ut av Landsforbundet og gikk inn i Arbeidernes Idrettsopposisjon – på en betingelse: dannelsen av Arbeidernes Idrettsforbund. Arbeidernes Idrettsopposisjons landskonferanse i juni 1924, endte med opprettelsen av AIF. Med dette skulle man tro at det kom til et fullstendig brudd med Landsforbundet. Det skjedde ikke. Konkurranser mellom foreninger utenfor og innenfor AIF kunne forekomme, men AIF-erne måtte sky streikebrytere og dem som «opptrådte provokatorisk mot arbeiderklassen». ⁶⁵

3.2 Kampen om makten i AIF

I årene 1924-1929 oppstod det en intern maktkamp i den norske arbeiderbevegelsen om hvem som skulle ha kontroll over AIF. Kampen stod mellom kommunistene og sosialdemokratene, og det var kommunistene som først viste mest interesse for AIF. I juli 1921 ble den kommunistiske idrettsorganisasjonen Den Røde Sportsinternasjonale (RSI) stiftet i Moskva, i tilknytning til Komintern. Målet var å bruke idretten i revolusjonens tjeneste. Opprettelsen av RSI i 1921 bidro til å vekke større interesse for idrett blant de mest politisk aktive og radikale i den norske arbeiderbevegelsen, som tidligere hadde ment at idretten var unyttig og en avsporing fra klassekampen. ⁶⁶ Men nå ville man bruke idretten til å gjøre ungdommen klar til den væpnede kamp, og derfor ble den «fysiske oppdragelse» et viktig moment for de mest radikale i arbeiderbevegelsen. Høsten 1923 skjedde det to avgjørende ting. De Moskva-tro forlot Arbeiderpartiet, og dannet et eget kommunistisk parti. Før dette hadde Ungdomsinternasjonalen kommet med nye retningslinjer, som endelig avklarte forholdet til idretten. Den gikk klart inn for væpnet kamp, og fastslo at det var nødvendig for arbeideren å lære seg våpenbruk. Etter splittelsen begynte en intens rivalisering mellom DNA og NKP om makten i arbeiderbevegelsen. DNA ble dominerende i fagbevegelsen, men i arbeidernes idrettsbevegelse fikk kommunistene sterk innflytelse. Da AIF ble stiftet i 1924 var det kommunistene som hadde kontroll over forbundet, og forbundet holdt på tilknytningen til RSI. Men AIF ble aldri noe egentlig kommunistorganisasjon. I de første årene var forbundet

---

⁶⁵ Justvik. 2017. S. 141

⁶⁶ Olstad. 1987. S. 209-210

faktisk lite preget av politikken. Det eneste som kanskje vitner om en «revolusjonær» virksomhet var dannelsen av noen skytterlag rundt omkring i landet. Mangelen på politisk og «revolusjonær» aktivitet bunnet ut i to forhold. For det første liten aktivitet i NKPs egen organisasjon. Og for det andre var de fleste AIF-medlemmene lite mottakelig for kommunistisk propaganda. De hadde gått med i forbundet for å drive idrett, eller for å ha et stede å være kamerater og klassefeller.⁶⁷

Arbeiderpartiet viste til å begynne med liten interesse for AIF. Det tok ikke åpenlyst avstand fra dannelsen av et eget idrettsforbund, men ga heller ikke noen aktiv støtte. Dessuten var flere av partiets kjente menn med i den «borgerlige» idrettsbevegelsen. Et vendepunkt kom i 1927 da partiet starte en offensiv for å få kontroll over AIF. Det skjedde som ledd i den politiske samlingen, da DNA, det sosialdemokratiske partiet og en rekke kommunister gikk sammen i et parti. Kort tid før samlingskongressen i 1927 vedtok Arbeiderpartiet landsmøte en uttalelse om støtte til AIF. Men på en betingelse: En forutsetning for at det forenede parti skal støtte arbeideridrettsbevegelsen er imidlertid at det setter en stopper for kommunistpartiets cellevirksomhet. Disse måtte ikke lenger få adgang til å få utnytte arbeideridrettsbevegelsen til fremme av sitt partis særformål. De fleste på landsmøte i 1927 så store muligheter i å få et arbeidernes idrettsforbund i tilknytning til Arbeiderpartiet. Martin Tranmæl mente at et eget idrettsforbund var kjempeviktig for partiet, mens Trygve Lie skilte seg ut, som motstander av å sette noe prinsipielt skille arbeideridrett og borgeridrett. Derimot var han blant de ivrigste etter å ta et oppgjør med kommunistene. I årene 1927-1929 fikk arbeiderpartiet mer og mer innflytelse over AIF. På AIF-landsmøte i 1927 ble kommunister kastet ut av styre og erstattet med arbeiderpartifolk, men kommunistene ga seg ikke og hadde sterke stillinger i lokalavdelinger i Bergen, Trøndelag og Buskerud. Men i 1929 falt den endelige avgjørelsen på AIF-landsmøtet, som ble et ordentlig «rabaldermøte». Arbeiderpartiet fikk til en resolusjon som sa at AIF fremdeles skulle stå tilsluttet den røde sportsinternasjonale, men paroler og henvendelser fra RSI som ville føre AIF opp i motsetning og kampforhold til deres andre klasseorganisasjoner, DNA og Arbeidernes faglige Landsorganisasjon ville ikke godtas. Resolusjonen ble godtatt og AIFs tilknytning var nå til arbeiderpartiet.⁶⁸ Etter at Arbeiderpartiet tok over AIF var den rådende tankegangen at AIF skulle bidra til å trekke en klassegrense mellom idretten. Forbundet skulle holde idrettsinteresserte arbeidere borte fra borgerlig innflytelse, og lære dem å se klasseskille. Samtidig skulle det utgjøre et rekrutteringsområde for Arbeiderpartiet. Det var ikke meningen

---

⁶⁷ Olstad. 1987. S. 214-217

⁶⁸ Olstad. 1987. S. 217-219

å utslette den «borgerlige» idrettsbevegelsen. Det var ønskelig at arbeiderne holdt seg for seg selv, men da var det også greit at de «borgerlige» drev idrett i egne organisasjoner. Arbeiderpartilederne og fagbevegelsen gikk derimot inn for å få sine medlemmer til å slutte opp om AIF. Politisk støttet AIF opp om Arbeiderpartiet på flere måter. Det vedtok støtteresolusjoner, formidlet propaganda og deltok i valgkampene. Kommunistpartiet ønsket å bruke arbeideridretten politisk, men fikk ikke utrettet så mye. Da Arbeiderpartiet overtok, ble AIF politisert. Det var noe paradoksalt i dette, for enkelte av de nye lederne og bakmennene var selv motstandere av politisk idrett. Det var rivaliseringen mellom arbeiderpartiene som tvang dem i den politiske idrett.⁶⁹

3.3 AIF mot NLI gjennom 30-tallet: Splittelse og forlik

Etter at Arbeiderpartiet hadde fått makten i AIF i 1929 ble som sagt forbundet mer politisert enn det det hadde vært under kommunistisk styre. Men utover 1930-tallet rettet AIF kampen om idretten mot den borgerlige idrettsbevegelse og NLI. Den ideologiske idrettskampen mellom AIF og NLI skulle dermed bli utkjempet på 1930-tallet, og AIF bygde sitt forbund rundt andre verdier og normer enn det NLI gjorde. AIF brakte også politikken inn i idretten, i motsetning til NLI som alltid hadde demonstrert politisk uavhengighet og nøytralitet. Derfor er det viktig å ta en titt på hva som skilte de to forbundene, og hvilke folk som var involvert i denne konflikten.

En mann som skulle bli meget viktig for AIF på det ideologiske plan, var Rolf Hofmo. Hofmo hadde vært formann i Oslo Arbeideridrettskrets fra 1926, men politisk var han hjemløs. Hans ambisjoner innenfor Arbeiderpartiet fikk en dramatisk ende i 1925, da han sammen med medlemmer i Mot Dag ble ekskludert for «partifiendtlig virksomhet». I 1926/1927 hadde han sittet i NKPs sentralstyre men hadde sammen med Mot Dag-gruppa også gått ut av dette partiet. Men Trygve Lie krevde å få Hofmo som sin nærmeste medarbeider i AIF, og det innebar at Hofmo på nytt måtte opptas i Arbeiderpartiet. I oktober 1930 ble han med i AIFs nyopprettede agitasjons- og organisasjonsutvalg. I 1931 ble han fastlønnet sekretær i forbundet, og fra da var han den drivende kraften i idrettsarbeidet.⁷⁰

I 1933 kom Hofmo ut med propagandaskriftet «*Idrett og politikk*», som ble AIFs bibel. Det beskrev de prinsipper som skulle gjelde for arbeideridretten, både i enkeltheter og de store linjer, og det ble utgangspunktet for «misjonering». Det revolusjonære perspektivet var borte,

---

⁶⁹ Olstad. 1987. S. 223-224

⁷⁰ Olstad. 1987. S. 220

og idrettspolitikken kom nå i forgrunnen. Hofmo ville bruke idretten til å fremme folkehelsen: «Utviklingen av det menneskelige legeme og folkesundheten er det grunnlag som enhver idrettsbevegelse må bygge på.» Dette var den idrettslige begrunnelsen for å avvise den borgerlige idrettsbevegelse. For den «borgerlige idrettsbevegelse» hadde mistet sin tilknytning til et slikt mål. Den var blitt et artistsirkus. «Stjerneidrett, toppydelse- og sensasjonsforestillinger iført nasjonalistisk klædebon er det bidrag til folkesundhet som den borgerlige idrett gir.» Hofmo mente at idretten måtte legges opp med tanke på «massenes fysiske oppdragelse». Det var to hensyn å ta: å sørge for å få flest mulig med å og oppmuntre til mest mulig allsidig utvikling av legemet. For å få til dette var det nødvendig ifølge Hofmo med en rekke konkrete tiltak, som utvikling av nye idrettsgrener som for eksempel (nettbull), ny klasseinndeling som gikk etter fysisk alder og ikke junior/senior klasser som i NLI og målrettet arbeid for å trekke inn nye grupper som f.eks. kvinner og barn.⁷¹ AIFs organisatoriske oppbygning etter 1930 stemte godt med Centralforeningens idealer, og var i hovedtrekkene lik Centralforeningens forslag fra 1917. Også AIF tok avstand fra å splitte idretten opp i særforbund, slik den borgerlige idrettsbevegelse gjorde. Det ble heller opprettet spesialutvalg for de enkelte idrettsgrener, med ansvar for tekniske spørsmål. Hofmo og de andre AIF-lederne ønsket at AIF-klubbene skulle drive så allsidig som mulig. AIFs oppbygning skilte seg klart fra Norges Landsforbund for Idrett, som hele tiden var dominert av sterke særforbund.⁷²

Frem til 1936 var det isfront mellom de to forbundene, og det var svært sjeldent at borgerlige idrettslag og arbeideridrettslag konkurrerte med hverandre i denne perioden. Men i 1936 oppstod det en strid mellom de to forbundene. Staten ble trukket inn, og tvang igjennom en ordning. Det var denne gang politikken som skapte krise. Etter at Hitler i 1933 hadde tatt makten i Tyskland, ble kampen mot nazismen en hovedsak for hele arbeiderbevegelsen. Det var arbeiderbevegelsens ledere som fikk sterkest føling med det som skjedde i nazi-Tyskland. Det var deres søsterorganisasjoner som ble ødelagt, og deres kolleger og kamerater som ble forfulgt, fengslet og mishandlet. Det gjaldt også arbeideridretten. Det ble snart lansert forslag om boikott av tysk idrett. I juli 1933 holdt de nordiske arbeideridrettsforbundene en konferanse i København. Den oppfordret ikke bare arbeideridrettsfolkene til å boikotte tysk idrett, men henvendte seg til alle fagorganiserte idrettsmenn. Skulle boikotten av tysk idrett bli virkningsfull, måtte «borgerlige» idrettsmenn bli med. Da hjalp det ikke med henstillinger

---

⁷¹ Olstad. 1987. S. 244-245

⁷² Olstad. 1987. S. 251-252

fra AIF. Fagbevegelsen måtte koples inn. Flere fagforeninger fulgte opp boikottvedtaket, men selv om vedtaket skulle ramme tysk idrett hardt og bidra til å sette Hitler-Tyskland utenfor det gode selskap var det lite realistisk og det tok ikke hensyn til toppidrettens makt over sinnene.⁷³ Lederne i Landsforbundet var hele tiden innstilt på å behandle Hitler-Tyskland som ethvert annet land, og opprettholde forbindelsene. Men de holdt seg i førsteomgang passive overfor boikotttruslene. Først da toppidrettsmenn ble rammet reagerte Landsforbundet, og i et brev til Sosialdepartementet i februar 1935 ga Landsforbundet klar beskjed til departementet at de «betraktet en avbrytelse av forbindelsen med de tyske idrettsmenn som en uvennlig handling». De mente også at Landsforbundet ikke hadde adgang til å nekte tyske idrettsmenn å delta i konkurranser i Norge, og at de ville følge de internasjonale forbunds regler. Etter denne idrettsstriden ble representanter fra AIF og Landsforbundet kalt inn av departementet for å møtes ved forhandlingsbordet. De skulle klarlegge årsakene til idrettsstriden, virkningene av den, og det var det vesentlige – drøfte hvordan motsetningene kunne utjevnes.⁷⁴ I 1936 måtte AIF og Landsforbundet etter vedtak av Stortinget, anerkjenne hverandre og i årene frem mot 1940 ble det arrangert såkalte forliksstevner mellom lag fra de to forbundene. Forbundene nærmet seg mer og mer hverandre i disse årene, og det politiske aspektet ved idretten ble tonet ned. I 1940 ble man så enig om en sammenslutning til et norsk idrettsforbund, men da krigen kom til Norge 9.april 1940, gikk forbundet til idrettsstreik. Etter 2. verdenskrig ble Norges Idrettsforbund (NIF) stiftet, og Rolf Hofmo ble samtidig sjef for det nyopprettede Statens Idrettskontor, fra 1949 Statens Ungdoms- og Idrettskontor (STUI) innen Kirke- og undervisningsdepartementet. Hofmo hevdet AIFs idealer om masseidrett og fremme av folkehelsen, mens særforbundene og NIFs formann fra 1948-1961, Arthur Ruud stod for en mer prestasjonsrettet og spesialisert konkurranseidrett.⁷⁵

3.4 Norsk arbeideridrett kontra svensk arbeideridrett

Vender vi blikket til naboene våre i øst utviklet både arbeiderbevegelsen og arbeideridrettsbevegelsen i Sverige på en annen måte enn i Norge. Arbeiderbevegelsens utvikling politisk i årene før og etter 1.vk, skulle få stor innflytelse på synet om idrett i Sverige, akkurat som i Norge. I stor kontrast til Norge der det aldri ble noe ordentlig politisk samarbeid mellom sosialdemokratene og de borgerlige før første verdenskrig, var det i Sverige før verdenskrigen naturlig for sosialdemokratene å danne koalisjoner med de

---

⁷³ Olstad. 1987. S. 307-309

⁷⁴ Olstad. 1987. S. 310-311

⁷⁵ Thorsnæs, G. og Sæle, O. 24.02.2021. *Idrett i Norge. Store Norske Leksikon.*

borgerlige.⁷⁶ Dette samarbeidet mellom sosialdemokratene og de borgerlige fortsatte frem mot 1920-tallet og dette skapte en konflikt mellom de mest radikale i partiet og den reformistiske fløyen. I 1917 hadde de mest radikale sett seg lei av den reformistiske politikken i partiet, og dannet dermed et nytt parti som het «Sveriges Socialdemokratiska Vansterparti». Men det radikale partiet fikk liten innflytelse over arbeiderbevegelsen i Sverige på dette tidspunktet, i motsetning til Norge der kommunistene stod sterkt etter 1.vk.⁷⁷

Sosialdemokratiets sterke posisjon og reformistiske holdninger skulle også påvirke utviklingen av idrettsbevegelsen i Sverige utover 1920- og 30-tallet. Idretten i Sverige hadde vært samlet under et forbund siden 1903 i Riksförbundet för Idrott. I Norge var idretten dominert av en borgerlig karakter og de konservative synspunktene på dette tidspunktet. Det samme kan sies om idretten i Sverige. Riksförbundets ideologi inkluderte prinsipper som argumenterte for det nasjonale aspektet, den moralske og karakterbyggende betydningen av idretten og den fredsbevarende og folkeforbrødringsevnen idretten hadde. I begge land ble idretten dominert av folk fra det øverste sjiktet i samfunnet, men i Sverige var det viktig å få arbeiderne med i idrettsbevegelsen slik at man kunne forsvare seg mot statlig eller partipolitisk innblanding. Derfor var det viktig å påpeke idrettens upolitiske og klasseutjevne effekt. Dette var nok et knep for å kunne drive idretten i den konservative ånd.⁷⁸

Idretten i Sverige fortsatte å være samlet under et forbund frem mot 1920 tallet, og tankene om idretten som en brobyggende funksjon mellom klasser vant gehør i sosialdemokratiet på 1920-tallet med Hjalmar Branting i spissen.⁷⁹ Så da tanken om et eget arbeidernes idrettsforbund og arbeideridrett begynte å vinne litt terreng i 1927, markerte flere på sosialdemokratisk side sin avstand fra en idrett basert på klassekamp. Sosialdemokratenes argument om en demokratisk idrettsbevegelse uten klasseskiller og politiske interesser kunne lett brukes imot kommunistene. Favoritt-måten å gjøre dette på ble å fremstille mennesker av kommunistisk overbevisning som ikke bare nasjonal upålitelige, men også som aggressive og brutale. Etter sosialdemokratenes valgnederlag i 1928 fremstilte man kommunismen som en uting som burde snarest utrenskes fra det svenske samfunnet. Ettersom arbeideridretten var stiftet av kommunister var taktikken gitt. Når det gjaldt Kommunistpartiet framstiltes AIF som en Moskvaledet «bolsjevikorganisasjon», og man anså det som en unasjonalt og

---

⁷⁶ Bull 1976. S. 5

⁷⁷ Bull. 1976. S. 14-18

⁷⁸ Pålbrant. 1977. S. 15

⁷⁹ Petterson. 2018. S. 9 Vad vill vi med idrotten?

agentstyrt virksomhet. Derfor var det lettere å slutte opp om det demokratiske Riksforbundet.⁸⁰

Kommunistene i Sverige hadde lenge sett på idretten som forstyrrende og borgerlig, men i årene 1924-1928 ble det jobbet en del for å danne en egen arbeideridrett. Ute i landet dukket det opp flere arbeideridrettsforeninger i årene 1924 og 1925 i for eksempel Norrköping, Gøteborg og Östersund. I hele perioden ble det pådrevet propaganda mot den «nasjonalistiske idretten» i RF, samtidig som man plantet ideen om Arbeidernes Idrettsforbund.⁸¹ Man kritiserte også idrettsbevegelsen for spesialisering og at dette ga negative belastninger for kroppen. Samtidig advarte man mot den militære koblingen idretten i Sverige hadde, og flere kommunister mente at idrettskonkurranser var en slags krig mellom nasjonene.⁸² Arbetarnas Idrottsforbund (AIF) ble stiftet 1. januar 1930 i Sverige. I sitt prinsippprogram slo det svenske AIF fast at det var en revolusjonær organisasjon. Arbetarnas Idrottsforbund ble dannet etter en prosess som hadde vart i flere år. Det hadde vært gjort flere forsøk fra Den Røde Sportsinternasjonale (RSI) på å få i stand en arbeideridrettsorganisasjon som kunne vokse seg stor nok til å innta en ledende posisjon innen den svenske arbeiderbevegelsen, og som innordnet seg RSI.⁸³ Dette ble ikke en realitet og det var flere faktorer som spilte inn. En av årsakene til at AIF i Sverige ikke ble en suksess var sosialdemokratiets innstilling i idrettsspørsmålet. Fremtredende figurer som Hjalmar Branting og Per Albin Hansson var store tilhengere av den etablerte idretten i Riksforbundet og i riksdagen optrådte de som idrettsbevegelsens største forsvarere. Idretten i Riksforbundet var bygget på demokratiske og klasseutjevne prinsipper som falt i god smak hos sosialdemokratene og derfor var Riksforbundet den naturlige plass for arbeiderne. Når den dominerende del av arbeiderbevegelsen gikk inn for Riksforbundet og vendte seg vekk fra en separat arbeideridrett, ble feltet forlatt til de ekstreme venstre-gruppene. Samtidens kommentarer viser også at sosialdemokratiet så den separate arbeideridretten som en kommunistisk anliggende som var inspirert utenifra, og som var usvensk.⁸⁴

---

⁸⁰ Pålbrant 1977. S. 52

⁸¹ Pålbrant. 1977. S. 125

⁸² Wijk. 2017. S. 46 <https://www.arbetarhistoria.se/fulltext/161-162.pdf>

⁸³ Halvorsen. 2006. S. 101-102

⁸⁴ Lindroth 1987. S. 180-181

3.5 Arbeideridrettens utvikling i Telemark

Fra 1925-1929 ble det ikke gjort forsøk på å få i gang AIF-lag.⁸⁵ Det kan se ut som om arbeidere med interesse for idrett fant seg godt til rette i de «borgerlige» idrettslagene, og at de mest radikale og revolusjonære blant de fagorganiserte, som stod sterkt i fylket i disse åra, ikke var så opptatt av idretten.⁸⁶ Først i 1929 fikk AIF varig fotfeste i Grenland, da Skiensfjordens Faglige Samorganisasjon trykk på de fagorganiserte om å støtte opp, og det ble stiftet lag på Skotfoss og i Skien.⁸⁷ I 1929 hadde Arbeiderpartiet overtatt ledelsen av forbundet, og på lokalplan ble det ofte medlemmer av DNA og AUF som ble pådriverne for arbeideridretten.⁸⁸ På Arbeiderpartiets landsmøte i 1930 fikk Rjukan-partiet kritikk for manglende satsing på AIF, og dette tilskyndet danningen av lag på stedet. Fra 1931 ble det dannet mange lag i Telemark, og Telemark- og Vestfold arbeideridrettskrets ble dannet året etterpå.⁸⁹ Telemark og Vestfold Arbeideridrettskrets ble stiftet 14.2. 1932 ifølge AIFs beretning fra 1933 som beskriver idrettsforbundets aktivitet og de regionale forbundenes aktivitet fra 1931 til 1933. Ut ifra hva vi kan lese av beretningen møtte den nystiftede arbeideridrettskretsen på noen problemer. Et av hovedproblemene var det geografiske. «Det store distriktet fra Notodden til Horten, som Telemark og Vestfold Arbeideridrettskrets skal rekke over, gjør det vanskelig å oppnå den ønskede kontakt mellom lagene og kretsen».⁹⁰ Det geografiske problemet forbundet med dårlig økonomi viste seg å være hovedproblemene for å kunne oppnå god kontakt mellom lagene innbyrdes, i tillegg til at konkurransemulighetene ble vanskeliggjort. Beretningen forteller også at arbeideridretten i Telemark og Vestfold befant seg fortsatt på et «forberedende stadium» i sitt første år, og at den i motsetningen til den borgerlige idretten samlet liten eller ingen interesse, selv hos dem man kunne forvente det av. Det man kunne trekke ut av erfaringer som var høstet i arbeideridrettskretsens første år var at kretsen var altfor lite sentralisert og at den var altfor omspennende, slik at den mistet sin effektivitet.⁹¹ I løpet av 1933 ble det meldt inn hele 12 lag i Telemark og Vestfold Arbeideridrettskrets, der 11 av 12 lag var fra Telemark. Det samlede antall lag ved utgangen av 1933 var på 24 lag, og medlemstallet var på 1371 medlemmer. På kretstinget 19 november 1933 bestemte man seg for å dele kretsen i to, og etter utskillelsen av Vestfold-lagene bestod

---

⁸⁵ S. 22-24: Snakker her om at kommunistene hadde makten i AIF i tiden før 1929, og at arbeideridretten kom skikkelig i gang etter at arbeiderpartiet tok over makten i forbundet.

⁸⁶ Mæland. 2008. S. 10

⁸⁷ Mæland. 2008. S. 10

⁸⁸ Mæland. 2008. S. 10

⁸⁹ Mæland. 2008. S. 10

⁹⁰ Beretning. Arbeidernes Idrettsforbund. (1933) 1. april 1931 – 15. mai 1933. S. 85

⁹¹ Beretning. AIF. (1933). S. 85

kretsen nå av 16 lag. I 1934 ble det meldt på 9 nye lag, og det samlede antall lag i Telemark arbeideridrettskrets ved utgangen av 1934 var nå på 23 lag, med 1867 medlemmer totalt.⁹²

I årene 1930-35 opplevde AIF stor vekst i fylket, og det ble opprette en rekke lag i Grenland, Øst-Telemark og i Vestmar. I Vest-Telemark fikk forbundet lite oppslutning, og Ås AIL på Åmdals Verk var det eneste laget i denne delen av fylket. I årene fram mot krigen kom nye lag til i Telemark, og AIF ble en godt organisert del av idrettsbevegelsen i fylket. I 1938 ble grensen for Telemark Arbeideridrettskrets nok en gang flyttet. Etter 1938-sesongen ble lagene i Øst-Telemark overført til Buskerud AIK. Lagene på Notodden og Rjukan hadde i flere år hatt kontakt med AIF-lagene på Kongsberg og i Drammen, og omorganiseringen var derfor ikke unaturlig. I det motsatte hjørnet av fylket ble lagene i Kragerø og Drangedal avskallet til Aust-Agder AIK. Gjennom disse omorganiseringen mistet Telemark AIK fire av sine desidert sterkeste idrettsmiljøer: Kragerø AIL, Kroken AIL, Notodden AIL og Rjukan AIL.⁹³

Da Johan Nygaardsvold kom til makten i 1935, ble muligheten for samarbeid mellom AIF og NLI åpnet. Gjennom idrettsforliket ble AIF anerkjent som idrettsforbund på lik linje med NLI, og med krav på samme statsstøtte per medlem. Gjennom avtalen mellom idrettsforbundene og staten ble det lagt opp til en tilnærming mellom de to forbundene og med deltakelse i hverandres konkurranser. Da idrettsforliket ble gjort kjent og satt på dagsorden i Telemark, fikk det en blandet mottakelse. Men fra 1936 kom idrettsutvekslingen i gang i Telemark, og atmosfæren mellom de to forbundene endret seg også på lokalplan. På sentralt hold ble samlingsprosessen forsert fra 1939 og var langt på vei slutført da NS forsøkte å overta idretten høsten 1940. Tanken på samling av idretten og nedlegging av AIF ble i 1945 akseptert av det store flertallet i Telemark. På de fleste steder ble AIF- og NLI-lagene slått sammen før stiftelsesmøtet til Norges Idrettsforbund i 1946.⁹⁴

Oppsummering

Telemark- og Vestfold arbeideridrettskrets ble stiftet våren 1932, etter at flere ungdomsorganisasjoner knyttet til arbeiderpartiet og lokale arbeiderpartilag rundt omkring i de to fylkene hadde oppfordret til å øke oppslutningen rundt arbeideridretten. Arbeideridrettskretsen støtte på noen problemer i sine første år. Store geografiske avstander mellom lagene i de to fylkene og dårlig økonomi gjorde mulighetene for å arrangere

---

⁹² Beretning. Arbeidernes Idrettsforbund. (1935) 15 mai. 1933 – 15. mai 1935. S. 113-114

⁹³ Mæland. 2008. S. 10 og 20

⁹⁴ Mæland. 2008. S. 23-24

konkurranser og stevner lagene imellom vanskelig, og høsten 1933 bestemte man seg for å dele kretsen i to. Telemark Arbeideridrettskrets (TAIK) stod dermed alene, men fra 1933 og frem mot krigsutbruddet opplevde kretsen en stor vekst av lag og medlemmer, og arbeideridrettskretsen ble en godt organisert idrettsbevegelse i fylket. Etter idrettsforliket i 1936 åpnet det også for idrettsutveksling mellom arbeideridrettslagene og de borgerlige lagene i fylket, som endret atmosfæren mellom de to forbundene i fylket. Etter 1938-sesongen ble kretsen nok en gang restrukturert, og arbeideridrettslagene i Vestmar ble avskallet til nabokretsen i vest, Aust-Agder Arbeideridrettskrets (AAIK).

Tabell 2: Lags- og medlemsutviklingen i Telemark Arbeideridrettskrets 1932-1940. ⁹⁵

	1932 Vår	1932 Høst	1933 Vår	1933 Høst	1934 Vår	1934 Høst	1935 Vår	1935 Høst	1936 Vår	1936 Høst
Lag	8	13	13	24	16	23	23	25	31	30
Medl.				1371		1867		1960	1918	1896

	1937 Vår	1937 Høst	1938 Vår	1938 Høst	1939 Vår	1939 Høst	1940
Lag		30	34	36	35	23	
Medl.		2162			2221	1436	

Kilder: Arbeiderbevegelsens Arkiv i Telemark (se kilder side 113-114), Arbeideridrett 1930-1935.

Kapittel 4: Vestmar-klubbenes inntog og utvikling i mellomkrigstiden.

I første del av dette kapitlet vil jeg ta for meg hvordan arbeideridretten i Vestmar først blir introdusert og etablert. Er det noen spesielle mønster eller aktører som er pådrivere for utviklingen av arbeideridretten i området, eller er utviklingen av arbeideridretten i dette området et resultat av noe annet? I andre del av kapitlet vil jeg gå nærmere inn på de enkelte lokalsamfunnene der arbeideridrettslagene blir dannet, for å se hva som kjennetegner disse. Å studere lokalsamfunnene kan også gi meg et svar på hva som kjennetegnet medlemmene i

⁹⁵ Tabellen er basert på tall fra beretninger, årsmøteprotokoller, sendte rundskriv og organisasjonsoversikter fra Telemark Arbeideridrettskrets og sentralt fra AIF, i årene 1936-1939, Arbeiderbevegelsens Arkiv i Telemark. Samt beretningene fra AIF fra 1933 og 1935. Pluss oversikt over lag fra visen «Arbeideridrett», organ for Arbeidernes Idrettsforbund.

disse arbeideridrettslagene. Var folk fra alle deler av samfunnet med? Bare menn, eller barn og kvinner også? Osv. Arbeideridrettslagenes idrettsaktivitet gjennom 30-tallet og hvordan disse ble bedrevet vil også bli tatt opp i kapittel fire.

4.1. Arbeideridretten i Vestmar våkner til liv

I 1932 ble Kragerø Arbeideridrettslag stiftet.⁹⁶ Dette var det første AIL-laget som ble stiftet i Vestmar og også det første som ble medlem av TAIK.⁹⁷ Ifølge beretningene ble det meldt inn 12 nye lag i Telemark og Vestfold Arbeideridrettskrets i 1933, der fem av dem var fra Vestmar-området. Kroken AIL, Helle Idrettslag, Bostrak AIL, Stranna AIL og Drangedal AIL.⁹⁸ Laget «Stranna AIL» var det første AIL-laget i sentrum av Drangedal siden dette tradisjonelt blir kalt «Prestranda eller Stranna», men dette ble i 1934 innlemmet i Drangedal AIL står det i TAIKs beretning.⁹⁹ Sannsynligvis var «Stranna AIL» det første navnet som ble brukt på det som etter hvert skulle bli Drangedal AIL, men det kommer jeg tilbake til.

Det ser ut som om 1932-1933 var årene da arbeideridretten fikk sitt solide gjennombrudd i denne delen av Telemark. Hvorfor skjedde dette gjennombruddet i løpet av disse to årene? Som nevnt tidligere påpeker Helge Mæland i sin artikkel, at det tok tid før arbeideridretten ble satt i gang i fylket, og det var ikke før etter at Arbeiderpartiet fikk makten i AIF at AIF fikk varig fotfeste i Telemark. Ser vi til nabofylket, Aust-Agder, økte også der interessen rundt arbeideridrett etter at formann for Oslo Arbeideridrettskrets, arbeiderpartipolitiker og daværende sekretær for AIF, Rolf Hofmo¹⁰⁰, hadde holdt foredrag for klubben «Fremad» i januar 1931. Her snakket han om «Arbeideridrett kontra borgerlig idrett», og dette ga støtte til dannelsen av det første arbeideridrettslaget i fylket som ble konstituert samme måneden. Det fantes ingen arbeideridrettskrets i Aust-Agder på dette tidspunktet, men etter hvert ble det dannet flere AIL-lag slik at man i juni 1931 kunne danne Aust-Agder Arbeideridrettskrets.¹⁰¹ Rolf Hofmo var også pådriver for arbeideridretten i denne tiden. Han hadde vært i Vennesla i like før jul i 1930.¹⁰² Ble Hofmo en viktig pådriver for arbeideridretten i Vestmar, eller var det

---

⁹⁶ Kragerø Idrettsforening 75år. S. 60-61

⁹⁷ Beretning. Arbeidernes Idrettsforbund (1933). S. 86

⁹⁸ Beretning Arbeidernes Idrettsforbund (1935) S. 113

⁹⁹ Beretning. Arbeidernes Idrettsforbund (1935). S. 114

¹⁰⁰ Rolf Hofmo: Var en av stifterne av Arbeidernes Idrettsopposisjon, som i 1924 dannet AIF. Sekretær i AIF 1931, formann i AIF 1939-1940, og en av de fremste pådriverne for samlingen av norsk idrett i 1940.

¹⁰¹ Justvik. 2018. S. 120-121

¹⁰² Justvik. 2017. S. 156-157

andre personer og forhold som spilte inn her?

For Vestmar-området sin del skulle Arbeiderpartipolitiker og forretningsfører Petter Bentsen bli områdets store pådriver for arbeideridretten. Bentsen var formann i Kragerø AIL gjennom hele 30-tallet og han deltok selv som både idrettsutøver og leder for svømmeutvalget i arbeideridrettslaget i Kragerø. Bentsen ble også en dyktig ordfører i Kragerø etter krigen, men døde i ung alder i 1950.¹⁰³ Kragerø AIL ble raskt stiftet i 1932 da Vestfold- og Telemark Arbeideridrettskrets kom til, og svømmeutvalget i TAIK ble raskt lagt til Kragerø der Bentsen ble leder.¹⁰⁴ Arbeideridretten i Telemark fikk som nevnt tidligere en treg start, men i 1933 opplevde både kretsen som helhet og Vestmar-området en kraftig oppblomstring av nystiftede lag. For Vestmar sin del hadde Petter Bentsen mye å si for denne oppblomstringen. I løpet av 1933 var han til stede på stiftelsesmøter på Helle, Bostrak og i Drangedal, der alle møtene resulterte i at det enten ble stiftet et nytt arbeideridrettslag eller at laget meldte seg inn i TAIK og AIF. På Bostrak og i Drangedal var møtene i regi av arbeiderungdomslagene på de to respektive stedene, og der holdt han taler som handlet om den «norske idrettsbevegelse» og «Idrettsungdom og valg».¹⁰⁵ Disse to talene var nok i voldsom favør av arbeideridretten og dens viktige stilling for arbeiderbevegelsen i Norge, og det ser ut som hans budskap ble godt tatt imot av et publikum som nok var lett mottagelige og som slet med både arbeidsledighet og fattigdom.

Idretten vokste raskt i mellomkrigstiden. Særlig i 1930-årene var veksten nærmest eksplosiv. Det var ikke noe nytt at arbeidsfolk og deres barn drev med idrett, men de kom nå med i et større omfang. AIF la spesiell vekt på å få med de arbeidsløse og krevde ingen kontingent av dem. I 1934 utgjorde de arbeidsløse 23% av AIFs medlemstall, mens det var 27% fagorganiserte. Av de voksne menn i AIF var 35% arbeidsløse. Stadig skjøt det opp nye idrettslag. Det ble tettere med lag innenfor de enkelte landsdeler, distrikter og byer, men idretten stod fremdeles sterkere i byer enn på bygdene. Spredningen av AIF-lag fulgte i høy grad den politiske arbeiderbevegelsen. Forbundet fikk lettest fotfeste der arbeiderpartiene stod sterkt, og det innebar stort sett byer og industristeder kom tidligst og sterkest med. Men i 1930-årene fikk AIF for alvor innpass i bygdene – helt i tråd med Arbeiderpartiets utvikling. Mønsteret er ikke overraskende. Det var jo en stor del av partilag og arbeiderungdomslag som

---

¹⁰³ Brunsvig. 1956. S. 61: Petter Bentsen 1907-1950.

¹⁰⁴ AIFs beretning 1931-1933. Telemark- og Vestfold AIK: S. 86

¹⁰⁵ TA. 11.10.1933. S. 4 og TA. 18.10.1933. S. 2

fikk stiftet AIF-klubber rundt omkring. Ellers var arbeiderungdom som stiftet idrettslag, tilbøyelig til å gå inn i AIF når det var et sterkt politisk og faglig miljø omkring dem.¹⁰⁶ Denne utviklingen gikk arbeideridretten i Vestmar også gjennom der arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen stod sterkt i både Kragerø og Drangedal da AP hadde ordføreren i Drangedal fra 1928 og helt frem til krigen, og Kragerø AP hadde ordføreren i årene 1934-1937.

Den dårlige økonomiske situasjonen på sent 1920-tall og utover 1930-tallet både nasjonalt og lokalt kan også ha bidratt til en økt interesse for arbeideridretten i Vestmar. Drangedal kommune for eksempel, var en av kommunene i Norge som ble hardest rammet av den økonomiske krisen. Kommunen ble holdt under administrasjon fra 1927 helt frem til 1936 på grunn av dårlig økonomi og stor arbeidsledighet.¹⁰⁷ Mæland skriver dette i sin artikkel: «De åra AIF ble utbygd i Telemark var de verste av kriseåra i mellomkrigstida. Svært mange av de som ble medlemmer i AIF var arbeidsledige i åra etter 1930, og mange steder var det de arbeidsledige som tok initiativ til klubbdannelse».¹⁰⁸ I mangel på arbeid og gjøremål var nok deltakelsen i et arbeideridrettslag noe man kunne drive med og glede seg over. Et lokalt eksempel på denne situasjonen viser Guro Nordby i sin bok om Drangedals historie. «Nærmest 100% av medlemmene var arbeidsledige, skrev Tr. Larsen i desember 1935 på vegne av laget, da de skulle avholde sitt tradisjonelle marked på Folkets Hus tre dager i romjula».¹⁰⁹ Denne utviklingen gikk arbeideridretten i Vestmar også gjennom der arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen stod sterkt i både Kragerø og Drangedal da AP hadde ordføreren i Drangedal fra 1928 og helt frem til krigen, og Kragerø AP hadde ordføreren i årene 1934-1937.

4.2. Problematikk rundt stiftelsesåret til lagene i Vestmar

Ut ifra de kildene som jeg har gått igjennom er det usikkerhet rundt stiftelsesåret til noen av AIL-lagene i Vestmar. Helge Mæland har han laget en liste over AIL/AIF-lag i Telemark og deres stiftelsesår. Denne artikkelen er for øvrig det eneste arbeidet i nyere tid som har tatt for seg AIF i historien om telemarksidretten, foruten om noen klubbhistorier, som for eksempel 50 års historien til Kroken IL. Dette er lagene fra Vestmar og deres stiftelsesår ifølge Mæland: Kragerø AIL: 1932, Helle IL: 1932, Kroken AIL: 1933, Bostrak AIL: 1934, Drangedal AIL: ?

---

¹⁰⁶ Olstad. 1987. S. 257-260

¹⁰⁷ Bergane. 1984. S. 36-40

¹⁰⁸ Mæland. 2008. S. 15

¹⁰⁹ Nordby. 2005. S. 73. Nærmest 100 % av medlemmene i Drangedal AIL var arbeidsledige.

Tørdal AIL: ? Det er spørsmålstegn bak to av lagene fordi det ikke forekommer stiftelsestidspunkt i listen til Mæland.¹¹⁰

Det er to av de seks klubbene som har en stiftelsesdato eller et stiftelsesår som går igjen i flere kilder, Kragerø AIL og Kroken AIL. I 75års boka fra Kragerø idrettsforening står det at Kragerø AIL ble stiftet i 1932, og i AIFs beretning fra 1933 står det at Kragerø AIL ble tilmeldt Telemark arbeideridrettskrets i året 1932.¹¹¹ I Alf Engesets *Kroken AIL 1933 – Kroken IL 1983 50 år*, kommer det tydelig frem at Kroken AIL ble stiftet 17.4.1933 i Folkets Hus på Neslandsvatn.¹¹² Disse to lagenes opprinnelse ser ut til å være ganske klar, mens de fire andre er mer usikre. Etter arbeidet med kildene har jeg konkludert med disse stiftelsestidspunktene:

Helle IL: I AIFs beretning for 1933 står det som sagt at Helle IL ble medlem av Telemark arbeideridrettskrets i 1933.¹¹³ I boken «*Norske skiløpere. Telemark – Sørlandet – Vestlandet*»¹¹⁴, står det at Helle IL ble stiftet 30.3.1933 av Hans Schultze og Gunnar Pedersen.¹¹⁵ Her er det noe uklart, men i en notis fra Telemark Arbeiderblad 13. februar 1933, står det noe som kan oppklare dette. Overskriften lød som følger: «Nytt lag til Vestfold- og Telemark arbeideridrettskrets, Helle idrettslag ved Kragerø går inn i AIF».¹¹⁶ Videre står det at et møte hadde blitt holdt for å behandle spørsmålet om å søke medlemskap i Arbeidernes Idrettsforbund for Telemark og Vestfold A.I.K. Petter Bentsen var til stede, og etter en kort drøftelse besluttet laget med 19 mot 1 stemmer å søke seg opptatt i AIF. Videre står det blant annet: «Helle idrettslag som er stiftet i vinter, teller allerede mange interesserte medlemmer.»¹¹⁷ Jeg har ikke funnet noe idrettsaktivitet i TA i januar 1933 fra Helle IL og siden jeg ikke har hatt tilgang til avisene i TA fra 1932, kan det se ut som om Helle IL ble stiftet sent i 1932 og dermed stått utenfor både NLI og AIF i perioden helt til februar 1933. Etter videre leting i Telemark Arbeiderblad fant jeg en notis som bekrefter Helle ILs innmeldelse i AIF og TAIK. Notisen fra 08.04.1933. hadde overskriften «11 nye lag opptatt i A.I.F.». Videre opplyses det at: «I forbundsstyremøte den 29. mars blev følgende nye lag

---

¹¹⁰ Mæland. 2008. Tabell over AIF-lag i Telemark. S. 14

¹¹¹ Beretning AIF. 1933. S. 86

¹¹² Engeset. 1983. *Kroken AIL 1933 – Kroken IL 1983. 50 år*. S. 14

¹¹³ Beretning AIF. 1935. S. 113. Telemark Arbeideridrettskrets beretninger for årene 1933 og 1934.

¹¹⁴ Ranheim. 1957. *Norske skiløpere. Telemark – Sørlandet – Vestlandet*. Skiforlaget Oslo.

¹¹⁵ Ranheim. 1957. S. 154

¹¹⁶ TA. 13.02.1933. S. 2

¹¹⁷ TA. 13.02.1933. S. 2

optatt i forbundet: Helle Idrettslag, Telemark og Vestfold arbeideridrettskrets»¹¹⁸. Dermed ser det ut til at Helle IL ble stiftet vinteren 1932, og innmeldt i TAIK i februar 1933.

Bostrak AIL: I AIFs beretning for året 1933 er Bostrak AIL et av de tolv nyinnmeldte lagene dette året. Etter å ha kikket litt i Telemark Arbeiderblad fant jeg også et eksempel fra 11.10.1933 der overskriften er: «Idrettslag stiftet på Bostrak». Her står det også: «Bostrak Arbeiderungdomslag hadde mandag sammenkaldt til møte i skolehuset med foredrag av Petter Bentsen om «idrettsungdom og valg».¹¹⁹ Videre blir det sagt at møtet besluttet å danne idrettslag på stedet og at det ble nedtegnet et styre og noen medlemmer. På slutten av notisen sies det «Vi ønsker det nye laget velkommen i AIFs rekke».¹²⁰ Et annet eksempel fra Telemark Arbeiderblad fra 24.11.1933 lyder slik: «Bostrak arbeideridrettslags første arrangement. Bostrak arbeideridrettslag arrangerte terrengløp 12.ds.».¹²¹ ds. er en forkortelse for «denne måneden», noe som betyr at Bostrak AIL ble stiftet i 1933 og hadde aktivitet i dette året. Derfor vil 1933 være det riktige året å konkludere med her.

Stranna/Drangedal AIL: I en nylig utgitt årbok fra Drangedal Historielag er det en artikkel med overskrift «Drangedal IL». Denne artikkelen er basert på notatene til avdøde Arne E. Evja som var et aktivt medlem i idrettslaget og som vokste opp på 1920- og 1930-tallet. Han fikk senere tildelt æresmedlemskap i Drangedal Idrettslag for sin innsats i svært mange år. I artikkelen er det et avsnitt som tar for seg Drangedal AIL. Her skriver han: «Det er ikke godt å skrive noe større om dette laget. Det finnes ikke protokoller, så det må bli etter hukommelsen. Laget ble sannsynligvis stiftet i 1934».¹²² Men ut ifra AIFs beretning er Drangedal AIL også et av lagene som meldes innmeldt i Telemark arbeideridrettskrets i 1933.¹²³ Som jeg forklarte tidligere i kapittelet ble det også ifølge AIFs beretningen stiftet ett Stranna AIL i 1933.¹²⁴ Prestestranda eller «Stranna», er som sagt navnet på sentrum i Drangedal. Geografisk er ikke dette et veldig stort område, så for meg virker det ikke sannsynlig at det ble dannet to forskjellige AIL-lag i dette området i det samme året. Når i tillegg AIFs beretning om året 1934 nevner at Stranna AIL har inngått i Drangedal AIL tror

---

¹¹⁸ TA. 08.04. 1933. S. 4

¹¹⁹ Telemark Arbeiderblad. 11.10.1933. S. 4 *Idrettslag stiftet på Bostrak*

¹²⁰ Telemark Arbeiderblad. 11.10.1933. S. 4

¹²¹ Telemark Arbeiderblad. 24.11.1933. S. 7 *Bostrak arbeideridrettslags første arrangement.*

¹²² Evja. A. 2020. *Drangedal IL..* S. 66-67. Fra et kapittel i boka *Det var ein gong minner frå Drangedal. Bok 43.*

¹²³ Beretning AIF. 1935. S. 113

¹²⁴ Beretning AIF. 1935. S. 113

jeg det egentlig er snakk om at et lag har byttet navn til et annet.¹²⁵

Etter å ha kikket i Telemark Arbeiderblad fant jeg flere notiser og referater som kan oppklare opprinnelsen til disse to lagene eller forvirre enda mer. Den første er fra 18.10.1933 der det står: «Drangedal for Arbeidernes Idrettsforbund. Lag stiftet i Stranna».¹²⁶ Her kommer det frem at arbeiderungdomslaget i Drangedal hadde hatt et møte i Folkets Hus der man behandlet idrettsspørsmålet og at Petter Bentsen fra Kragerø holdt foredrag, samme som han gjorde på Bostrak. Etter møtet besluttet man å danne et idrettslag i tilslutning til AIF, og det ble tegnet medlemmer også.¹²⁷ Det sies også at: «arbeiderungdommen har ventet på Drangedal, og med dannelsen av lag på Bostrak og i Stranna gir det et løfte om at bygdens ungdom kommer til AIF.»¹²⁸ Ut ifra denne notisen virker det som om arbeideridretten «endelig» har kommet til Drangedal, og da menes øvre delen av kommunen, for Kroken AIL hadde allerede et godt arbeideridrettslag sørvest i kommunen. Det kan da se ut som om laget i Drangedal sentrum først ble kalt Stranna AIL. Etter å ha sjekket alle utgavene av Telemark Arbeiderblad for november og desember 1933 finner jeg ikke noen omtaler av hverken Drangedal eller Stranna AIL. Ikke før i slutten av januar 1934 dukker noen av navnene opp igjen. 29.01.1934 opplyses det om at det skal det arrangeres propagandarenn i Drangedal i både langrenn og hopp 3. og 4. februar, der Stranna AIL er arrangør.¹²⁹ To dager senere derimot er det nok en gang en presisering i Telemark Arbeiderblad om at det skal arrangeres propagandarenn i Drangedal, men denne gangen står «Drangedal AIL» som arrangør.¹³⁰ I referatene etter propagandarennet blir også Drangedal AIL angitt som arrangør, og arrangementet ble for øvrig beskrevet som et av de mest vellykkede skirenn som noen gang er arrangert i distriktet.¹³¹ I og med at jeg ikke finner noe omtale av «Stranna AIL» etter dette rennet i Telemark Arbeiderblad, i tillegg til at AIFs beretning for året 1934 som sier at Stranna AIL har inngått i Drangedal AIL, er det stor sannsynlighet for at medlemmene i arbeideridrettslaget bestemte seg før dette propagandarennet å døpe om navnet til Drangedal AIL. Men hvorfor meldes det da at både Stranna AIL og Drangedal AIL ble innmeldt i Telemark Arbeideridrettskrets i 1933 da? Kan det bare være en misforståelse sentralt i kretsen eller var det virkelig to lag i sentrum av kommunen? Etter min mening og ut ifra de kildene jeg har tilgjengelig, er det mest sannsynlig

---

¹²⁵ Beretning AIF. 1935. S. 114

¹²⁶ Telemark Arbeiderblad. 18.10.1933. S. 5 *Lag stiftet i Stranna*

¹²⁷ Telemark Arbeiderblad. 18.10.1933. S. 5

¹²⁸ TA. 18.10.1933. S. 5

¹²⁹ TA. 29.01.1934. S. 2

¹³⁰ TA. 31.01.1934. S. 2

¹³¹ TA. 05.02.1934. S. 2

bare medlemmene i Stranna AIL som har døpt laget om til Drangedal AIL.

Tørdal AIL: Tørdal AIL er ikke nevnt i AIFs beretninger fra 1933 og 1935, så å finne ut av når laget ble stiftet skulle vise seg å være vanskelig. Tørdal AIL blir nevnt flere ganger i de mappene jeg fikk se i på arbeiderbevegelsens arkiv i Skien, men disse er fra årene 1936-40. Derfor måtte jeg inn i Telemark Arbeiderblad å kikke, og etter å ha gått igjennom mange måneder med utgaver fant jeg en notis fra 24.01.1935 som sier: «Tørdal AIL hadde konstituerende møte på Bø den 14.1.»¹³² I notisen står det også hvem som er valgt til formann, sekretær og kasserer. I tillegg er det navn på personer som skal styre et vinteridrettsutvalg og et sommeridrettsutvalg. Men under dette står det også noe interessant. «Tørdal A.I.L. omfatter 3 grunner: Øvre Tørdal, Bø og Bostrak. Bostrak A.I.L. er altså nu gått inn som gruppe i Tørdal A.I.L.»¹³³ Bostrak AIL som ble stiftet høsten 1933 og som har hatt lag i over et år, gikk altså da inn i det nystartede Tørdal AIL. En notis i Telemark Arbeiderblad fra Telemark Arbeideridrettskrets to dager senere, bekrefter også dette da de legger fram adresseendringer innen atletikkutvalget: «Tørdal A.I.L. (hvori opptatt Bostrak A.I.L.): Jon Fjalestad. Grova p.o. Drangedal».¹³⁴ Tørdal AIL ble altså da stiftet i januar 1935, og tatt opp i Telemark arbeideridrettskrets samme måned.¹³⁵ Hvorfor Bostrak AIL ble lagt inn under Tørdal AIL finner jeg ikke et klart svar på, men noe av forklaringen kan være at begge lagene lå ganske nærme hverandre geografisk slik at medlemmene på hvert sted bestemte seg for å samkjøre til et lag. Dette skal jeg gå videre innpå senere i oppgaven.

Tabell 3: Stiftelsesårene til arbeideridrettslagene i Vestmar

Kragerø AIL	1932
Helle IL	1932
Kroken AIL	1933
Bostrak AIL	1933
Stranna/ Drangedal AIL	1933
Tørdal AIL	1935

Kilde: TA, Arbeideridrett, Kragerø Idrettsforening 75 år, Kroken AIL-Kroken IL 50 år. (se kildeliste)

¹³² TA. 24.01.1935. S. 2. Tørdal AIL stiftet.

¹³³ TA. 24.02.1935. S. 2.

¹³⁴ TA. 26.01.1935. S. 2

¹³⁵ TA. 06.02.1935. S. 2

Oppsummering

Arbeideridretten i Vestmar fikk altså sitt gjennombrudd i årene 1932-1933 da alle fem lagene i området ble stiftet i denne perioden. Tørdal AIL kom som sagt med i 1935, etter at Bostrak AIL gikk inn under det nye laget. Arbeiderpartipolitiker og idrettsmann Petter Bentsen ble en viktig pådriver for arbeideridretten i Vestmar. I tillegg til å være formann i Kragerø AIL var han på stiftelsesmøter på Helle, Bostrak og i Drangedal, der han holdt taler til arbeiderungdommen om norsk idrettshistorie og påpekte viktigheten av ungdom og valg. Etter hvert møte ble det dannet arbeideridrettslag på de tre respektive stedene. Den dårlige økonomiske situasjonen og store arbeidsledigheten i både Vestmar og Norge, ser også ut til å ha vært en faktor for dannelsen av arbeideridrettslagene i området. I noen lag var nærmest 100% av medlemmene arbeidsledige, og arbeideridrettslagene og AIF sentralt gikk aktivt inn for å få med de som stod uten arbeid, slik at disse ikke falt utenfor samfunnet. AIF fikk for alvor innpass i bygdene på 1930-tallet, noe som fulgte den politiske utviklingen også. Arbeideridrettslag ble ofte dannet der arbeiderpartiet stod sterkt politisk, og i både Kragerø og Drangedal stod både arbeiderbevegelsen og arbeiderpartiet sterkt gjennom hele perioden. Det må også legges til, at i min oppgave med å finne ut når arbeideridrettslagene i Vestmar ble stiftet har ikke motivasjonen vært å diskreditere Helge Mælands artikkel fra 2008, men heller å få fastsatt når arbeideridretten virkelig kom i gang i dette området i Telemark. I Mælands artikkel fokuserer han på hele fylket og den generelle historien om arbeideridretten, mens jeg på min side setter søkelys på et område av fylket og går dypere inn i aktiviteten der. Jeg vil derfor berømme Helge Mæland for det arbeidet han har gjort med å gi en oversikt over arbeideridretten i Telemark og dens historie.

4.3. Hvor i Vestmar opprettes arbeideridrettslagene, og hva kjennetegner lokalsamfunnene og lagenes medlemmer?

I Vestmar, som nevnt tidligere, varierer både geografien og bosettingen. Det gjorde det i mellomkrigstiden også. Hvor man bodde, og hvilke muligheter man hadde for å skaffe seg jobb eller utdanning preget selvfølgelig hvilket lag av samfunnet man var en del av. 1920- og spesielt 1930-tallet var preget av økonomisk krise og stor arbeidsledighet i både Vestmar og Norge generelt. For en arbeider, mann eller kvinne, var mulighetene få på denne tiden, og det ser ut til at arbeideridrettslagene var et godt sted å være der man kunne møte likesinnede. Det finnes få kilder som kan beskrive hvem som var medlem i disse arbeideridrettslagene, og hvilket yrke de hadde. Jeg har ikke funnet en eneste medlemsliste fra noen av

arbeideridrettslagene i Vestmar og har heller ikke fått inntrykk av at det finnes slike. Utenom Kroken IL's jubileumsbok *Kroken AIL 1933 – Kroken IL 1983*, finnes det som sagt ikke noen andre kilder som kan fortelle oss like mye om de fire andre lagene, som Kroken-boken gjør. Ved gjennomgang av lagene i Telemark Arbeiderblad er det noen navn som går igjen, og i håp om at det kunne gi meg en pekepinn på hvordan resten av medlemssammensetning så ut, har jeg prøvd å finne ut mer om disse. Å studere nærområdene og hva som foregikk rundt disse stedene, kan skape forståelse rundt hvorfor de ulike arbeideridrettslagene ble stiftet i Kragerø, Helle, Bostrak, Drangedal, Kroken og Tørdal, samtidig som det kan si noe om hvem som deltok i lagene.

4.3.1 Bostrak og Tørdal

Denne delen av Vestmar er naturlig å skrive om i samme avsnitt av tre grunner: 1. Stedene ligger nærme hverandre geografisk. 2. Ulike arbeiderungdomslag og arbeiderforeninger på begge steder ser ut til å ha hatt et tett samarbeid utover 1930-tallet. 3. Bostrak og Tørdal AIL gikk sammen inn i Tørdal AIL da dette laget ble opprettet i januar 1935. Sånn rent geografisk er Bostrak en egen grunnkrets i delområdet Tørdal i Drangedal kommune i Vestfold og Telemark. Stedet ligger på vestsiden av vannet Bjorvann, 12 km nordvest for kommunesenteret i Prestestranda og 7 km sør for bygdesenteret Bø.¹³⁶ Tørdal er ei bygd som dekker øvre del (ca. 35%) av Drangedal kommune. Tørdal er også et eget prestegjeld og delområde som består av blant annet Bostrak. Bygdesentrum er Bø, 20 km nord for kommunesenteret Prestestranda.¹³⁷

Kommunens «røde flekk» og Øvre Tørdal Arbeiderforening.

Arbeiderbevegelsens tanker ser ut til å ha stått sterkt i denne delen av Drangedal i mellomkrigstiden. Den første fagforeningen på Bostrak skal ha blitt stiftet i 1918. Den var tilsluttet Norsk kommuneforbund og het «Jord og sten» eller «Jord og skog». Avdelingen arbeidet godt og arrangerte 1. mai demonstrasjoner. Medlemmene ble kalt kristenfiendtlige og kommunister. Avdelingen satte timelønnspriser og priser for tømmerhogst. Det er uvisst hvor lang levertid foreningen hadde, men den var borte før Bostrak skog- og landarbeiderforeningen ble stiftet i 1929.¹³⁸ Utenom gårdbrukerne på gårdene Etestad, Vik og Vrålstad, var det bare arbeiderfolk på Bostrak. Disse arbeiderfolkene hadde i hovedsak jobb i

---

¹³⁶ Wikipedia. *Bostrak*. 10.01.21.

¹³⁷ Wikipedia. *Tørdal*. 10.01.21.

¹³⁸ Nordby. 2005. S. 87

skogen med tømmerhogst. Grenda var preget av arbeidsledighet og fattigdom. På Bostrak feiret man 1. mai like mye som 17. mai, og feiringen har overgått den i kommunesentrumet Prestestranda. Det sies at Bostrak alltid har vært kommunens «røde flekk».¹³⁹ På Bostrak var det også et ivrig arbeiderungdomslag som vi kommer tilbake til. I Tørdal ser det ut til at parti og forenings-arbeidet kom i gang litt seinere. Men den 30.12.1929 ble Øvre Tørdal Arbeiderparti/forening stiftet på Tørdal skole. På åpningsmøtet ble det tegnet 15 medlemmer og foreningen startet straks opp sitt arbeid og hadde flere møter allerede i 1930. Diskusjonene var skarpe og motsetningene kom tydelig til syne, de var heller ikke redde for å ta opp de store spørsmål i tiden, om alt fra prinsipielle diskusjoner om sosialismens innføring til viktige lokale saker.¹⁴⁰ I boken *Det var ein gong minner frå Drangedal*, er det tatt med et eksempel fra et av Øvre Tørdal Arbeiderpartis møtoreferater som kan gi oss et bilde av hvordan den lokale «klassekampen» så ut:

1930. den 11. oktober hadde Øvre Tørdal Arbeiderparti agitasjonsmøte på Tørdal skule. Foredrag av John Fjalestad om Sosialismen i praksis. Etter foredraget var det anledning til diskusjon hvori en del borgerlige også deltok, men da disse ikke kunde forsvare sig, og føre effektive beviser for sine påstående og søkte utflukter ved å føre diskusjonen på viddene utenom emnet så blev diskusjonen avsluttet.¹⁴¹

Parti- og foreningsarbeidet på Bostrak og i Tørdal økte i mellomkrigstiden, og etter hvert gikk man også sammen. I 1933 for eksempel, deltok mange i 1. mai-tog og påfølgende fest på Bø i Tørdal, i et samarbeid mellom skog- og landarbeiderforeningen, Bostrak Arbeiderungdomslag og Øvre Tørdal Arbeiderforening. I referatet står det blant annet at demonstrasjonstoget gikk fra ungdomslokalet Furuheim kl. 16, der 250-300 demonstranter marsjerte ned til 1814-bautaen på Bø i Tørdal hvor John Fjalestad holdt en kort og flammende tale til de mest klassebevisste som ble mottatt av demonstrantene med slagordet «Fram for socialismen. Ned med Fascismen!». Referatet sier også at formannen ledet festen på en ypperlig måte, slik at humøret stod høyt i taket og at alle borgerlige og stive former ble kastet på dør.¹⁴² I dette eksempelet fra 1. mai 1933 ser vi tydelig et sterkt engasjement fra befolkningen på Bostrak og i Tørdal, for aktuelle arbeiderpolitiske saker som både var viktige lokalt, nasjonalt og

---

¹³⁹ Nordby. 2005. S. 87

¹⁴⁰ Straume. D. 2020. *Øvre Tørdal Arbeiderparti*. S. 93. Et kapittel i boken: *Det var ein gong minner frå Drangedal*. Nr. 43

¹⁴¹ Straume. D. 2020. *Øvre Tørdal Arbeiderparti*. S. 93 *På grunn av en teknisk feil i word som ikke kan fikses, kommer sitatene i teksten til å se slik ut.

¹⁴² Nordby. 2005. S. 87

internasjonalt. En ser også at arbeiderne tar kraftig avstand fra alt som har med borgerlige normer å gjøre, samt alt som kan knyttes til fascisme.

Skogsarbeiderne organiserer seg og konflikt på Bostrak.

Som vi kan se i avsnittet over stod arbeiderbevegelsens tanker sterkt på Bostrak og i Tørdal. Kan skogskonflikten som oppstod på Bostrak midt på 30-tallet muligens ha gjort arbeideridretten mer attraktiv for områdets arbeidere? En viktig konfliktlinje i bondesamfunnet i mellomkrigstiden var forholdet mellom jordeiere og lønnsarbeidere. En viktig grunn til at skogsarbeiderne kom frem i ildlinja i 20-30-årene var de dårlige økonomiske forholdene de levde under.¹⁴³ I Drangedal gikk det rolig for seg, selv om arbeidsgiverne var sterke motstandere av fagforeninger. Organisasjonsretten krevde en lang kamp i 30-åra i Drangedal, og i løpet av 1930-tallet ble det opprettet 6 skog og landarbeiderforeninger i bygda. De vanskelige tidene ga foreningene mye å arbeide med og de var kollektivt tilsluttet Arbeiderpartiet og var dermed en del av arbeiderbevegelsen i bygda.¹⁴⁴ Skogskonflikten på Bostrak var den hardeste konflikten i Drangedal, og det førte til en del avisskriverier. Konflikten startet høsten 1935 og ble ikke løst før i 1938. Hovedkravene til skog-foreningene og mange av skogsarbeiderne var: lønn som tilsvarte den tids tariff, slutt på anbudssystemet som skogeierne drev med som satte arbeidsfolk opp mot hverandre og som drev lønningene ned, og retten til å organisere seg.¹⁴⁵ Retten til å organisere seg var det viktigste kravet, enda viktigere enn lønsspørsmålet, men skogeierne og bøndene hadde vært skeptiske til organisering, de ville være selvstendige. Men Nils Lohne formann i Drangedal fattigstyre argumenterte i et avisinnlegg at det ennå ikke hadde hendt at arbeiderne hadde ruinert en norsk bonde, og at bønder og arbeidere måtte stå sammen.¹⁴⁶ Konflikten ble løst i 1938, og som en muntlig del av avtalen ble det bestemt at skogeierne skulle kvitte seg med de arbeiderne som hadde arbeidet under konflikten. Ikke alle gjorde dette, og skogforeningen sendte da brev til skogeierne at hvis de ikke gjorde som avtalt var konflikten åpen igjen.¹⁴⁷

Bostrak AIL og Tørdal AIL. Hvem var medlemmene i laget?

Bare noen måneder etter det store 1.mai toget, ble Bostrak Arbeideridrettslag (AIL) stiftet i oktober 1933 på et møte i regi av Bostrak arbeiderungdomslag i det lokale skolehuset. Det vi

---

¹⁴³ Nordby. 2005. S. 195

¹⁴⁴ Nordby. 2005. S. 196-197

¹⁴⁵ Nordby. 2005. S. 196-201

¹⁴⁶ Nordby. 2005. S. 200

¹⁴⁷ Nordby. 2005. S. 201

vet med sikkerhet er at det var arbeiderungdomslaget som tok initiativet til å stifte arbeideridrettslaget. Vi vet også at grenda og bygda generelt var preget av arbeidsledighet, noe som ofte gikk ut over ungdom og unge voksne. Så det er ikke tvil om at det var ungdommene som satte i gang idrettsarbeidet på Bostrak. Det er kanskje ikke helt utenkelig at noen av disse ungdommene også hadde deltatt på den store 1. mai feiringen noen måneder i forveien. På stiftelsesmøtet på Bostrak hadde Petter Bentsen fra Kragerø holdt foredrag om idrettsungdom og valg for arbeiderungdommen.¹⁴⁸ Etter foredraget besluttet møtet å danne idrettslag på stedet, og det ble nedsatt et styre på tre mann, med Jørgen Bergland som formann.¹⁴⁹ Jørgen Bergland dukker også opp i boken *Norske skiløpere – Telemark – Vestlandet – Sørlandet*. Han står under Idrettslaget Tørn (IL Tørn) som var en sammenslutning av lagene Tørdal IL og Tørdal AIL etter krigen, og av yrket er han oppført som gårdbruker og født i 1911.¹⁵⁰ Det betyr at han var 22 år da han ble formann i Bostrak AIL i 1933, altså en ganske ung mann. Når kildene er få må jeg bite merke i navnene som går igjen flere steder, og navnet til formannen Jørgen Bergland og en Trygve Roaldstad dukker opp i ny og ned. Neste gang Bostrak AIL blir nevnt i Telemark Arbeiderblad dukker navnet Jørgen Bergland opp, det samme med Trygve Roaldstad. Notisen handlet om Bostrak arbeideridrettslags første arrangement som var et terrengløp der Trygve Roaldstad ble nummer en og Jørgen Bergland nummer to.¹⁵¹ Noen år senere, i en adressefortegnelse for Telemark arbeideridrettskrets fra 1938 dukker begge navnene opp igjen. Adressefortegnelsen inneholder navnet på kontaktpersonen i hver klubb innen TAIK og adressen deres. Under Tørdal AIL står det: «Jørgen Bergland, Bostrak p.o. Drangedal», men navnet hans er strøket over og ved siden av står nå Trygve Roaldstad oppført som kontaktperson for Tørdal AIL.¹⁵² Med tanke på at Bostrak AIL ble stiftet i 1933 og at dette laget ble innlemmet i Tørdal AIL i 1935, ser det ut til at disse to personene har vært sentrale i begge lag. En annen ting å bite merke i er at når Tørdal AIL ble stiftet i januar 1935 fantes det et annet «borgerlige» idrettslag i Tørdal, nemlig Tørdal IL. Det hadde også vært et annet borgerlig lag i bygda, nemlig Grova Skilag, men dette ble oppløst i 1934. Etter krigen gikk disse lagene sammen inn i IL Tørn.¹⁵³ I *Norske skiløpere* står noen av medlemmene i IL Tørn nevnt med navn, yrke og forskjellige ski-prestasjoner de har levert. Under noen av dem står det også hvilke lag de tilhørte før de tre

---

¹⁴⁸ TA. 11.10.1933. S. 4 NB: Det var stortingsvalg høsten 1933.

¹⁴⁹ TA. 11.10.1933. S. 4

¹⁵⁰ Ranheim. 1957. S. 196

¹⁵¹ TA. 24.11.1933. S. 7

¹⁵² Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Adressefortegnelse for TAIK 1938.

¹⁵³ Ranheim. 1957. S. 196

lagene ble slått sammen, og noen av dem som tidligere har hatt Grova Skilag eller Tørdal IL som sin klubb har hatt disse yrkene: Bestyrer, gårdbruker og kjøpmann. De to som jeg kan se har vært involvert i arbeideridrett har vært gårdbruker og anleggsarbeider, og den ene av dem Jørgen Bergland, var gårdbruker.¹⁵⁴ Så hvilket yrke man hadde var ikke nødvendigvis ensbetydende for hvilket lag man var medlem i, men ut ifra det vi vet om området og situasjonen i mellomkrigstiden kan det gi oss en pekepinn.

Dårlig økonomi og sammenslåing

Hvorfor ble Bostrak AIL innlemmet i det nystartede Tørdal AIL i 1935? En sak i Telemark Arbeiderblad fra november 1934 kan gi oss en pekepinn på hvorfor denne sammenslåingen skjedde. I saken meldes det at Bostrak AIL hadde besluttet på sist møte å starte en halvkronerulling til inntekt for laget. De rettet en «inntrengende appell» til alle kamerater som sympatiserte med deres bevegelse og utfordret dem til straks å betale og utfordret andre til å gjøre det samme, for å støtte deres forholdvis unge lag som førte en «fortvilet» kamp for tilværelsen på grunn av dårlig økonomi.¹⁵⁵ Det viser seg at Bostrak AIL led av svært dårlig økonomi, og ut ifra min gjennomgang av TA i årene 1933 og 1934 er det svært få saker som omhandler Bostrak AIL og deres idrettsaktivitet. Det ser ut som om Bostrak AIL ikke hadde midler nok til å fortsette sitt idrettsarbeid alene, dermed var det nok naturlig å gå inn i det ny oppstartede Tørdal AIL bare 2 måneder senere i januar 1935. En annen interessant ting å legge merke til, er at Grova Skilag, et av to borgerlige idrettslag i Tørdal på 30-tallet ble oppløst i 1934. Ifølge Arne Evja gikk halvparten av medlemmene her over til Tørdal AIL mens resten gikk til Tørdal IL.¹⁵⁶ Kan denne oppløsningen av Grova Skilag være et tegn på at det fantes spenninger innad i laget, slik at arbeiderne opprettet sitt eget arbeideridrettslag i Tørdal sammen med Bostrak AIL, og at de borgerlige gikk over til Tørdal IL? Det er ikke utenkelig at det kan ha oppstått spenninger innad i dette laget, for som vi vet var det mange arbeidsledige skogsarbeidere i dette området i denne perioden, og det at mange landarbeidere bodde i de samme nabolagene som de store skogseierne og kjente dem personlig kunne ofte skape problemer.¹⁵⁷ Kanskje dette var et blandet lag med både skogsarbeidere og jordeiere som hadde drevet idrett sammen lenge, men som etter hvert falt ut med hverandre på grunn av de dårlige tidene og gikk hver sin vei? Det endelige svaret på dette har jeg dessverre ikke fått

---

¹⁵⁴ Ranheim. 1957. S. 196

¹⁵⁵ TA. 10.11.1934. S. 2

¹⁵⁶ Evja. A. 2020. Drangedal IL. S. 79

¹⁵⁷ Nordby. 2005. S. 201

gjort rede for, men det er ikke utenkelig at denne sammenslåingen ble til på grunn av Bostrak AILs dårlige økonomi og at en del av Grova Skilags medlemmer trengte et nytt lag. Ser vi på medlemstallet til Tørdal AIL i årene etter opprettelsen, er det et imponerende antall med tanke på at det fantes et borgerlig idrettslag i nær omkrets. I første halvår av 1936 var medlemstallet på totalt 70 stk. fordelingen var slik: Menn: 56. Kvinner: 0. Barn: 14.¹⁵⁸ I hele 1937 var totalen 65 stk. med denne fordelingen: Menn: 45: Kvinner: 0. Barn: 20.¹⁵⁹ Disse tallene viser at det var et meget sterkt engasjement rundt arbeideridrettslaget og at det på både Bostrak og i Tørdal fantes sterke arbeidermiljøer.

Som vi har sett var det et sterkt arbeidermiljø både på Bostrak og i Tørdal i mellomkrigstiden. Det var opptil flere foreninger og lag innen arbeiderbevegelsen på disse to stedene, og man jobbet også sammen. Skogskonflikten og den tunge arbeidsløsheten viser at dette var viktige saker i lokalmiljøet som berørte mange. Kan dette si noe om hvem som var medlemmer i arbeideridrettslagene? Vi ser at det var arbeiderungdomslaget på Bostrak som stiftet laget der i 1933 og at det var disse som drev idrettsarbeidet fremover her i en vanskelig tid. Går vi frem til 1935 og sammenslåingen av Bostrak og Tørdal til Tørdal AIL, ser vi at både Jørgen Bergland og Trygve Roaldstad fortsatt er med, som kan tyde på at de som var med i Bostrak arbeiderungdomslag ble med videre etter navnebyttet. Så sannsynligvis var majoriteten av medlemmene i AIL-lagene her også unge menn som enten var arbeidsledige skogsarbeidere, eller slet med å finne fast jobb. Det som kjennetegner de fleste AIL-lagene på denne tiden var jo nettopp arbeidsledige karer som så på medlemskap i et arbeideridrettslag som en fin ting å holde på med i en ellers hard hverdag.

Bostrak/Tørdal AILs idrettsaktivitet gjennom 30-tallet.

Fra oktober 1933 og frem til januar 1935 var det Bostrak AIL som frontet arbeideridretten i øvre del av Drangedal kommune. Lagets første arrangement etter stiftelsen var et terrengløp 12.11.1933, der det opplyses om at for utrente gutter å være var resultatene bra og at det seinere på kvelden ble arrangert premieutdeling på skolehuset.¹⁶⁰ Etter dette terrengløpet ser det ut til å ha vært meget beskjedent aktivitet i laget. Sett bort i fra at Bostrak AIL stilte med en deltager i propagandarennet arrangert av Drangedal AIL i februar 1934¹⁶¹, finnes det meget

---

¹⁵⁸ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt første halvår 1936. TAIK.

¹⁵⁹ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt. 1937. TAIK.

¹⁶⁰ TA. 24.11.1933. S. 7

¹⁶¹ TA. 05.02.1934. S. 2

lite omtale av laget frem mot 1935. I november 1934 bestemmer laget seg for å starte en halvkrone-rulling der folk oppfordres til å støtte det relativt unge laget som lider av svært dårlig økonomi og som hindrer lagets idrettsaktivitet.¹⁶² Det ser ut som om denne halvkrone-rollingen ikke oppnår sitt mål om å holde Bostrak AIL i live, men i januar 1935 stiftes Tørdal AIL og Bostrak AIL inngår dermed i det nye laget. I tiden før sammenslåingen ser vi at laget drev på med idretter som ikke satt særlige krav til utstyr eller bane/anleggsforhold, og den lille representasjonen laget hadde i konkurranser rundt om i Vestmar tyder på at økonomien har skylden for dette. Tørdal AIL skulle imidlertid bli et arbeideridrettslag med adskillig mer aktivitet. De mest populære idrettsgrenene i laget virker å ha vært friidrett, ski/hopp-sport og skøyter.

Skiidrett.

Ski- og hopp sporten ser ikke overraskende ut til å ha vært de mest populære idrettene i Tørdal AIL. Fra laget kom til i januar 1935 og i årene frem mot krigen hadde laget alltid solid aktivitet på vinterstid, og ofte ble det arrangert langrenn og hoppkonkurranser i Tørdal. Hopprenn og langrenn på samme dag ble populært ikke bare i Tørdal, men også i resten av Vestmar. Det første eksempelet på dette fra Tørdal AIL var i mars 1935, da det ble arrangert både hopprenn og langrenn.¹⁶³ Noen hoppet bare på ski, andre gikk bare langrenn og noen kombinerte begge to og lagde kombinert konkurranse ut av det. Flere slike konkurranser ble holdt i regi av Tørdal AIL frem mot krigen og ofte var det den tidligere omtalte Jørgen Bergland som stakk av med seieren.¹⁶⁴ Løpere fra Tørdal AIL var også ofte å se i renn rundt omkring i Vestmar og Lunde gjennom 30-tallet, men Tørdal og Bostrak lå et godt stykke unna både jernbanen og de andre lagene i Vestmar så å komme seg fra herfra til for eksempel Kroken eller Kragerø var nok både krevende tidsmessig og økonomisk. Det er nok derfor det ikke alltid var løpere fra Tørdal AIL representert i disse trakter gjennom 30-tallet. Det ser heller ut til at Tørdal AIL har forsøkt å arrangere en del løp «hjemme» slik at man kunne invitere andre lag til seg. Det er også flere eksempler i TA hvor løpere fra Tørdal AIL har reist «andre veien» og deltatt i renn arrangert av Aas AIL fra Åmdals Verk i Tokke kommune.¹⁶⁵

Men selv å arrangere langrenn eller hopprenn var ikke alltid lett. Det ser ut som om

---

¹⁶² TA. 10.11.1934. S. 2

¹⁶³ TA. 20.03.1935. S. 2

¹⁶⁴ TA. 07.03.1936. S. 2

¹⁶⁵ TA. 11.03.1938. S. 2. Nils Lone, Tørdal AIL vant langrennet i klassen 32-40 år. Jørgen Lisland, Tørdal AIL nr.2 i sin klasse, og Tor Lauvlid, Drangedal AIL vant hopprennet i klasse A.

bakkeforholdene ikke alltid var i lagetets favør, og i januar 1936 da Tørdal AIL arrangerte hopprenn sies det at bakken var i god stand «men i minste laget». Det var hele 52 stykker som meldte seg på fra Kroken, Helle, Kragerø, Drangedal og Aas AIL fra Åmdals Verk, der 40 av dem deltok.¹⁶⁶ I mars samme år skulle det på ny arrangeres hopprenn i Tørdal, men da datoen nærmet seg måtte man avlyse på grunn av vanskelige bakkeforhold.¹⁶⁷ I siste liten fikk laget ordnet seg en skibakke, og det ble anmodet til Drangedal AIL om å stille noen løpere som stilte med noen av lagetets yngste utøvere. Det sies også i referatet at bakken ble litt i minste laget, da det lengste hoppet var på 21,5 meter.¹⁶⁸ I litteraturen og kildene jeg har hatt tilgjengelig nevnes det ingenting om at Tørdal AIL disponerte sin egen hoppbakke eller søkte om støtte til å lage en. Det kan være at laget hadde en låneavtale med Tørdal IL, det borgerlige laget i bygda om å låne deres bakke, ellers så ser det ut til at laget disponerte en relativt liten bakke som det ofte var vanskelig å arrangere hopprenn i. Dette speiler jo mange arbeideridrettslags vanskeligheter med å drive idrett, og man hadde nok ikke økonomien til å bygge sin egen hoppbakke i Tørdal slik at forholdene ble stabile.

Friidrett.

Friidretten skulle bli veldig populært i Tørdal AIL. Laget ser ut til å ha hatt et innendørslokale som ble flittig brukt til både trening og konkurranser på vinteren/våren. Hvor dette lokalet lå er jeg usikker på, men det kan tenkes at enten skolelokaler ble brukt eller forsamlingsstedet «Furuheim» der man ofte hadde sang, taler og oppvisninger etter konkurranser. Søndag 31. mars 1935 ble det første innendørsstevne arrangert i Tørdal, med 23 deltagere fra Tørdal, Kragerø og Drangedal. Det ble konkurrert i høyde og lengde med tilløp og uten tilløp. Den drevne friidrettsmannen fra Kragerø, Aksel Ellefsen, tok likegodt kretsrekord i høyde uten tilløp på dette stevnet med et hopp på 1.45.m. Etter stevnet var det fest på Furuheim der guttene fra Kragerø underholdt og Arild Bentsen holdt tale om arbeideridretten. I tillegg ønsket Knut Teigen fra Drangedal AIL laget velkommen i AIF.¹⁶⁹ Et år senere var det på nytt innendørsstevne i Tørdal, der det var deltagere fra Kragerø, Tørdal og Drangedal. I referatet skrevet av Kragerø AIL sies det at både Drangedal og Tørdal AIL led tydelig under mangel på trening da lagenes svake økonomi ikke tillot leie av tilstrekkelig stort lokale. Videre i referatet står det: «De stillet allikevel gode folk i samtlige øvelser og det er håp for at de mange gode

---

¹⁶⁶ TA. 14.01.1936. S. 2

¹⁶⁷ TA. 19.03.1936. S.2

¹⁶⁸ TA. 24.03.1936. S. 2

¹⁶⁹ TA. 02.04.1935. S. 2

emner nå, da snøen forsvinner, vil gå i systematisk trening for sommersesongen og neste gang by på hardere konkurranse». ¹⁷⁰ Dette er et typisk eksempel på at økonomien i et arbeideridrettslag på 30-tallet kunne hemme idrettsaktiviteten, og i konkurranse mot lag som hadde bedre muligheter til å trene året rundt, lå lag som Tørdal AIL langt bak i vinterhalvåret. Da sommeren kom ble det flere muligheter til å trene, og da var landeveien og skogen et alternativ til treningsarena. Om laget har hatt egen friidrettsplass er usikkert, men det kan godt hende laget brukte fotballbanen som lå på Bø i Tørdal til dette.

Fotball og Turn i Tørdal AIL.

Når det gjelder dyrkelsen av fotball i Tørdal AIL må dette ha foregått på et uorganisert nivå. Jeg har ikke funnet noen ting i kildene som kan tyde på at Tørdal AIL var med i den organiserte fotballen i TAIK, men i Kroken ILs 50-års bok nevnes det at Kroken AIL spilte mot Tørdal AIL i 1937. ¹⁷¹ For utenom denne kampen er det ikke stort mer å si om fotballen i Tørdal AIL, men skjærtorsdag 1938 spilte laget en forlikskamp mot Tørdal IL. ¹⁷² Å drive med fotball på denne tiden var ikke noen lett sak. For det første måtte man ha 11 spillere for å stille lag, en fotballbane eller noe som lignet en fotballbane tilgjengelig, og utstyr som kunne brukes til fotballspilling fotballstøvler, drakter osv. Dette var ikke alltid lett å få til for et arbeideridrettslag med dårlig økonomi, og for Tørdal AILs del som befant seg såpass langt vekk fra de andre AIL-lagene i fylket geografisk, var det nok vanskelig organisere en hel tropp med fotballspillere til en kamp i Kragerø for eksempel. Dermed ble nok fotballspillingen noe man gjorde noen få ganger i løpet av året.

Turn stod på Tørdal AILs program i 1936, men kildene forteller ikke om turnaktivitet i perioden 1936-1938. ¹⁷³ Turn kan ha vært en idrett noen i laget drev på med samtidig som man for eksempel trente friidrett, men det ser ikke ut til at noen utøvere fra Tørdal AIL har deltatt i turnstevner eller lignende. Det kan godt hende noen reiste og deltok i turnstevner i for eksempel Kragerø eller Rjukan der det fantes gode turnmiljøer, men dette har jeg altså ikke fått noen oversikt over.

---

¹⁷⁰ TA. 07.04.1936. S. 2

¹⁷¹ Engeset. 1983. S. 153

¹⁷² Nordby. 2005. S. 73

¹⁷³ TA har vært gjennomgått i flere måneder for perioden uten på finne saker om turn.

Skøyter.

I både 1936 og i 1937 står skøyter på programmet til Tørdal AIL.¹⁷⁴ Utenom dette har jeg ikke funnet noe som kan si noe utfyllende om lagets skøyteaktivitet. Naturlig nok var det været som bestemte om man kunne drive med skøyting eller ikke. Vintere der det var stabilt kaldt og uten de store snøfallene kunne man drive med skøyting på små tjern, i større innsjøer eller innerst i isbelagte fjorder langs kysten. I Tørdal har man nok i de vinterne det tillot seg hatt skøyteløp på små tjern i nærområdet eller reist nedover distriktet til Drangedal eller Kragerø for å konkurrere.

Oppsummering

Ser vi på det sosioøkonomiske mønsteret på Bostrak og i Tørdal gjennom mellomkrigstiden fantes det et visst klassesamfunn. Foruten noen store gårdeiere på Bostrak og i Tørdal var majoriteten av befolkningen i området arbeiderfolk som hadde sitt virke i skogen med tømmerhogst. Utover 1920- og 30-tallet ble det derfor dannet flere foreninger og organisasjoner i tilknytning til arbeiderbevegelsen i dette området. På begge steder var det etter hvert stor arbeidsledighet utover 30-tallet, og det oppstod konflikter i forbindelse med skogsarbeidet der skogsarbeiderne f.eks. forlangte retten til å organisere seg. Den store arbeidsledigheten og dårlige økonomien i området ser også ut til å ha inspirert til stiftelsen av Bostrak AIL. Etter Petter Bentsens tale for Bostrak Arbeiderungdomslag i oktober 1933, ble nemlig Bostrak AIL stiftet, og her ser det ut til at de fleste medlemmene i laget var unge gutter som slet med å skaffe seg jobb. Det gjaldt å aktivisere den arbeidsledige ungdommen, slik at man hadde noe å gjøre. Det økonomiske aspektet påvirket også driften av Bostrak AIL, og frem mot 1935 var økonomien i laget så dårlig at det gikk utover idrettsaktiviteten. I januar 1935 gikk derfor Bostrak AIL inn under det nystiftede Tørdal AIL. Tørdal AIL ble et mer stabilt arbeideridrettslag som favnet arbeiderne og arbeiderungdommen på både Bostrak og i Tørdal. På det meste var det 70 medlemmer i Tørdal AIL, og de mest populære idrettsgrenene i laget var den tradisjonsrike skiidretten på vinteren, og friidrett på sommeren. På sommeren ble det spilt fotball i Tørdal AIL fra tid til annen mot lokale lag, men ikke i organisert seriespill. Turn stod også på programmet i et par år, men dette ble nok samkjørt da man hadde friidrettstrening. Ser vi til det borgerlige laget Tørdal IL som ble stiftet i 1901, drev også dette laget med skiidrett på vinteren og friidrett på sommeren i tillegg til fotball.¹⁷⁵ Tørdal AIL ser ut til å ha fulgt idrettstradisjonen i bygda. Idrettsaktiviteten i Bostrak og Tørdal AIL gjennom

---

¹⁷⁴ Telemark Arbeideridrettskrets. AAT-800016. Organisasjonsversikter. 1936 og 1937

¹⁷⁵ Nordby. 2005. S. 71

30-tallet kan dermed ses på som en parallell til den borgerlige idretten i nærområdet. Det er også vanskelig å si noe om styrkeforholdet mellom Tørdal AIL og Tørdal IL gjennom perioden, siden det ikke forekommer noen oversikt fra Tørdal IL og deres aktivitet. Men ut ifra det jeg har funnet om Tørdal AIL, er det ingen tvil om at arbeiderbevegelsen og arbeideridretten stod sterkt i området.

4.3.2 Kroken.

Kroken er ei bygd, et prestegjeld og et delområde i sørvest i Drangedal kommune. Tettstedet Neslandsvatn er bygdesentrum, med bl.a. stoppested for Sørlandsbanen.¹⁷⁶ Neslandsvatn ligger ca. 22 km. fra kommunesentrumet Prestestranda, og ca. 17 km fra Tangensenteret i Kragerø.¹⁷⁷ Utbyggelsen av Sørlandsbanen gjennom kommunen på 1920-tallet hadde mye å si for Drangedal generelt og ikke minst for Kroken som bygd. Sørlandsbanens utbyggelse skulle få mye å si for arbeiderbevegelsen i Kroken, som etter hvert skulle få stor fremgang gjennom 1920- og 30 årene.

Drangedal kommunes første arbeiderpartilag og økende oppslutning rundt arbeiderbevegelsen i Kroken.

I 1904 var det en liste i Drangedal som het «Kroken Arbeideres liste», og det var første gang ordet arbeider ble brukt i en valgliste i kommunen.¹⁷⁸ I 1911 skrev doktor Solberg at det var vanskelig å finne arbeid i bygda og at bygda led av overbefolkning. Flere hundre mann søkte arbeid utenfor bygda, på anlegg i Øst-Telemark og ved isbrukene i Kragerø.¹⁷⁹ Noen år senere, i 1913, ble det stiftet et arbeiderpartilag i Kroken som det første i Drangedal. Folk fra Drangedal og Kroken som hadde vært ute på anleggsarbeid på disse nye industristedene Notodden og Rjukan hadde fått med seg interesse for politikk og fagforeningsarbeid og startet dermed et politisk parti. Det var 29 medlemmer ved oppstarten, og de meldte foreningen inn i Bratsberg Amts Arbeiderparti. Tor O. Lundtveit, den framtidige ordføreren i kommunen, ble den første formannen. Ved kommunevalget samme høst fikk foreningen inn 3 representanter.¹⁸⁰ Foreningen levde en stille tilværelse og i 1914 var det ikke et eneste møte. Men i forbindelse med 1. verdenskrig og utfordringene den brakte med seg økte aktiviteten i

---

¹⁷⁶ Wikipedia. *Kroken*. 25.01.2021.

¹⁷⁷ Wikipedia. *Neslandsvatn*. 26.01.21.

¹⁷⁸ Nordby. 2005. S. 88

¹⁷⁹ Nordby. 2005. S. 110

¹⁸⁰ Nordby. 2005. S. 91

disse årene, og det ble bestilt og distribuert brosjyrer og litteratur som skulle utbrede avisen Bratsbergdemokraten, forløperen til Telemark Arbeiderblad.¹⁸¹ I årene fremover gikk den norske arbeiderbevegelse fra å være splittet i tre ulike partier på et tidspunkt, til å få regjeringsmakt i 1927 da Det Norske Arbeiderparti og Det Socialdemokratiske Arbeiderparti gikk sammen i et parti.¹⁸² Dette førte til valgtriumf ved stortingsvalget samme år, og ved kommunevalget i 1928 kunne man se virkningene av dette. I Drangedal herredstyre fikk Drangedal Arbeiderparti valgt inn 18 av 32 representanter, et flertall på 4 representanter.

1929 skulle bli et fartsfylt år for arbeiderbevegelsen i Kroken. Det ble stiftet en Skog- og landarbeiderforening, et arbeiderungdomslag og en kvinnegruppe. Isak Havstad, forteller at det ikke akkurat var rikfolk og fattigfolk å snakke om i dette samfunnet, men noen var litt over andre. Det ble et skille, og dette tårnet seg opp ettersom krisa utviklet seg i 20-30 årene. Det var store politiske motsetninger i den tida.¹⁸³ Samme år som disse tre arbeiderforeningene ble stiftet, ble det vedtatt på et fellesmøte mellom Kroken Arbeiderparti, Brødsjø Jernbaneforening og Kroken AUL om å bygge et Folkets Hus og å kjøpe «Brødsø Barakke» til dette formålet. Folkets Hus stod ferdig til jul 1931, og det ble arrangert flere ulike slags kurs og kveldsskoler. Partiarbeidet gikk godt i Kroken til tross for de vanskelige tidene i 20- og 30 årene. Kroken Arbeiderparti markerte sitt 20-års jubileum i januar 1933 der det var over 100 mennesker til stede på festen «som fra først til sist var preget av rendyrket arbeiderkultur, med godt kameratskap» stod det i avisreferatet.¹⁸⁴ Arbeiderungdomslaget i Kroken ble i mellomkrigstiden et stort og aktivt lag med ca. 60-70 medlemmer. Det var studiesirkler, demonstrasjonsmøter, dansefester osv., og disse ble godt besøkt. Den store aktiviteten avspeiles i en halvårsberetning fra 1934 for april til oktober: «12 medlemsmøter med 4 kaffespleiser og 2 kameratsamvær, 5 styremøter, 1 aftenunderholdning (mindre velykket), 1 St. Hans-tur samt 1. mai arrangement sammen med de øvrige arbeiderorganisasjoner».¹⁸⁵ Laget holdt også god aktivitet gjennom 1935 og begynnelsen av 1936 der lagets «tramgjeng» hadde vært aktive og blant annet agitaskjonskorpset hadde delt ut valgmateriell. Men høsten 1936 var det stagnasjon, og interessen for valget var noe lunken. Det så ut til at medlemmene ikke klarte å følge med i den utviklingen som foregikk inne hovedorganisasjonen og den stilling som denne tok ide forskjellige aktuelle politiske spørsmål, står det i protokollen. Noe

---

¹⁸¹ Nordby. 2005. S. 92

¹⁸² Furre. 1991. S. 122

¹⁸³ Nordby. 2005. S. 92

¹⁸⁴ Nordby. 2005. S. 92

¹⁸⁵ Nordby. 2005. S. 93

av grunnen til denne stagnasjonen kan være at mange av jernbanearbeiderne reiste fra bygda i 1936 og fulgte Sørlandsbanen videre sørvestover. Dette kommer jeg mer innpå senere.¹⁸⁶

Lite skogskonflikter i Kroken.

Kroken Skog- og Landarbeiderforening ble stiftet på 30-tallet, men ut ifra Skog- og Landarbeidernes medlemsblad var det liten aktivitet i Kroken. Foreningen var dårlige til å rapportere og betale kontingent til forbundet.¹⁸⁷ Det eneste tilløpet til konflikt man finner er i 1936 da arbeiderne ved Brødsjø sagbruk forlangte tariffavtale. Denne ble opprettet i mai 1936 og bruket hadde en fast arbeidsgjeng på 13. mann.¹⁸⁸

Sørlandsbanen og jernbanearbeidernes påvirkning på Kroken AIL.

Sørlandsbanen mellom Lunde i Nome kommune og Neslandsvatn stod ferdig 1. desember 1927 og stasjonene i Prestestranda og på Neslandsvatn ble åpnet samme dag. Neslandsvatn var delingspunktet for sidelinjen til Kragerø (Kragerøbanen) og endepunktet for Sørlandsbanen i perioden 1927-1935.¹⁸⁹ I perioden 1915-1930 slo svært mange av anleggsarbeiderne på Sørlandsbanen seg ned i kommunen som småbrukere, og dette var særlig tilfellet på 20-tallet.¹⁹⁰ I 1930 kom Neslandsvatn inn som «tettsted» i Statistisk Sentralbyrås folketellinger. Det var 19 bolighus på stedet, og i dem bodde det 104 personer.¹⁹¹ Det er ingen sikre oversikter over hvor mange drangedøler som arbeidet på anlegget, og tallet på anleggsarbeidere varierte sterkt gjennom anleggsperioden. Svært mange av arbeiderne kom utenfra og ble boende i Drangedal bare en periode, før de flyttet videre.¹⁹² Derfor er det ikke så lett å si noe sikkert om hvor mange jernbanearbeidere som eventuelt bosatte seg på Neslandsvatn eller i Kroken generelt. Men det er andre ting vi vet om jernbanearbeiderne i Drangedal. Torleiv Holte var den første fra bygda som ble ansatt på anlegget. Han forteller at anleggsarbeiderne som kom utenfra var engasjerte i arbeiderbevegelsen, men var ellers lite med i foreningslivet i bygda.¹⁹³ Noe som kan bekrefte dette engasjementet er byggingen av Folkets Hus i Kroken. På fellesmøte i 1929, da det ble vedtatt å bygge huset, var nemlig Brødsjø Jernbaneforening representert. Bygget stod ferdig til jul 1931 og her bidro

---

¹⁸⁶ Nordby. 2005. S. 93. Referat fra Kroken AUL i 1936.

¹⁸⁷ Nordby. 2005. S. 196

¹⁸⁸ Nordby. 2005. S. 200

¹⁸⁹ Nordby. 2005. S. 284

¹⁹⁰ Bergane. 1984. S. 81

¹⁹¹ Nordby. 2005. S. 280

¹⁹² Nordby. 2005. S. 281

¹⁹³ Nordby. 2005. S. 281

jernbanearbeiderne stort. I bygdeboken om Drangedal skriver forfatter Guro Nordby at jernbanens anleggsarbeidere reiste i 1936 og at det derfor ble stillstand i parti-arbeidet i Kroken. Medlemstallet gikk nedover og aktiviteten avtok. Mange av anleggsfolkene var drevne organisasjonsfolk, med erfaring fra ulike steder i landet, og uten deres innsats hadde det ikke blitt bygd et Folkets Hus i Prestestranda eller på Neslandsvatn.¹⁹⁴ Vi ser her at både aktiviteten og medlemstallet i det lokale arbeiderlaget avtok når jernbanearbeiderne reiste videre sørover, betydde dette det samme for Kroken AIL også?

Det er et vanskelig spørsmål å besvare med kildegrunnlaget som finnes, for det nevnes ikke stort om akkurat jernbanearbeidernes avreise fra bygda. Men Peder Brovoll som i Krokens jubileumsbok har adresse på Voss, og som var et av Krokens AILs første medlemmer, kan kanskje gi oss en pekepinn. Han deltok i aktivt i det nystiftede laget og i de første årene var han med på idretter som svømming, friidrett og ski. Aktiviteten i laget beskrives av Brovoll som meget bra. Men i 1936 reiser Peder Brovoll fra Kroken.¹⁹⁵ Dette passer jo veldig godt med det som er sagt tidligere at jernbanearbeiderne reiste samme året. Men utenom Peder Brovoll så finner jeg ikke noen andre som «reiser» fra Kroken og forlater idrettslaget. Men det ser likevel ut som om jernbanen var arbeidsplass for en del av de «lokale» guttene som var aktive i Kroken AIL. Jens Kristian Barland f. 1914, var banevokter og svært aktiv i laget. Han kan vise til gode resultater for laget med blant annet 1.pr i klasse A, Sørlandsmesterskapet (AIF), Vegårshei 1940.¹⁹⁶ Han var også formann i Kroken AIL i krigsårene 1940-1945.¹⁹⁷ Arne Dalen f. 1917, var stasjonsbetjent og aktiv for Kroken AIL på 30-tallet. Også tidligere formann for Kroken AILs skigruppe.¹⁹⁸ Olav Fosshaugen f. 1908, var sporskifter og tidligere styremedlem i skigruppa for laget.¹⁹⁹ Ernst Sannes f. 1914, banevokter og som tidligere nevnt et svært aktivt medlem i Kroken AIL. Var formann i laget i 1935 og deler av 1937- og 38. Også tidligere formann for skiutvalget i Telemark Arbeideridrettskrets.²⁰⁰ Sigmund Sannes, f. 1916, konduktør for NSB. Bror til Ernst og et svært aktivt medlem i flere idretter som nevnt tidligere. Tidligere formann i Kroken AIL i 1937, tidl. formann i Aust-Agder friidrettsutvalg, kretsdommer i både hopp og friidrett i Aust-Agder også.²⁰¹

---

¹⁹⁴ Nordby. 2005. S. 93

¹⁹⁵ Engeset. 1983. S. 12

¹⁹⁶ Ranheim. 1957. S. 160

¹⁹⁷ Engeset. 1983. S. 22

¹⁹⁸ Ranheim. 1957. S. 161

¹⁹⁹ Ranheim. 1957. S. 161

²⁰⁰ Ranheim. 1957. S. 161

²⁰¹ Ranheim. 1957. S. 161

Jeg vil påstå at jernbanen hadde en del å si for Kroken AIL. Om ikke jernbanearbeiderne som kom utenfra bygda engasjerte seg i idretten, bidro de hvert fall til å styrke arbeiderbevegelsen, i Kroken. Deres bidrag i byggingen av Folkets Hus er et eksempel på dette. Tomten ble brukt til friidrett²⁰² og huset ble brukt til møte- og organisasjonsaktivitet. Å kunne bruke stasjonsområdene på Merkebekk, Brødsjø og på Neslandsvatn til både trening og stevner var også veldig verdifullt i og med at laget ikke hadde en ordentlig idrettsplass. Flere av de mest aktive medlemmene i laget hadde også sitt yrke innenfor jernbanen gjennom 30-tallet, noe som sikkert bidro til en slags egen «bevissthet» og samholdsfølelse i en ganske hard hverdag økonomisk og sosialt. I tillegg hadde man et nytt alternativ til transport, der man kunne ta toget enten til Kragerø eller Drangedal for å delta i stevner eller renn (om man hadde råd). Uten jernbanens innflytelse ville nok idrettsarbeidet i Kroken blitt mye vanskeligere å gjennomføre. Om vi retter blikket litt lenger vestover, nærmere bestemt til Hynnekleiv i Agder fylke (tidligere Aust-Agder fylke), ser det ut til at utbyggingen av Sørlandsbanen hadde mye mer innflytelse på arbeideridretten der enn i Vestmar og Telemark. Gjennom byggingen av Sørlandsbanen kom det mange jernbanearbeidere til Hynnekleiv og grendene rundt i slutten av 1920- og starten av 30-årene. De bodde i brakker eller leide husrom av bygdefolket. Forholdet mellom arbeiderne og bygdefolket var godt, selv om dette var en tid med hard klassekamp.²⁰³ Det var sterkt samhold og mange flinke og driftige folk blant arbeiderne. Og som i Kroken, fantes det på 30-tallet både arbeiderpartilag, arbeiderkvinnegruppe, arbeiderungdomslag, arbeideridrettslag, jernbaneforening og skog- og landarbeiderforening på Hynnekleiv. Det frilynte ungdomslaget «Malm» på Hynnekleiv ble stiftet i 1921, men det var få arbeiderungdommer med i dette laget. De ville ha sitt eget lag, og i september 1932 ble arbeiderungdomslaget «Freidig» stiftet og laget fikk straks 35 medlemmer. Idrettsinteressen i arbeiderungdomslaget var stor, og bare en måned senere stiftet man Hynnekleiv AIL som fikk 22 medlemmer fra start. Det var naturlig å melde idrettslaget inn i AIF og Aust-Agder Arbeideridrettskrets, som ble stiftet året før. Fotball og skøyter ble lagets største idretter, men laget hadde også mange gode skihoppere. Det interessante med Hynnekleiv AIL i denne sammenheng er at klubben «døde» da de fleste anleggsarbeiderne flyttet vestover etter hvert som banen ble ferdig. Dette kan man se i en protokoll fra Aust-Agder Arbeideridrettskrets, som forteller at klubbens medlemstall i 1935 sank fra 38 medlemmer i 1. halvår til 16 medlemmer i 2. halvår. Klubben deltok i et skøyteløp vinteren 1935/36, men så døde

---

²⁰² Engeset. 1983. S. 26

²⁰³ Aas, Vidar. 2009. *Idretten i Mykland – Hynnekleiv AIL*. <https://mykland.webs.com/hynnekleivail.htm>

aktiviteten bort. I kretsens protokoll kan man lese at Hynnekleiv AIL ble lagt ned i 1936. Kretsen prøvde å få i gang laget igjen året etter, men det var ikke mulig å få interessen opp igjen stod det i en årsmelding.²⁰⁴

Det ser dermed ut som om utbyggingen av Sørlandsbanen hadde mer å si for arbeideridretten i Aust-Agder og Hynnekleiv, enn det den hadde for Vestmar og Telemark. I Kroken stod jernbanen ferdig i desember 1927 med sidelinje til Kragerø. Som vi har sett i kapittelet var det mange jernbanearbeidere som engasjerte seg i forskjellige arbeiderorganisasjoner i Kroken på denne tiden, og mange av dem bosatte seg også i bygda. Men dette var 5-6 år før arbeideridretten i Telemark og Vestmar virkelig kom i gang, og i løpet av disse årene var det nok mange av de yngre arbeiderne som allerede hadde reist videre sørvestover med banen. Dermed ser det ut til arbeideridretten i både Vestmar og Kroken spesielt, ble dominert av lokale arbeidere og ikke av anleggsarbeidere som bodde der i noen få år. For Hynnekleivs del kom jernbanen og anleggsarbeiderne i de årene arbeideridretten i Aust-Agder fikk vind i seilene, og som vi ser var majoriteten av medlemmene i Hynnekleiv AIL anleggsarbeidere på Sørlandsbanen. Da disse reiste i 1936 gikk medlemstallet og aktiviteten så kraftig ned at laget til slutt ble lagt ned. Det var tydeligvis ikke et sterkt nok arbeidsmiljø i Hynnekleiv til at arbeideridrettslaget kunne leve videre etter at anleggsarbeiderne dro, noe som er stikk motsatt i Kroken der arbeideridrettslaget holdt aktiviteten i gang gjennom hele 30-tallet.

Arbeiderbevegelsen i Kroken kan spore sine røtter til årene før 1. verdenskrig. Etter 1. verdenskrig og inn i mellomkrigstiden vokste arbeiderbevegelsen seg enda større, og fra sent 1920-tall og innover på 30-tallet dukket det opp både skog- og landarbeiderforening, kvinnegruppe, jernbaneforening og arbeiderungdomslag i bygda. Byggingen av Sørlandsbanen gjennom bygda på 1920-tallet brakte med seg anleggsarbeidere som hadde god erfaring med organisasjonsarbeid, og mange av disse ble meget aktive i de forskjellige foreningene. Når det kommer til Kroken AIL ser det ut til at anleggsarbeiderne ikke engasjerte seg noe nevneverdig i idrettsarbeidet. Det ser ut som om det var det lokale arbeidersamfunnet som skulle dominere aktiviteten i arbeideridrettslaget, og da jernbanen var ferdig i 1927 ser det ut til at mange av de potensielle idrettsutøverne på jernbanen hadde reist videre vestover til Aust-Agder. Arbeideridretten i Aust-Agder vokste frem samtidig som Sørlandsbanen ble bygd ut gjennom fylket, og anleggsarbeiderne engasjerte seg mer i arbeideridretten her enn i Telemark.

---

²⁰⁴ Aas. 2009. Hynnekleiv AIL.

Kroken AIL og lagets medlemssammensetning. Hvem var de?

Kroken Arbeiderungdomslag var utgangspunktet for dannelsen av AIL. Stiftelsen av Kroken AIL skjedde på et møte i Folkets Hus på Neslandsvatn 17.04.1933 i regi av en nedsatt komite fra Kroken Arbeiderungdomslag. I referatet fra møtet står det følgende: «Møtet blev åpnet og ledet av formannen i idrettskomiteen Olav Jupskås. Olav Jupskås og Osvald Lyberg talte om arbeideridrettsbevegelsens utvikling gjennom årene. Arbeidernes idrettsforbunds lover ble referert og godkjent. Det tegnet seg i alt 29 stk.»²⁰⁵ 29 medlemmer tegnet seg til det nye laget og det første styret så slik ut: Formann Osvald Lyberg, nestformann Hans Skogen, Sekretær Olaf T. Haugland, Bjørn T. Nybråten kasserer og Olav Jupskås styremedlem. Det ble også valgt gruppeformenn som tiltrådte styret i idretter som friidrett, ski, terreng- og marsj og en guttegruppe. Det ble som kjent vedtatt å følge Arbeideridrettsforbundets lover og en kontingent på kr. 0.25 pr. kvartal for arbeidsledige og 0.40 pr. kvartal for helbetalende.²⁰⁶

Sånn som de fleste andre arbeideridrettslagene rundt omkring i landet ble også Kroken AIL stiftet av et arbeiderungdomslag.²⁰⁷ En kar som var aktiv i Kroken AIL på 30-tallet var Peder Brovoll. I Kroken-boken fra 1983 er han en av tre «veteraner» som har blitt intervjuet. Der forteller han at det utover 30-årene var meget stor arbeidsløshet i Kroken, og mye ungdom gikk ledig og hadde god tid til å beskjeftige seg med idrettslige sysler – en sunn form for fritidsbeskjeftigelse.²⁰⁸ I et referat fra en «marsjkonkurranse» den 8. oktober 1933 i Kroken, ser vi at Peder Brovoll har deltatt i klassen 16-18år. I tillegg til Brovoll ser vi navn som Sigmund Sannes, Isak Havstad og Oskar Brovoll i samme klasse.²⁰⁹ Disse fire er ofte å se i referater og resultatlister i både Telemark Arbeiderblad og i Kroken-boken, og det viser at stammen i laget bestod av veldig unge gutter. Andre sentrale navn i Kroken AIL gjennom 30-tallet og som blir nevnt mye er Ernst Sannes, Osvald Lyberg, Olav Jupskås, Konrad Lyberg og Thomas Tveita. Ernst Sannes er et annet eksempel på en ung kar og står oppført i *Norske skiløpere* som født i 1914, noe som betyr at han var 19 år i 1933 da laget ble stiftet. Ernst og Sigmund Sannes var forresten brødre og bodde på Merkebekk, på grensen til Kragerø kommune, der det før i tiden var stasjonsområde for Kragerøbanen.²¹⁰ Jeg har ikke fått

---

²⁰⁵ Engeset. 1983. S. 14

²⁰⁶ Engeset. 1983. S. 14

²⁰⁷ Justvik. 2017. S. 142, Justvik. 2018. S. 120

²⁰⁸ Engeset. 1983. S. 12

²⁰⁹ Engeset. 1983. S. 30

²¹⁰ Ranheim. 1957. S. 162

oversikt over fødselsdatoene til resten, men i boken om Kroken AIL er det bilder av de forskjellige medlemmene som var med i det første styret til Kroken AIL, og de fleste av dem ser veldig unge ut.²¹¹ I halvårsoversikten fra Telemark Arbeideridrettskrets i 1936 bestod medlemsmassen av: 34 menn, 2 kvinner og 18 barn.²¹² I helårsoversikten fra 1937 ser det slik ut: 32 menn, 2 kvinner og 14 barn.²¹³ I Arbeidernes Idrettsforbund ble man regnet som voksen ved fylte 16 år. Dette er oversikter fra 1936 og 1937 som er tre og fire år etter at laget ble stiftet, men dette viser at medlemstallet har holdt seg noenlunde stabilt gjennom disse årene. Man startet i 1933 med 29 medlemmer ved stiftelsesmøtet, der man må regne med at de fleste var ungdommer i arbeiderungdomslaget. Ungdommer i ungdomslaget ble regnet som «voksne» i idretten, så det ser ut til at den «voksne» stammen i laget forholdt seg ganske stabil utover 30-tallet mens det etter hvert kom flere kvinner og barn ettersom laget ble mer etablert.

Kroken AILs idrettsaktivitet gjennom 30-tallet.

Skiidrett

Et sveip gjennom fylket viser at skiidretten stod sterkt i byene Kragerø, Notodden, Skien og Rjukan, og i bygdene Lunde, Solum og Drangedal. Av bygdelagene hadde Kroken AIL et svært allsidig skimiljø, og frem mot krigen var laget kanskje det sterkeste i fylket.²¹⁴ Laget hadde mange utøvere i både langrenn, hopp og kombinert, og det finnes veldig mange referater fra langrenn- hopp og kombinert konkurranser i TA der utøvere fra Kroken AIL er representert. Skiløperne fra Kroken AIL reiste rundt i hele fylket og deltok på konkurranser, spesielt i Vestmar-området og i Grenland. Det var heller ikke sjeldent at skiløpere/hoppere fra Kroken AIL var å se i konkurranser over fylkesgrensen i vest, da ofte i Gjerstad eller i Vegårshei. Isak Havstad var et av Kroken AILs mest aktive medlemmer gjennom 30-tallet både i administrasjonen og på idrettsbanen/i skiløypa. Han minnes skiaktiviteten i laget på denne måten: «Skigruppa var etter hvert uhyre sterk, med både langrenn, hopp og kombinert. Det ble arrangert mange renn, også landsrenn».²¹⁵ Kroken AIL arrangerte også turløpet Eggedalsløpet i samarbeid med Drangedal AIL. Det var Knut Teigen i Drangedal AIL som i et brev til Kroken AIL i 1935, foreslo at lagene skulle gå sammen om å arrangere et turløp, vekselvis start-mål i Drangedal og Kroken. Løypen skulle gå i dal- og heiområdene mellom

---

²¹¹ Engeset. 1983. S. 15

²¹² Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt første halvår 1936. TAIK.

²¹³ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt. 1937. TAIK.

²¹⁴ Mæland. 2008. S. 11

²¹⁵ Engeset. 1983. S. 88

Drangedal og Kroken, og løpet ble arrangert for første gang i 9. februar 1936. Dette løpet ble populært og i 1937 startet det hele 115 deltakere.²¹⁶ Laget ser ut til å ha hatt 2 relativt små hoppbakker Bærhaugbakken som var en «guttebakke», og Fosstveitbakken. Etter stiftelsen av Kroken AIL i 1933 var det fortsatt en del fra Kroken som stod som medlemmer i Drang. Denne gjengen fikk bygge en hoppbakke i 1935 etter avtale med grunneier Nils Heldal, som ble kalt Oddlibakken.²¹⁷ Etter idrettsforliket i 1936 ser det ut til at det ble arrangert flere «forliksrenn» i denne bakken der hoppere fra både Drang-Kroken og Kroken AIL var med.

I årene 1933-1938 oppnådde Kroken AIL mange gode enkeltprestasjoner og laget arrangerte mange gode løp. Et godt eksempel fra disse årene er fra 1938, da Jens Barland ble nummer 13. i hopp klasse A. i AIF mesterskapet.²¹⁸ De to siste førkrigssesongene, 1939 og 1940, ser ut til å ha vært de to beste sesongene for Kroken AIL før idrettssamlingen og idrettsstreiken. I lagets grupperapport fra 1939 fremgår det at skisporten nå har blitt lagets hoved-sportsgren, og man kunne se tilbake på til dels glimrende innsats med jevnlig topping av premielistene – ja, at de aktive faktisk har dominert i skisporten både i Telemark og i Aust-Agder.²¹⁹ 1940 sesongen ser ut til å ha overgått 1939-sesongen, og de to beste prestasjonene dette året var Knut Kåsas 6. plass i Arbeidermesterskapet i Linnerudkollen og Anund Haugland som Sørlandsmester på Vegårshei og dessuten vinner av Eggedalsløpet. Lagets medlemmer tok hele 93 premier og 10 pokaler i 1940.²²⁰

Friidrett.

Innen friidrett var kanskje Kroken AIL det fremste laget i fylket, med stor bredde og deltakere i mange øvelser, skriver Helge Mæland i sin artikkel om arbeideridretten i Telemark.²²¹ Kroken AIL hadde ingen egen friidrettsbane gjennom 30-tallet og baneforholdene var skrale, men laget hadde en liten plass bak Folkets Hus på Neslandsvatn på 12x25 meter som ble brukt mye, i tillegg til landeveien og stasjonsområdene på Neslandsvatn, Merkebekk og Brødsjø.²²² På vinterstid trente laget gymnastikk og friidrett inne på Folkets Hus.²²³ Tross skrale baneforhold klarte Kroken AIL på 30-tallet å skape et godt friidrettsmiljø i bygda, og

---

²¹⁶ Evja. A. 2020. S. 71. *Drangedal IL*. I boken: *Det var ein gong minner frå Drangedal*.

²¹⁷ Evja. 2020. S. 68

²¹⁸ Ranheim. 1957. S. 159

²¹⁹ Engeset. 1983. S. 83-84

²²⁰ Engeset. 1983. S. 86

²²¹ Mæland. 2008. S. 11

²²² Engeset. 1983. S. 26

²²³ Nordby. 2005. S. 72

laget produserte både gode stafettlag og enkeltutøvere som dominerte konkurransene i fylket. I denne sammenhengen er det verdt å nevne noen gode prestasjoner fra Kroken AILs utøvere. I 1939 hoppet lagets ypperlige lengdehopper Arne Hansen, 6,52 meter med ca. 20 meters tilløp på plassen bak Folkets Hus og satte banerekord. Sannes-brødrene Ernst og Sigmund, med stasjonstomta på Merkebekk som hjemmetreningsarena hevdet seg blant trettiårenes mest «skarpskodde» med 60meters tider helt ned på 7.1 sekunder, og Sigmund som den suverene allrounderen var lagets desiderte friidretts-ess i årene før krigen.²²⁴ Kristi Himmelfartsdag i 1934 stilte Kroken AIL to lag i «gatestafetten» i Kragerø, og det fortelles at laget var pokalforsvarer fra året før som tyder på at Kroken AIL vant denne stafetten i 1933. I 1934 ble laget slått av det gode «Express» fra Aust-Agder med 20 sekunder.²²⁵ Terrengløp var også veldig populært i Kroken AIL og laget arrangerte ofte terrengløp og stafetter hjemme i Kroken, der laget leverte gode resultater. Skogsløpet Neslandsvatn Rundt ble et veldig populært terrengløp som klubben arrangerte.²²⁶ Friidrettsmiljøet i Kroken var rett og slett veldig sterkt gjennom hele 30-tallet, tross utfordrende baneforhold og økonomi. Dermed var det kanskje ikke så rart at friidrettsutvalget i TAIK ofte ble lagt til Kroken AIL, der det var ivrige folk som organiserte terminlister, fikset dommere og funksjonærer til stevner og som skrev årsberetning for friidrettsutvalget etter endt sesong.²²⁷

Svømming

Svømming var en sommersport som virkelig ble populær i Kroken AIL. Det første idrettsanlegget som det nystiftede Kroken AIL satset på å få reist med beskjedne midler og materialressurser, var nemlig svømmebaneanlegget i Lontveittjenna i 1933. Allerede 6. mai 1933 ble Kroken AILs svømmegruppe stiftet og det første svømmestevne ble avviklet et par måneder seinere, 9. juli – et overordentlig vellykket stevne med ca. 35 deltakere og god publikumstilslutning. Banen var laget av gamle bensinfat og forskalingsmaterialer fra jernbanen. Stupebrettet var to planker, ca. 6m høyt.²²⁸ Gjennom 30-tallet utviklet Kroken AIL et ganske godt svømmemiljø, og det ble arrangert mange stevner i Neslandsvatn og i Lontveittjenna. Stafetter med svømming og gate/terrengløp ble en Vestmar-spesialitet i AIF, og Kragerø og Kroken AIL utviklet dette som konkurranseaktivitet.²²⁹ Fra 1933 til 1939 ble

---

²²⁴ Engeset. 1983. S. 26

²²⁵ Engeset. 1983. S. 30

²²⁶ Engeset. 1983. S. 88. Intervju med Isak Havstad, tidligere leder av laget og aktiv i mange idretter.

²²⁷ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Årsberetning for Friidrettsutvalget 1936. Ernst Sannes fra Kroken AIL, leder for friidrettsutvalget.

²²⁸ Engeset. 1983. S. 181-182

²²⁹ Mæland. 2008. S. 13

det hver sommer arrangert løpe- og svømmestafett i Kroken, der det som regel var utøvere fra arbeideridrettslagene i Kroken, Kragerø, Helle og Drangedal. Ofte kom det grupper av svømmere fra Vika AIL fra Oslo på disse stevnene i Kroken, og Vika AIL skulle bli en av de beste svømmeklubbene i AIF på landsbasis.²³⁰ Vika AIL vant som oftest disse stafettene når de deltok i Kroken, og både Henry Bjerke og Kåre Sveberg fra Vika AIL (tidligere Kragerø AIL) avholdt stupekurs og stupeoppvisning for svømmerne i Kroken.²³¹ Svømming ble en populær sport i AIF, og den stilte ikke veldig store krav til utstyr og gode baneforhold. Som vi har sett her i Kroken lagde man baner av materialer fra jernbanen og bensinfat, dermed var det bare å finne et tjern eller et større vann som egnet seg til svømmekonkurranser.

Fotball.

Kroken AIL dannet ikke sin første formelle fotballgruppe før i februar 1939, men tidligere hadde man et lag i bygda som spilte fotball mot lokale motstandere. I 1937 spilte man kamper mot Fjågesund, Gjerstad (Aust-Agder), Kjosen og Tørdal.²³² Kjosen IL var et borgerlig lag i øvre del av bygda, og i Kjosen ILs bok står det at Kjosen spilte mot et nytt lag i bygda i 1937, Merkebekk AIL, der Kjosen vant 6-0.²³³ Merkebekk ligger på grensen mellom Kragerø og Drangedal kommune, og var som nevnt tidligere et stasjonsområde på Kragerøbanen da den var i drift. Fotballspillerne i Kroken AIL brukte dette området som treningsbane, og de flinke og ivrige Sannes-brødrene Ernst og Sigmund bodde der.²³⁴ Hvorfor laget tok navnet Merkebekk AIL og ikke Kroken AIL i kampen mot Kjosen IL er uvisst, men laget trente jo på Merkebekk så det var kanskje derfor. Det var ikke lett å drive med fotball på denne tiden. Penger var det som sagt lite med, og hele landet var i en vanskelig tid. Dette måtte naturligvis også virke inn på klubbens økonomi, der fotballstøvler, fotballer og drakter var mangelvare.²³⁵

Skøyter

Så tidlig som 1934 foreslo Sigmund Sannes å danne skøytegruppe for Kroken AIL, og han tok selv gruppeformannsjobben dette året. Det skulle imidlertid vise seg at skøytesporten aldri kom til å få noen fremtredende plass i lagets aktivitetsprogram, selv om interessen kunne

---

²³⁰ Larsen. P. 1979. S. 200-204. *Med AIF-stjerna på brystet. Glimt fra norsk arbeideridrett.*

²³¹ Engeset. 1983. S. 181-182.

²³² Engeset. 1983. S. 153

²³³ Sætre. 1980. S. 17

²³⁴ Engeset. 1983. S. 153

²³⁵ Engeset. 1983. S. 154

melde seg fra tid til annen og da naturlig nok i vintre med steng, langvarig kulde og heller sparsomt med snø. I vintre med mange og store snøfall ble det helst til at skøyter og skøytebanemåking ble glemt og sløffet til fordel for ski, langrennsløyper og bakkebygging. Det ble hvert fall lagt til rette for særlig skøyteinteresserte ved å opprette en egen gruppe for denne sporten, og dermed kan man også si det spede grunnlag for en aktivitet som på landsbygder flest har vist seg å være sporadisk og heller tilfeldig. Det viser seg at Kroken AIL bare var representert i et skøyteløp før krigen, og dette var i Kragerø i 1938 der det ble arrangert et skøyteløp for yngre klasser der det var en del deltakere fra Kroken pluss at stevnet ble avholdt under elendige isforhold.²³⁶

Jentene blir også med!

I Kroken var også jentene aktive i laget, nærmest fra første stund. Dette står til forskjell fra de andre arbeideridrettslagene i Drangedal kommune, der jeg ikke har funnet noe som tilsier at jenter og kvinner har deltatt. I den omtalte marsjkonkurransen den 8. oktober 1933 var det også en klasse for damer: «Damer 16-25». Jentene løp 10 km og resultatlisten så slik ut: 1. Astrid Dalen 1.14.45, 2. Borghild Voje 1. 16. 57, 3. Anna Haugen 1. 20. 05.²³⁷ I 1933 ble det bestemt at det skulle gjøres en opptegnelse over jenter og damer som var interessert i å drive idrett i en eller annen form. Responsen var god, og året etter ble det dannet en jente-/damegruppe.²³⁸ Styret bestod av Magnhild Heldal, Anne Hugstmyr og Gudrun J. Brødsjø. Gruppen hadde som mål å være så allsidige som mulig slik at flest mulig kunne være med. Friidrett, svømming, nettboll og ski var populære aktiviteter blant jentene. Den 10. juli 1934 arrangerte laget sitt første friidrettsstevne for kvinner, der alle deltakerne var fra Kroken. Det ble konkurrert i lengde, 60-meter og høyde. Noen få av jentene var også med å konkurrere utenfor bygda. Jentene i laget hadde dessuten ansvar for bevertning og annet som skapte trivsel og samhold i laget på møter, idrettsarrangementer og dansetilstelninger.²³⁹ Hvis vi tar en titt på klassene som jentene i Kroken AIL konkurrerte i den 10. juli 1934 kan vi se at de fleste var veldig unge. I både 60-meter, lengde og i høyde ble det konkurrert i klassene «o/13år» og «10-13år». En av deltakerne deltok i alle tre disiplinene nemlig Rakel Fosshaugen, i klassen 10-13 år, og resten deltok i enten en av disiplinene eller to. Resten av jentene deltok i klassen o/13år og her var det 5 stykker, Magnhild Heldal, Gudrun J. Brødsjø,

---

²³⁶ Engeset. 1983. S. 197

²³⁷ Engeset. 1983. S. 30

²³⁸ Nordby. 2005. S. 73. I boken står det at man gjorde en opptegnelse av interessen for jente-idrett i 1934, men jeg tror det egentlig skal være 1933 fordi «året etter hadde man sitt første kvinnestevne» og det var i 1934.

²³⁹ Nordby. 2005. S. 73

Astrid Jupskås, Anna Brovoll og Lillian Skogen.²⁴⁰ Det ser ut til at jentene som var aktive i Kroken AIL under mellomkrigstiden også var veldige unge, akkurat som guttene i laget. I halvårsoversikten fra TAIK i 1936 står Kroken AIL oppført med bare 2 «kvinner» i laget. Men det var hele 18 barn i laget i 1936 også, så det var mest sannsynlig en god del jenter i denne gruppen. Det samme kan man se i oversikten fra 1937, bare 2 kvinner og 14 barn, der det mest sannsynlig befant seg noen jenter i barnegruppen. En sport som fikk kort levetid, men som skulle engasjere jentene i Kroken AIL, var nettbball eller volleyball som vi kaller det i dag. Olav Hegna foreslo i 1939 å danne en nettbballgruppe, og var selv formann fram til krigen kom. Med i styret hadde han Eilev Kilane og Rakel Fosshaugen (Aanensen). Nettbball var en typisk AIL-idrett der en med enkle midler fikk aktivisert svært mange. Gruppen fikk riktignok ikke en lang levetid, men i tiden den fikk virke var i hvert fall både jenter og gutter aktivt med både på trening og i turneringer.²⁴¹ Det var takket være AIL Morild fra Aust-Agder at nettbballporten ble «innført» i Kroken. Morild hadde allerede noen år drevet med nettbball og var naturlig nok interessert i å reklamere så sporten kunne komme på andre AIL-lags program også. I Kroken var det «idrettsplassen» bak Folkets Hus som ble brukt både til trening og kamp. I forbindelse med en idrettshelg i Kroken i juli 1939 ble det arrangert en turnering mot AIL Morild både for jenter og gutter. Det viste seg at Morild hadde svært gode spillere. Guttene spilte en noenlunde jevn kamp mot Morild og tapte 11-15 og 9-15, mens de raske og flinke Morild jentene ble noen hakk for store for Kroken-jentene og vant en overlegen seier 3-15 og 7-15. Nettbballgruppen ble lagt ned etter krigen.²⁴²

Oppsummering

Kroken kan på mange måter ses som arbeiderbevegelsens vugge i Drangedal kommune. Fra 1904 og «Kroken Arbeideres liste», til 1913 og dannelsen av det første arbeiderpartilaget i kommunen, til de etter hvert mange forskjellige arbeiderforeningene på 1920- og 30-tallet. Utbyggingen av Sørlandsbanen gjennom bygda på 20-tallet styrket også den lokale arbeiderbevegelsen i Kroken med nye anleggsarbeidere som bosatte seg i nærområdet, der mange av dem ble aktive i foreningsarbeidet. Anleggsarbeiderne som bosatte seg i Kroken ser dog ikke ut til å ha preget idrettsaktiviteten i arbeideridrettslaget, da banen gjennom bygda var ferdig noen år før arbeideridretten kom skikkelig i gang i Vestmar. Men jernbanen skulle bli viktig for Kroken AIL i den forstand at den ga laget tre stasjonsområder man kunne drive

---

²⁴⁰ Engeset. 1983. S. 31

²⁴¹ Engeset. 1983. S. 196

²⁴² Engeset. 1983. S. 196

idrett på. Den organiserte Idrettsutfoldelsen i Kroken hadde røtter tilbake til 1890 med Kroken Idrettsforening, som senere ble Kroken Idrettslag (IL). Da dette laget antagelig ble lagt ned i 1930²⁴³, var det ikke et eget idrettslag i Kroken før stiftelsen av Kroken AIL i 1933. For utenom en gruppe med medlemmer fra Kroken som stod i det borgerlige laget IL Drang, i Prestestranda, var det bare Kroken AIL som drev idrett i bygda gjennom 30-tallet. Selv om ikke Kroken AIL hadde den beste økonomien eller noen god idrettsplass eller fotballbane, slapp laget likevel å konkurrere med et rivaliserende borgerlig lag om plass og ressurser. Kroken AIL fikk dermed drive idrett i «fred» gjennom hele 30-tallet. Ser vi på selve idrettsutfoldelsen i laget fulgte den også mange av de tradisjonelle linjene med skiidrett på vinteren og friidrett på sommeren, der laget ble et av de beste i TAIK i begge idretter. I tillegg ble svømming en meget populær sommeridrett. Innføringen av netball (volleyball) i 1939, ble en populær sport for kvinnene i laget, og netball var en sport AIF dro inn på landsbasis. Representasjonene av både kvinner, menn og barn i Kroken AIL viser også tegn på utviklingen av en masseidrett, og i Drangedal var det bare Kroken AIL som hadde kvinner med i idrettsutfoldelsen blant arbeideridrettslagene. For Kroken AILs del kan man dermed konkludere med at laget både hadde trekk av en parallell organisasjon, og en alternativ organisasjon til det som ble drevet innenfor andre borgerlige idrettslag i nærområdene. Etter å ha gått gjennom både arbeiderbevegelsens og arbeideridrettslagets utvikling, kan Kroken nærmest også fortone seg som en monokultur. Arbeiderbevegelsen ser ut til å ha hatt hånden om både politikken og idretten i denne bygda gjennom 30-tallet, uten den store motstanden fra den borgerlige side. Dette kan også være et eksempel på noe alternativt, og for Vestmars del var det bare Kroken og Kroken AIL som hadde denne spesielle stillingen.

4.3.3 Drangedal (Prestestranda).

Prestestranda er et tettsted og administrasjonssenter i Drangedal kommune.²⁴⁴ Lokalt brukes gjerne bare «Stranna» som navn på stedet. Stedet som ligger i nordenden av innsjøen Toke, ble anlagt på prestegårdens grunn, derav navnet. Før i tiden lå sentrum i Drangedal litt lenger vekk enn det det gjør i dag, men bare noen hundre meter lenger nordøst i Kjeåsen. Men på slutten av 1800-tallet ble det lettere å skaffe seg tomter på prestegårdens grunn slik at det ble mer fart i byggingen. Stadig nye virksomheter startet opp i Prestestranda, der flere og flere ble lagt ned i Kjeåsen. I Prestestranda ble det grunnlag for en annen befolkning som levde av handel og service og på mange måter representerte en annen sosial gruppe enn

---

²⁴³ Nordby. 2005. S. 64-54

²⁴⁴ Lundbo. 2020. *Prestestranda*. Store Norske Leksikon

bondebefolkningen. En hel rekke funksjoner hadde tilholdssted i det nye sentrumsområdet, og hit måtte folk når de hadde ærend utover det landhandlerne kunne hjelpe dem med.²⁴⁵ Antall bebodde hus i Prestestranda, medregnet Kjeåsen, steg fra 24 i 1900 til 68 i 1930. Antall innbyggere steg i samme periode fra 193 til 430.²⁴⁶ Byggingen av Sørlandsbanen gjennom bygda på 1920-tallet og oppsettingen av Drangedal stasjon i Prestestranda i 1927, hjalp til på denne utviklingen av sentrum da mange anleggsarbeidere flyttet til kommunen.²⁴⁷

Arbeiderbevegelsen i kommunens sentrum

I kommunens sentrum ble den første arbeiderforening dannet i april 1915 og fikk navnet Drangedal Arbeiderforening. I forbindelse med arbeiderforenings 20års jubileum i 1935 ble det trykket en sak i TA der man får glimt i hva slags aktivitet forening hadde foretatt seg i årene 1915-1935. I årene frem mot 1920 var det varierende aktivitet i laget, men i 1918 vedtok foreningen minstepriser for jordarbeid og diskutert hogstpriser. I tillegg var Martin Tranmæl på besøk i bygden for første gang og talte for arbeiderforeningene.²⁴⁸ I årene omkring 1920 kom de omdiskuterte «Moskvatesene» som skapte strid og diskusjon i så å si hele arbeiderbevegelsens verden, og disse ble vedtatt i 1921 av arbeiderforeningen. Rundt 1923 begynte det å bli trangt om penger i forenings kasse, og det ble bestemt å ikke sende noen representant til fylkespartiets årsmøte av den grunn. Men samtidig hadde foreningen bevilget 600kr til kjøp av tomt til Folkets Hus, og i oktober samme år hadde foreningen sitt første møte i Folkets Hus.²⁴⁹ Byggingen av dette huset skulle ikke bli lett, fordi ingen grunneiere ville avstå tom til huset. For å kunne realisere byggeplanene måtte huset legges heller ulagelig til, i en trang bekkedal med en bratt skråning på den ene siden og med bekken på den andre.²⁵⁰ Fra 1925 hadde tanken om å danne et arbeiderungdomslag vært i luften på to møter, og det var tegnet 11 medlemmer i et vordende lag, men dette ble ikke noe av denne gangen, og Drangedal arbeiderungdomslag ble ikke stiftet før i 1928.²⁵¹ Etter at Sørlandsbanen var ferdiglagt gjennom bygda i 1927, var det stigende arbeidsledighet og trange tider for både arbeiderne og arbeiderforeningen. Dette hadde bragt stagnasjon i foreningens utvikling og medlemstallet samt økonomien hadde vært langt under det man hadde håpet på. Men i 1928 fikk man som nevnt både stiftet arbeiderungdomslag og ikke

---

²⁴⁵ Nordby. 2005. S. 232-233

²⁴⁶ Nordby. 2005. S. 235

²⁴⁷ Bergane. 1984. S. 92

²⁴⁸ TA. 03.04.1935. S. 7

²⁴⁹ TA. 03.04.1935. S. 7

²⁵⁰ Nordby. 2005. S. 89

²⁵¹ TA. 03.04. 1935. S. 7, Nordby. 2005. S. 94. Drangedal AUL.

minst ble arbeiderpartiet det største partiet i bygda ved valget samme år, som resulterte i partiets første ordfører, Per Tungebakke. I 1931 var Martin Tranmæl igjen og talte i bygda på det årlige sommerstevnet som de ulike arbeiderforeningene i bygda arrangerte sammen, og dette viser at det var et sterkt arbeidermiljø i alle bygdas hjørner. Et fast innslag på disse sommerstevnene var dragkamp mellom ungdomslagene i distriktet. Sommeren 1934 var det igjen arbeiderstevne i Drangedal, der det ble avholdt idrettsleker med deltakere fra Kroken, Kragerø og Drangedal, det ble vist film på Folkets Hus, det var sangunderholdning og godbiten til slutt var foredraget til stortingspresident Johan Nygårdsvold som ble overhørt av 1000-1200 mennesker. Foredraget ble ofte avbrutt av bifall, og da han sluttet med å henstille til arbeiderne, og særlig arbeiderungdommen, å gå helt og fullt inn for socialismens seier var bifallet ovasjonsmessig.²⁵²

Som sagt lå ikke Folkets Hus i Prestestranda særlig fint til, og bedre ble det ikke at huset ble stående uten stell gjennom mange år. Huset ble lagt ut for auksjon i 1932, men arbeiderforeningen fikk heldigvis kjøpt huset tilbake ganske kjapt og til en rimelig pris.²⁵³ De økonomiske forholdene rundt huset var et eneste kaos, men Knut Teigen som var formann i arbeiderforening i Prestestranda, tok tak i dette problemet og ordnet opp. Det ble skaffet midler til å sette i stand huset og i 1933 ble det pusset opp.²⁵⁴ Drangedal skog- og landarbeiderforening ble stiftet i januar 1936 etter at Telemark faglige samorganisasjon hadde gjennomført en agitasjonsturne for å få stiftet flere skog- og landarbeiderforeninger. Møtet ble holdt på Folkets Hus i Prestestranda og det møtte 60-70 personer, selv om møtet bare var annonsert i en reiserute for turneen i Telemark Arbeiderblad og ikke gjennom plakater. Det ble vedtatt å stifte en forening, og 18-20 medlemmer tegnet seg. Som i Kroken, var aktiviteten liten i Drangedal skog- og landarbeiderforening, og de var dårlige til å rapportere og betale inn kontingent til forbundet.²⁵⁵ Som vi har sett tidligere så var disse skog-foreningene kollektivt tilsluttet arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen i bygda, så selv om denne foreningen i Prestestranda og omegn ikke var av den mest aktive, bidro den nok til å styrke arbeiderpartiets plass i sentrum av kommunen.

---

²⁵² TA. 18.06.1934. S. 1

²⁵³ TA. 03.04. 1935. S. 7

²⁵⁴ Nordby. 2005. S. 93

²⁵⁵ Nordby. 2005. S. 196

Arbeiderbevegelsens fremgang og økte spenninger.

Som vi har sett i dette avsnittet var det varierende aktivitet i Drangedal arbeiderforening og i skogsarbeiderforeningene i området rundt kommunens sentrum frem mot mellomkrigstiden. Dette skyldtes tidvis svært dårlig økonomi, høy arbeidsledighet og generelt dårlige tider. Men partiet fikk mer og mer oppslutning gjennom 1920- og 30- årene noe som resulterte i at arbeiderpartiet hadde ordføreren fra 1928 og helt frem til krigen. De årlige arbeiderstevnene i bygda der folk fra hele Vestmar deltok og fremtredende nasjonale politikere som Martin Tranmæl og Johan Nygaardsvold kom og talte på, viser at arbeiderbevegelsen i Vestmar stod sterkt. Jon Helge Bergane peker i sin hovedoppgave på at Arbeiderpartiet i Drangedal var det eneste partiet på venstresiden i kommunepolitikken og at de utnyttet dette på en fortreffelig måte ved å gjøre organisasjonen så romslig at den omfattet både ytterste venstre og sosialdemokrater i partiet. I hans gjennomgang av kommunepartiernes reaksjon på den økonomiske krisen kommunen var under i mellomkrigstiden, legger han vekt på at arbeiderpartiet i 1931 klarte å omlegge partiets politikk til en mer lokalpolitisk art som tok tak i den økonomiske krisen kommunen var i og som gikk vekk fra den tradisjonelle holdningen som satt statlige problemer før kommunale.²⁵⁶ Slik klarte dermed arbeiderpartiet å holde makten i bygda gjennom de årene kommunene var under administrasjon, 1928-1936. Men dette økte også spenningene mellom de forskjellige klassene i bygda, der kommunen tradisjonelt hadde vært dominert av de borgerlige partiene, hadde arbeiderpartiet nå tatt over det politiske hegemoniet. Selv om Arbeiderpartiet hadde flertall gjennom hele 30-tallet, med Venstre hakk i hæl, var det ikke lett å være en del av arbeiderbevegelsen. «Det var ikke lett å være arbeiderpartimann den gangen» fortalte Olav H. Strand, som var med i arbeiderpartilaget i Prestestranda fra starten av. Motstanden fra bøndene var stor, og da den kjente arbeiderpartimannen Martin Tranmæl besøkte Drangedal måtte han gå fra Kragerø fordi han ikke fikk hest.²⁵⁷ Et annet eksempel på motstand mot arbeiderbevegelsen i bygda er den omtalte byggingen av Folkets Hus i 1923, der ingen av grunneierne ville avstå tomt.

Drangedal AILs medlemssammensetning.

Stranna AIL, som det først ble kalt, ble stiftet på et møte 14.10.1933 på Folkets Hus i Prestestranda. Møtet var i regi av Drangedal Arbeiderungdomslag der behandlingen av idrettsspørsmålet var hovedtema. Lagsformann Trygve Larsen åpnet opp møtet og ga så ordet

---

²⁵⁶ Bergane. 1984. S. 91-97

²⁵⁷ Nordby. 2005. S. 88-89

videre til Petter Bentsen fra Kragerø som holdt et godt foredrag om norsk idrettsbevegelse.²⁵⁸ Etter foredraget ble det besluttet å danne et idrettslag i tilslutning til Arbeidernes idrettsforbund. Det sies også at: «Det var tydelig at guttene følte behov for å komme i gang med idrettslig samarbeid med kameratene i distriktets mange arbeideridrettslag».²⁵⁹ At deltakerne på møtet blir omtalt som gutter er ikke overraskende, det var jo tross alt arbeiderungdomslaget som holdt møtet og som stiftet arbeideridrettslaget, men det sier jo også noe om alderen til disse første AIL-medlemmene. Akkurat som på Bostrak og i Kroken. I slutten av den samme notisen i Telemark Arbeiderblad står det følgende: «Nu gjelder det bare at arbeiderungdommen og partifellene i Drangedal slutter mannjevnt opp om sin egen idrettsbevegelse».²⁶⁰ Det er tydelig at det først og fremst er bygdas ungdom som må rekrutteres. Det fantes allerede et godt etablert borgerlig idrettslag i bygdas sentrum som het «Drang». Dette laget var det originale idrettslaget i bygdas sentrum og ble stiftet i 1907.²⁶¹ Dette laget drev hovedsakelig med langrenn, hopp og friidrett, og noen av de som gikk inn i AIL i 1933, hadde mest sannsynlig vært medlem i dette laget før. Derfor så man nok det som viktig å rekruttere de unge før de ble tatt opp av Drang.

Som nevnt er det ikke så lett å si noe utfyllende om medlemssammensetningen i Drangedal AIL, men det finnes noe. I desember 1935 skrev nevnte Trygve Larsen i Telemark Arbeiderblad at nærmest 100% av medlemmene i Drangedal AIL var arbeidsledige i forbindelse med lagets tradisjonelle julemarked som skulle arrangeres på Folkets Hus i romjulen. Her appellerte han til partifolk rundt om i Drangedal om å møte opp på markedet å støtte laget, både kvinner og menn, gamle og unge.²⁶² Vinterens innendørsstevner og skirenn stod for døren, og Larsen mente at folkets bidrag på markedet bestemte om medlemmene i laget kunne ut å drive sunn og fornuftig idrett, det fortjente de mente han.²⁶³ Å drive «sunn og fornuftig idrett» var for øvrig AIFs hovedbudskap når det kom til idrettsutøvelse, og det ser ut som Larsen bruker dette som argument også. Ser vi til våren 1936 og TAIKs organisasjonsoversikt, er Drangedal AIL oppført med 20 medlemmer der alle er menn.²⁶⁴ Fra desember 1935 til våren 1936 har det altså gått et halvt år. Medlemstallet lå nok på det samme nivået i desember 1935 også, noe som betyr at 100% av medlemmene var menn og at nesten

---

²⁵⁸ TA. 18.10.1933. S. 5

²⁵⁹ TA. 18.10.1933. S. 5

²⁶⁰ TA. 18.10.1933. S. 5

²⁶¹ Evja. A. 2020. *Drangedal IL*. Det var ein gong minner frå Drangedal. Bok 43. S. 66

²⁶² TA. 20.12.1935. S. 2

²⁶³ TA. 20.12.1933. S. 2

²⁶⁴ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt første halvår 1936. TAIK.

alle disse var arbeidsledige. Ser vi på organisasjonsoversikten for hele 1937 står Drangedal AIL oppført med 30 medlemmer der alle er menn. Det er fortsatt bare menn med i laget, men medlemstallet har økt med 10 nye medlemmer, hvorfor denne stigningen i 1937? Et svar på dette kan ligge i fotballen. Året 1936 var en meget god sesong for fotballaget i det borgerlige Drang, mens det i årene 1937-1938 var liten aktivitet skrev Arne Evja i sine notater. Årsaken til det var at styret som var valgt for Drang i 1937 meldte seg inn i Drangedal AIL, og at dette laget ble mest aktivt disse to årene skriver Evja. Den gangen var det ikke noe karantene for overgang fra et lag til et annet, og det var spillere som en kamp spilte for Drangedal AIL og neste for Drang. Medlemskortet måtte selvfølgelig løses.²⁶⁵ Organisasjonsoversiktene fra TAIK for årene 1936 og 1937, bekrefter at Drangedal AIL ikke hadde fotball på programmet i 1936 men hadde det i 1937.²⁶⁶ Dette eksempelet tyder på at det bare var plass til et fotballag i Drangedal samtidig. Og mistet man et helt styre på 10 personer over til det rivaliserende laget, risikerte man å miste fotballen fra sitt program.

Drangedal AILs idrettsaktivitet gjennom 30-tallet.

Skiidrett

Langrenn, hopp og kombinert stod selvfølgelig sterkt i Drangedal AIL også, som i resten av bygda. Laget, som ble stiftet vinteren 1933, kom tidlig i gang med å arrangere både langrenn og hopprenn, og som vi har sett tidligere med de andre lagene var det vanlig å arrangere både hopprenn og langrenn samme dagen eller over en helg. Drangedal AIL brukte en hoppbakke som ble kalt Refsdalsbakken frem til 1936, og denne lå rett der Knut Teigen bodde, lagets formann i mange år.²⁶⁷ Lagets første arrangement foregikk i denne bakken 3. og 4. februar 1934, da det ble arrangert «propagandarenn» med langrenn på lørdag og hopprenn på søndag. Propagandarennen ble beskrevet som et av de mest vellykkede skirenn som noen gang var arrangert i distriktet.²⁶⁸ Men det ser ut til at denne bakken ikke var bra nok for det nye laget, og allerede i november 1934 søkte Drangedal AIL om dagsverksbidrag til opparbeidelse til en ny hoppbakke, og i april 1935 fikk Drangedal AIL utbetalt dagsverksbidrag fra staten, slik at man kunne opparbeide seg en bedre og lengre hoppbakke.²⁶⁹ Gjennom 1935 ser det ut til at laget jobbet hardt med å få i stand den nye hoppbakken som fikk navnet Bjørksetkollen, og i mars 1936 arrangerte Drangedal AIL landsrenn i den nye hoppbakken der 98 hoppere stilte til

---

²⁶⁵ Evja. A. *Drangedal IL*. S. 72

²⁶⁶ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikter 1936-37.

²⁶⁷ Evja. A. 2020. S. 67

²⁶⁸ TA. 05.02.1934. S. 2

²⁶⁹ TA. 14.11.1934. S. 2. Og TA. 29.04.1935. S. 2

start.²⁷⁰ Dette ble en meget god bakke som Drangedal AIL arrangerte flere renn i før krigen og idrettsforliket kom. Bjørksetkollen var i bruk til langt ut på 60-tallet, som viser at arbeiderne som bygde bakken må ha gjort en god jobb.²⁷¹ Laget arrangerte som sagt også turløpet Eggedalsløpet med Kroken AIL, som lagets formann Knut Teigen tok initiativ til i 1935. Dette ble en klassiker i årene frem mot krigen, og etter krigen arrangerte Drangedal IL (sammenslåing av Drang og AIL) og Kroken IL (sammenslåing av Drang-Kroken og AIL) dette løpet sammen helt frem til 1963.²⁷²

Friidrett.

Friidretten ser ut til å ha hatt en sterk posisjon i Drangedal helt fra 1907 da Drangedal Idrettsforening ble stiftet. Lagets navn ble forandret i 1909 til Drangedal Turn og Idrettsforening etter at det ble startet turngruppe dette året, noe som viser at atletiske idretter hadde stått sterkt i sentrum av kommunen i lang tid.²⁷³ Som i Kroken AIL var det også et godt friidrettsmiljø i Drangedal AIL.²⁷⁴ Men laget hadde ikke en egen bane, og friidrett ble drevet på den gamle turnplassen på Møane, ikke så langt fra der idrettsplassen i Drangedal lå den gang og ligger i dag.²⁷⁵ Det var det borgerlige laget Drang som eide denne idrettsplassen og å låne denne var ikke mulig i Drangedal AILs første år. Det ser ut til at laget drev med friidretts trening inne på Folkets Hus på vinterstid, og i et referat i TA fra våren 1934 beskriver formann Knut Teigen forholdene slik:

Drangedal AIL som ble stiftet i vinter, gikk straks i gang med innendørstrening under ledelse av Anton Moland. Det var utmerket tilslutning til treningskveldene, og det er bare synd at man nå har måttet innstille foreløpig, på grunn av oppussing og maling av Folkets Hus.²⁷⁶

Han fortsetter referatet med å påpeke at det nå hadde blitt såpass bart ute at man kunne trene løp ute i fri luft, og det burde alle arbeidere gjøre ifølge Teigen. Etter oppussingen av huset var ferdig kunne man eventuelt starte treningen inne igjen. Samme våren vant Drangedal AIL i gutteklassen da «Kragerøstafetten» ble arrangert på jernbanetomten i byen, som viser at

---

²⁷⁰ TA. 17.03.1936. S. 2

²⁷¹ Evja. A. 2020. S. 77

²⁷² Evja. A. 2020. S. 71

²⁷³ Evja. A. 2020. S. 66

²⁷⁴ Mæland. 2008. S. 12

²⁷⁵ Evja. A. 2020. S. 67

²⁷⁶ TA. 28.03.1934. S. 2.

laget hadde gode unge utøvere helt fra starten av tross skrale treningsforhold.²⁷⁷ For året 1935 fikk Drangedal AIL tildelt ansvaret for friidrettsutvalget i TAIK. Denne posten var egentlig tiltenkt Kroken AIL dette året, som hadde ført friidrettsarbeidet med stødig hånd gjennom 1934, men på grunn av usikre arbeidsforhold og fordi en hel del arbeidere antagelig kom til å flytte fra stedet måtte det jo bli tildelt til Drangedal, *friidrettens hjerte i Telemark* var ordene som ble brukt. Dette viser at friidretten hadde en lang tradisjon i bygda når slike ord blir brukt. Det nye utvalget bestod nå av Knut Teigen, Trygve Larsen og Anton Moland fra Drangedal AIL.²⁷⁸ Det ser ut til at friidrettsutvalget i TAIK bare ble værende i Drangedal i ett år, før det igjen ble lagt til Kroken i 1936. Tross dette ser det ut til at friidretten var populært i laget helt frem mot krigen, og Drangedal AIL er representert på mange referat og resultatlister i TA rundt omkring i fylket og spesielt i Vestmar. Vi ser nok en gang at det var vanskelig for et ungt arbeideridrettslag å drive med friidrett med tanke på baneforhold og økonomi, men man brukte de stedene og husene man hadde og gjorde så godt man kunne. Utover 30-tallet ser det ut til at baneforholdene ble bedre, da det virker som om avtalen Drangedal AIL hadde med Drang om å leie idrettsplassen til fotballspilling også gjaldt for friidrett.²⁷⁹

Svømming.

Drangedal AIL drev også med svømming, og som nevnt tidligere i forbindelse med Kroken AIL ble stafetter med svømming og gate/terrengløp en Vestmar-spesialitet. Svømmestevnene ble som regel arrangert ved Motjenn, et tjern som ligger rett ved idrettsplassen. I 1936 arrangerte Drangedal AIL kretsmesterskap i svømming her, der det møtte opp 200-400 tilskuere ifølge referatet i TA, og tross det «tungsvømte» vannet, ble det oppnådd gode resultater. Det var svømmere fra Kragerø og Drangedal AIL som utgjorde resultatlistene, og Grete Amundsen fra Kragerø AIL ble kretsmester på 100m bryst. I tillegg ga den gode Kragerø-svømmeren Kåre Sveberg en oppvisning i brystsvømming og Kari Kristensen en oppvisning i crawl som ble mottatt med voldsomt bifall. Stevnet ble en god propaganda for AIF og arbeideridretten i Drangedal legges det til.²⁸⁰ Ifølge Arne Evjas notater om Drangedal AIL ble det arrangert et nytt svømmestevne i Motjenn sommeren 1937 eller 1938. Der ble det lagt ut flåter og ordnet til en bane på 25 meter. Det var deltagere fra Drangedal AIL, Kroken AIL og en stor tropp fra Kragerø AIL og en stor tropp fra Vika AIL fra Oslo. De hadde med

---

²⁷⁷ TA. 12.05.1934. S. 2

²⁷⁸ TA. 10.12.1934. S. 2

²⁷⁹ TA. 29.06.1939. S. 2

²⁸⁰ TA. 22.07.1936. S. 2

sges en av landets beste svømmere på dette stevnet, Kåre Sveberg, som nå var gått fra Kragerø til Vika.²⁸¹ Svømmesporten ble ikke like stor i Drangedal som i Kroken og Kragerø, men laget arrangerte svømmestevner og hadde noen gode svømmere. Nils Teigen var kanskje den beste svømmeren fra Drangedal AIL, og i 1935 kom han på 2.plass på 1000meter i et havnesvømmestevne i Kragerø, bare slått av Kåre Sveberg.²⁸²

Fotball

Drangedal AIL var sammen med Kragerø AIL de eneste arbeideridrettslagene i Vestmar som spilte organisert fotball på 30-tallet, men det ble det ikke noe organisert fotballspilling før 1937 for Drangedal AILs del. Som vi har sett med Kroken og Tørdal AIL ble det fra tid til annen spilt fotballkamper mot lokale lag på 30-tallet utenfor seriesystemet, og det ser ut som om dette var tilfellet for Drangedal AIL også. Før 1937 finnes det bare et eksempel på at Drangedal AIL har spilt fotball, og dette var i 1934 da de spilte mot det borgerlige laget Kjosen IL i en kamp AIL tapte 2-1.²⁸³ Drangedal AIL hadde ingen egen fotballbane, og de fikk ikke låne banen til Drang heller. Men i 1937 skjedde det et skifte i fotballhegemoniet i sentrum av kommunen. Sesongen 1936 hadde vært en meget god sesong for Drangs fotballag, mens det i 1937-38 var liten aktivitet. Årsaken til dette var at styret som hadde blitt valgt for sesongen 1937 meldte seg inn i Drangedal AIL, og dermed ble dette laget de mest aktive disse to årene. AIL fikk da på plass en leieavtale om idrettsplassen, og treninger og kamper foregikk der.²⁸⁴ Dette førte til at Drangedal AIL nå kunne bli med i TAIKs seriesystem, og våren 1937 kom Drangedal AIL med i Telemark Arbeideridrettskrets seriespill. I fotballutvalgets beretning fra 1937 skrives det at: «På grunn av alle de nye lagene fra Vest-Telemark som er kommet til i denne sesong, fant utvalget å måtte foreslå for forretningsutvalget å dele kretsen i 3 avdelinger, slik at den nye dannet Vest-Telemark.»²⁸⁵ Dermed var det nå Øst-Telemark krets, Skiensfjorden krets og Vest-Telemark krets. Vest-Telemark krets bestod av lagene Drangedal AIL, Bø I.L., Kragerø AIL, Ulefoss AIL og Lunde AIL i 1937.²⁸⁶ Det var både seriespill, eller avdelingsspill, og et kretsmesterskap der lag i alle A. klassene i Telemark kunne møte hverandre og et hvor lag fra B. klassene møtte

---

²⁸¹ Evja. A. 2020. S. 67.

²⁸² TA. 01.08.1935. S. 2

²⁸³ Sætre. 1980. S. 20.

²⁸⁴ Evja. A. 2020. S. 72 og 67.

²⁸⁵ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Fotballutvalgets beretning for 1937.

²⁸⁶ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Fotballutvalgets beretning for 1937.

hverandre. Ut ifra beretningen står det at Drangedal AIL ble avdelingsmestere i Vest-Telemark i 1937. Det står også at Drangedal AIL kom helt til semifinalen i kretsmesterskapet i A. klassen, der de ble slått ut av Mæla I.F. på Klosterskogens Sportsklubbs bane.²⁸⁷ I Arbeidermesterskapet det samme året tok cup-eventyret slutt i 1. runde da laget tapte 10-0 mot Kongsberg. Men sesongen 1937 var likevel en suksess.

For fotballsesongen 1938 finnes det ikke beretninger fra TAIK, men sommeren 1938 spilte Drangedal AIL mot Stokken AIL fra Eydehavn i 1. runde i AIF-mesterskapet, som tilsvarte et norgesmesterskap for arbeideridrettslag, og dette endte med et 7-3 tap.²⁸⁸ Laget spilte også denne høsten to forliksskamper mot Drang, der AIL vant den første 3-2 og den andre endte uavgjort 1-1.²⁸⁹ Før idrettssesongen 1939 ble arbeideridrettslagene i Vestmar avskallet til Aust-Agder AIK, derfor finnes det lite i TA fra fotballsesongen 1939.²⁹⁰ Men høsten 1939 ble Drang og Drangedal AIL enige om å stille et samlet lag mot Kragerø. To fra Drang og to fra Drangedal AIL ble valgt til oppgaven, og disse fire hadde ingen enkel jobb, men etter seks timer ble det endelige laget kunngjort. Sju spillere fra AIL og fire fra Drang, reserver ble tre fra Drang og en fra AIL.²⁹¹

Skøyter

Skøyting i Drangedal AIL var som i de fleste andre arbeideridrettslag i området noe man drev om været var godt nok. Laget fikk likevel tildelt skøyteutvalget fra TAIK for sesongen 1936, og beretningen for denne skøytesesongen belyser på mange måter hvorfor ikke skøytesporten fikk stor status blant arbeideridrettslagene i Vestmar og fylket. Anton Moland en av de mest sentrale personene i Drangedal AIL skrev at fire lag søkte om å avholde skøytestevne for vinteren 1936 og at det ble oppsatt terminliste for disse. Men ingen av lagene klarte å avvikle sine stevner på grunn av de særlig vanskelige værforholdene som varte hele vinteren. Han mente også at det ikke burde settes opp en terminliste for sesongen 1937 så lenge skøyteinteressen var så liten i kretsen. Hvert lag burde ha friheten til å arrangere stevner når isforholdene tillot det mente Moland. Flere nærliggende lag kunne heller slå seg sammen om et stevne der det var lettest å arrangere, og slike stevner måtte da innmeldes til skøyteutvalget for å bli godkjent. Moland mente også at alle lagene heller kunne møtes på slutten av

---

²⁸⁷ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Fotballutvalgets beretning for 1937.

²⁸⁸ TA. 02.08.1938. S. 2

²⁸⁹ Evja. A. 2020. S. 72

²⁹⁰ Mæland. 2008. S. 20

²⁹¹ Evja. A. 2020. S. 72-73

sesongen og samles til et stort stevne (Kretsmesterskap).²⁹²

Oppsummering

Arbeiderbevegelsen i Drangedal kommunes sentrum fikk sin start da Drangedal Arbeiderforening ble stiftet i 1915. I årene frem mot 1920 skjedde det ikke så mye i foreningen, men utover 20-tallet skulle arbeiderbevegelsen i kommunens sentrum vokse. I 1923 fikk man bygget Folket Hus, og dette skulle bli et verdifullt bygg for både ulike arbeiderforeninger, men også Drangedal AIL. Utover 20-tallet fikk Drangedal Herredsparti mer og mer støtte også politisk, og i valgene frem mot 1928 økte den politiske støtten. I 1928 ble Drangedal Arbeiderungdomslag stiftet, og samme år fikk arbeiderpartiet ordføreren for første gang. Venstre hadde hatt ledelsen i bygda frem til 1928, og selv om makten nå lå hos arbeiderpartiet lå Venstre hakk i hel gjennom hele 30-tallet. Fra 1928-1936 lå som sagt kommunen under administrasjon på grunn av den økonomiske krisesituasjonen. Som Jon Helge Bergane nevner i sin hovedoppgave, klarte arbeiderpartiet å legge om sin politikk til en mer lokalpolitisk linje som tok tak i den økonomiske krisen kommunen var i, istedenfor den tradisjonelle linjen som satt statlige problemer før kommunale. På grunn av dette klarte arbeiderpartiet å holde på makten i disse årene. Da Drangedal AIL ble stiftet høsten 1933, var det midt under en av de verste periodene i den økonomiske krisen. Laget slet økonomisk og hadde ikke de beste treningsforholdene. Lagets medlemssammensetning var relativt homogen gjennom hele perioden. I 1935 var nærmest 100% av medlemmene arbeidsledige unge menn, og det kom ikke barn eller kvinner til i laget før etter krigen. Idrettsutfoldelsen i laget var tradisjonell med skiidrett på vinteren og friidrett på sommeren. Svømming ble også en populær sommersport, og laget arrangerte svømmestevner der gode svømmere fra Kragerø, Kroken og Vika AIL fra Oslo møtte opp. Fotball kom også på programmet etter idrettsforliket, og hele fotballstyret i det borgerlige laget IL Drang gikk over til AIL i 1937 som gjorde det mulig for AIL å bli med i den organiserte fotballen i fylket. Drangedal AIL var dermed et lag som fulgte de tradisjonelle linjene, og som hadde få spor av alternativitet. Laget bestod for det meste av unge menn som ofte var arbeidsledige, og idrettsutfoldelsen var tilnærmet lik den som foregikk i det borgerlige laget IL Drang. Idrettsutøvelsen i Drangedal AIL var da en parallell til det som foregikk i annen idrett i området.

---

²⁹² Telemark Arbeideridrettskrets. AAT-800016. Skøyteutvalgets beretning fra 1936. Anton Moland, Drangedal AIL.

4.3.4 Kragerø og Helle.

Det er naturlig å skrive om denne delen av Vestmar i samme avsnitt på grunn av den korte geografiske avstanden mellom de to stedene og på grunn av at de to arbeideridrettslagene her samarbeidet ofte om konkurranser og stevner i ulike idretter. Da jeg skal ta for meg arbeiderbevegelsens utvikling i Kragerø og på Helle, finnes det en del mer stoff fra Kragerø enn det gjør fra Helle. Derfor blir det en overvekt fra Kragerø, med innslag her og der fra Helle.

4.3.5 Helle

Som nevnt tidligere finnes det svært lite informasjon om arbeiderlag eller foreninger på Helle i de første tiårene av 1900-tallet. Helle lå som sagt tidligere under Sannidal Herred frem til 1882 men ble da skilt ut til Skåtøy. Helle har da ligget på begge sider av grensen mellom Skåtøy og Sannidal, og de viktige tremassefabrikkene Vafos og Kammerfoss som mange jobbet på i disse tiårene og som ligger nært Helle, har tilhørt Sannidal sogn. I tillegg ligger Helle bare en snau mil fra Kragerø by, noe som gjør det vanskelig å plassere Helle, samt å vite hvor arbeiderne som bodde der dro for å holde på med foreningsarbeid. I og med at området historisk sett var underlagt Sannidal, følte nok mange lenge en større tilhørighet hit enn til byen. Samtidig var den økonomiske samhandlingen og det kommunikasjonsmessige samspillet på Helle rettet mot Kragerø etter 1882. Sosialt sett var det kanskje et skille på Helle mellom bondenæringen som hadde tilhørighet til Sannidal, og handelsnæringen som hadde tilhørighet til Kragerø.²⁹³Så hvor har arbeiderne på Helle holdt seg? Sannidal har historisk vært en bondebygd der Venstre og Høyre var de mest populære partiene store deler av de første tiårene på 1900-tallet. Den første avdelingen av Det norske Arbeiderparti ble ikke stiftet her før i 1922 og ble etter kort tid oppløst. En ny partiavdeling ble stiftet i 1933, men denne ble også oppløst etter kort tid, og et nytt forsøk på å stifte et arbeiderparti ble ikke tatt opp før etter krigen i juli. 1945.²⁹⁴

På Skåtøy hadde Venstre hatt flertall i herredstyret og ordføreren uavbrutt siden sent 1890-tall og til årsskiftet 1945-46. Selv om Venstre hadde hatt et slags politisk hegemoni på Skåtøy alle disse årene, ser det ut til at flere arbeidergrupper og partier har hatt ganske stor oppslutning på

---

²⁹³ Samtale med historiker Lars Erik Vaale: Dato: 09.03.2021

²⁹⁴ Midgaard og Tande. 1953. S. 431-432

Skåtøy i disse årene likevel.²⁹⁵ Kanskje det var her arbeiderne på Helle reiste for å drive arbeiderpolitikk, eller så kan det rett og slett hende at de som var ivrigst i arbeiderpolitikken på Helle dro til Kragerø og ble med den etter hvert meget aktive arbeiderbevegelsen. Det er ikke lett å konkludere med noe her, men Helle IL ble som sagt med i Telemark Arbeideridrettskrets i 1933, noe som kan tyde på at det fantes arbeidere i området som hadde få muligheter til å organiseres seg.

Helle ILs medlemssammensetning.

På grunn av den manglende kildesituasjonen er det ikke mulig å gi noe god oversikt over medlemstall og fordelingen av kjønn i lagets første år, men senere på 30-tallet finnes det oversikter som kan gi oss en pekepinn. Men det vi vet og som vi så tidligere i kapittelet, var at Helle IL ble stiftet sent i 1932 og det ser ut som om laget stod utenfor både NLI og AIF helt frem til februar 1933, før laget bestemte seg for å søke om medlemskap i Telemark- og Vestfold arbeideridrettskrets. I avisreferatet fra møte hvor medlemmene i Helle IL bestemte seg for å søke medlemskap i TAIK blir det sagt følgende om idrettslagets ønske om medlemskap i TAIK. «Helle Idrettslag teller allerede mange interesserte medlemmer. Det vil sikkert komme til å gjøre godt og gavnlige arbeide blant stedets ungdom, som lider under arbeidsløshetens uheldige virkninger».²⁹⁶ Som vi har sett tidligere ved andre arbeideridrettslag er det ungdommen som det rettes søkelys på, og det fantes tydeligvis mange arbeidsledige ungdommer på Helle på denne tiden. I referatet legges det også til at man ønsker det nye laget lykke til med arbeidet for å fremme sunn idrett, godt kameratskap og kulturvekst blant stedets ungdommer.²⁹⁷ Det virker ikke som om det var et lokalt arbeiderungdomslag som stod bak dette møtet, og som jeg var inne på tidligere fantes det mest sannsynlig ikke et arbeiderungdomslag eller en lokal arbeiderforening på Helle. Det er tydelig at det var noen som så behovet for et slikt lag på Helle, der den arbeidsledige ungdommen kunne møtes å drive idrett sammen, samt dyrke det gode kameratskapet og å bygge en slags kultur for stedets ungdommer. I et referat i TA fra november 1934 får vi enda et innblikk i størrelsen på laget og hvordan idrettsbevegelsen på Helle har utviklet seg. Hovedbudskapet i referatet er at medlemmene av Helle IL har bygget ferdig en skibakke som ble finansiert av et dagsverksbidrag på 1000 kroner. Men videre i referatet sies det at Helle IL er et av kretsens aller minste lag, og at på dette stedet har det aldri blitt dyrket idrett i noen nevneverdig grad

---

²⁹⁵ Midgaard og Tande. 1953. S. 368.

²⁹⁶ TA. 13.02.1933. S. 2

²⁹⁷ TA. 13.02. 1933. S. 2

før. Sekretæren i Helle IL, Erling Gundersen, bekrefter dette i et brev han har sendt til TA: «Idretten på Helle er en ganske ny bevegelse, og er en ting som så å si alle her er fremmed for, men etter at Helle Idrettslag ble stiftet tror jeg den er i fremgang». Han bekrefter også at laget ikke har så mange medlemmer, men de har til gjengjeld gjort alt for at laget skal gå rundt.²⁹⁸ Og Gundersen skulle få rett, idrettsbevegelsen på Helle skulle utover 30-tallet vokse seg til en respektabel størrelse. I TAIKs organisasjonsoversikt fra første halvår i 1936 står Helle IL oppført med 45 medlemmer, der fordelingen ser slik ut: Menn: 25. Kvinner: 5 og Barn: 15.²⁹⁹ Året etter står laget oppført med 46 medlemmer, med denne fordelingen: Menn 32. Kvinner: 5 og Barn: 4.³⁰⁰ Andelen menn i 1937 gikk opp med sju stykker på et år, mens gruppen av barn gikk ned med 11 stykker. Kanskje var det flere i barnegruppen i 1936 som kom i «voksen» alder i 1937 og derfor ble medregnet under kategorien menn dette året? Tallet på kvinner holdt seg stabilt i disse to årene, med fem kvinner både i 1936 og 1937. Trolig var det jenter i barnegruppen også, noe som gjør Helle til et av 3 arbeideridrettslag i Vestmar som hadde jenter/kvinner representert i laget sitt gjennom 1930-tallet.

Som vi har sett i dette avsnittet vokste Helle IL seg fra å være et av kretsens minste lag med bare noen få medlemmer i 1933, til å bli et ganske stort arbeideridrettslag med nesten 50 medlemmer bare tre og fire år senere som rommet folk i forskjellige aldre og kjønn. Innmeldelsen av laget i TAIK og AIF ser ut til å ha vært et initiativ til stedets arbeidsledige ungdom, slik at disse hadde et tilbud å gå til og ikke falt helt utenfor samfunnet. Etter hvert ser det ut som om laget fikk mer vind i seilene, slik at både kvinner og barn etter hvert bidro til medlemsmassen i laget. Dette tyder på at idretten ble populær blant innbyggerne på Helle gjennom 1930-tallet.

Hvorfor Helle IL og ikke Helle «AIL»?

Dette er et spørsmål som er interessant å ta opp fordi det kan si noe om hva slags situasjon arbeiderne på Helle levde under i mellomkrigstiden mellom to borgerlige kommuner, og hvordan laget klarte å bygge en ganske stor medlemsskare. Ser vi på idrettslivet i nærområdene hadde det aldri vært noen skikkelig organisert idrettsklubb i Skåtøy herred. Seiling hadde vært populært lenge i Kragerø og Skåtøy, men skulle man drive med ski og

---

²⁹⁸ TA. 14.11. 1934. S. 2

²⁹⁹ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt første halvår 1936.

³⁰⁰ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt 1937.

fridrett for eksempel måtte man inn til fastlandet.³⁰¹ I Sannidal fantes det en borgerlig klubb, nemlig Sannidal Skiklubb som ble stiftet i 1915, og mange av de som var med på å stifte dette laget var arbeidere på nettopp Kammerfoss og Vafos bruk. Da de harde 30-årene hadde begge tremassefabrikkene ofte driftsstans slik at mange gikk uten arbeid, men det var fortsatt mange i Sannidal Skiklubb som arbeidet her.³⁰² Trolig hadde også noen av medlemmene i Helle IL jobb på disse to fabrikkene, hvis man ikke var ung og arbeidsledig. Noe som kan tyde på at Helle IL hadde medlemmer som jobbet ved Kammerfoss Bruk, er at ved terrengløp og andre konkurranser på Helle ble det delt ut en «Arbeidere ved Kammerfoss' Bruk» premie.³⁰³ Det er svært usannsynlig at en fabrikk med bare «borgerlige» arbeidere hadde sponset en slik premie på et arbeideridrettslag, noe som tyder på at Kammerfoss Bruk hadde medlemmer i både Sannidal Skiklubb og Helle IL. Men størsteparten av medlemmene i Helle IL ser ut til å ha vært arbeidsledige, og mange av de som ble medlemmer i arbeideridrettslag i Telemark var arbeidsledige i årene etter 1930, men i flere klubber som for eksempel Skotfoss AIL og Klosterskogen Sportsklubb fikk de ledige med seg noen eldre som hadde fast jobb.³⁰⁴ Kanskje dette var tilfellet for Helle IL også, at det var noen eldre som hadde en relativ fast arbeidsplass der det fantes mange «borgerlige» arbeidere som var medlemmer i den borgerlige skiklubben i Sannidal. Jeg stusset litt på hvorfor Helle IL, som mest sannsynlig ble stiftet sent i 1932, stod utenfor begge idrettsforbundene helt fram til februar 1933 før laget ble enige om å søke seg inn i TAIK og AIF. Kanskje de første medlemmene i Helle IL ville være litt varsomme med å definere seg som et borgerlig eller et arbeideridrettslag i frykt for å skape konflikt og spenning i nærmiljøet? Som sagt lå Helle midt imellom to kommuner med sterkt borgerlig preg og politikk, så ved å kalle laget for Helle Idrettslag istedenfor «Helle Arbeideridrettslag», tonet man kanskje ned det politiske aspektet i navnet slik at det ikke skulle oppstå spenninger. Et annet eksempel på dette i Telemark finner man i Bø, der arbeideridrettslaget het bare Bø Idrettslag (IL). I tillegg til Bø IL stod den tradisjonsrike og borgerlige klubben Skarphedin sterkt i Bø, som hadde røtter helt tilbake til 1891. Bø var også en bondebygd som politisk ble dominert av de borgerlige partiene gjennom hele mellomkrigstiden³⁰⁵, og det var ikke sjeldent at arbeideridrettslagene i borgerlig-styrte kommuner fikk nei til anleggsstøtte og drift av idretten i 1930-årene.³⁰⁶ Å kalle seg bare for «idrettslag» og ikke «arbeideridrettslag» vil for

---

³⁰¹ Midgaard og Tande. 1953. Bind 3. S. 440-445

³⁰² Enggrav. E. 1990. S. 30. Sannidal Skiklubb-Sannidal Idrettslag 75 år. 1915-1990.

³⁰³ Engeset. 1983. S. 32. Thomas Tveita Kroken AIL vant denne premien i et terrengløp på Helle i 1936.

³⁰⁴ Mæland. 2008. S. 15

³⁰⁵ Lunde. 1972. S. 437-452. *Bø-Soga i Telemark. Kultursoga.*

³⁰⁶ Mæland. 2008. S. 18

mange kanskje høres ut som en bagatell som i det store bildet egentlig ikke hadde noe å si for Helle IL. Men språk er makt og i mellomkrigstiden der klassekampen var på sitt skarpeste kunne en slik «bagatell» utgjøre en stor forskjell. Jeg har heller ikke sett referater eller notiser i TA fra Helle IL der kampen mot landsforbundet og den «borgerlige» idretten har blitt nevnt. Som jeg viste til i avsnittet om Helle ILs medlemssammensetning fikk jo idrettslaget 1000kr til opparbeidelse av en skibakke i form av statsbidrag/dagsverksbidrag, og det betyr jo at det borgerlig styrte Skåtøy herred har godtatt søknaden om en slik støtte til Helle IL og sendt den videre til staten. Om det ligger en slik tankegang bak valget av lagnavn på Helle er ikke godt å si, men det tyder på at idrettslaget holdt en ganske lav profil som hvert fall ikke skadet deres sjanser til å drive med idrett, tvert imot ser det ut til at det har hjulpet i form av bidrag til skibakke.

Helle ILs idrettsaktivitet gjennom 30-tallet.

Skiidrett

Helle IL hadde sin egen skibakke, Bureidbakken.³⁰⁷ I et referat i TA fra 1934 forteller formannen i Helle IL, Erling Gundersen, litt om det nye lagets aktivitet. Her nevner han at laget hadde fått innvilget 1000kr fra staten gjennom dagsverksbidrag til å opparbeide en skibakke. I tillegg til dette hadde laget samlet inn penger fra basarer og andre tilstelninger slik at resten av utgiftene ble dekket. Bakken ble opparbeidet gjennom 1934 og den samme vinteren stod bakken klar, og selv om det ikke var en «rekordbakke» var bakken ganske bra, og man forventet hopp på mellom 23-40meter.³⁰⁸ Denne bakken ble mye brukt gjennom 30-tallet. Laget drev også med langrenn, og det ser ut til at man klarte også å produsere utøvere som hevdet seg godt i fylket og på landsbasis. Et eksempel på dette er Eigil Liane. Liane ble født i 1916 i Tinn, og var da 16-17 år gammel da Helle IL ble stiftet i 1932, og han står oppført under «yrke» som banevokter i boken norske skiløpere. I boken sies det at Liane hadde mange 1. premier fra AIF-renn som junior, og i alt ca. 100 skipremier.³⁰⁹ Dette viser at selv utøvere i små arbeideridrettslag kunne hevde seg i toppen på landsbasis, og det er imponerende at en fra Helle som tross alt er et ganske lite sted, klarte dette.

Friidrett

Friidrett og stafetter i forskjellige utgaver skulle bli populær idrett på Helle. I referatet fra

---

³⁰⁷ Ranheim. 1957. S. 154

³⁰⁸ TA. 14.11.1934. S. 2

³⁰⁹ Ranheim. 1957. S. 155

Erling Gundersen om Helle IL i november 1934, nevner han at medlemmene i laget har gjort det veldig godt i stafetter, terreng- og skogsløp det siste året. Laget hadde på den tiden vunnet 2 pokaler i terrengløp og ved det siste skogsløpet i Drangedal den høsten hadde en av Helle ILs løpere stått øverst på pallen. I Fevikstafetten var Helle også representert og der endte laget på en fin femteplass. Videre forteller Gundersen at i tillegg til ski, hopp og skøyter, drev laget på med litt innendørstrening en gang i uken på vinteren. Det var hovedsakelig gymnastikk, stille høyde, lengdehopp og litt svingstangturneringer. Laget hadde hverken bane eller idrettsplass, og var derfor avskåret fra å drive med annen idrett.³¹⁰ I fraværet av en idrettsplass ser det ut til at Helle IL satset stort på terreng- og skogsløp, og Helle/Heibø-stafetten ser ut til å ha vært et populært stafettløp som gikk årlig i juni måned på Helle. I 1935 vant Drangedal AIL Hellestafetten med Helle IL på 4. plass.³¹¹ I 1936 vant Helle «Heibøstafetten» som sikkert har blitt omdøpt til dette fra året før. På dette vinnerlaget finner vi blant annet den tidligere omtalte Eigil Liane.³¹² Han hadde også mange premier i friidrett med for eksempel 12 premier i KM, og i tillegg deltok han også for landslaget til AIF.³¹³ Liane var tydelig en veldig god «allrounder», der han ser ut til å ha dominert i både ski og friidrett, selv om laget ikke hadde en ordentlig idrettsplass å bruke. I 1937 vant Helle Heibøstafetten nok en gang, men denne gangen deltok det bare 3 lag til sammen. Uansett stod Helle IL nok en gang på seierspallen, og en annen utøver fra Helle som også var med på vinnerlaget i 1936 var også med på vinnerlaget i 1937, nemlig Willy Bertelsen. Han og Eigil Liane er ofte å finne høyt oppe på resultatlister i TA i både terrengløp og gateløp. Selv om laget ikke hadde ressurser til idrettsplass så hevdet alltid Helle IL seg i stafetter og andre friidrettsøvelser der man kunne bruke naturen og forskjellige uteområder. Helle IL hadde et av de beste friidrettsmiljøene i fylket sammen med Kroken, Kragerø, Drangedal og Solum AIL.³¹⁴

Skøyter

Selv om ikke skøytesporten fikk den store oppslutningen blant arbeideridrettslag i Telemark, var det Helle IL som ble det ledende laget innen skøyting i fylket. Skøyteutvalget i TAIK ble ofte lagt til Vestmar og det var Helle IL som pleide å få denne posten. I TA fant jeg et lite referat etter TAIKs årsmøte i desember 1934 som bekrefter dette. I saken blir det sagt at skøytesporten hittil har blitt dyrket av lagene i Kragerø-distriktet, og at det er Helle IL som

---

³¹⁰ TA. 14.11.1934. S. 2

³¹¹ TA. 17.06.1935. S. 4

³¹² TA. 27.06.1936. S. 2

³¹³ Ranheim. 1957. S. 155

³¹⁴ Mæland. 2008. S. 12

ivrigst har gått inn for skøytesporten. På grunn av dette hadde skøyteutvalget alltid bestått av folk fra Helle, og også denne gangen ble skøyteutvalget lagt hit, altså 1935-sesongen. Utvalget bestod nå av Willy Berthelsen, formann Erling Gundersen og Herbert Halvorsen. Utvalget kom også med et forslag til terminliste før den nye skøytesesongen, og den omfattet til sammen fire løp. Det var også meningen å arrangere kretsmesterskap for første gang, med Helle IL som arrangør.³¹⁵ Dette kretsmesterskapet ble gjennomført i februar 1935 i regi av Helle IL, men tilslutning til mesterskapet var meget dårlig og det stilte bare to lag, Helle IL og Kragerø AIL. Nok en gang var været dårlig, og den sterke vinden gjorde baneforholdene utfordrende, noe som også gikk utover skøytetidene.³¹⁶ De ustabile værforholdene og den labre tilslutningen til skøytemesterskapet, beskriver skøytesportens posisjon i TAIK gjennom 30-tallet. Men Helle IL var et av lagene som klarte å arrangere noen få skøyteløp i de ustabile vinterne frem mot krigen, som for eksempel ett i februar 1938 der alle lagene i TAIK var invitert, men bare Helle IL var representert.³¹⁷

Oppsummering

På selve stedet Helle, hadde ikke arbeiderbevegelsen en sterk stilling i mellomkrigstiden. Stedet lå mellom to kommuner som politisk var styrt av borgerlige partier helt frem til utbruddet av 2. verdenskrig, og arbeiderpartiene i Skåtøy og Sannidal vokste seg aldri til å bli en utfordrer til de borgerlige partiene. Samtidig ligger Helle bare en drøy mil utenfor Kragerø by, som etter hvert hadde en sterk arbeiderbevegelse. Hvor arbeiderne på Helle dro for å organisere seg eller drive politikk er ikke godt å si, men Kragerø er mest sannsynlig. Kammerfoss og Vafos bruk var viktige arbeidsplasser for befolkningen i Sannidal, men også for folk på Helle. Her fantes det mange arbeidere som hadde tilknytning til det borgerlige laget Sannidal Skiklubb, men det ser også ut til at noen av arbeiderne på spesielt Kammerfoss bruk hadde tilknytning til Helle. Så da Helle IL ble stiftet vinteren 1932, stod laget utenfor både NLI og AIF helt frem til februar 1933, da laget meldte seg inn i AIF og TAIK. Et av hovedargumentene for at laget meldte seg inn i AIF og TAIK, ser ut til å ha vært av hensyn til de mange arbeidsløse ungdommene på Helle. Det fantes ikke et lokalt arbeiderungdomslag eller en lokal arbeiderforening på Helle, men det ser ut til at noen så behovet for et idrettslag til de arbeidsløse ungdommene på Helle, og ved å melde seg inn i AIF og TAIK fikk laget de beste vilkårene for å kunne drive idrett. Helle IL var sammen med de andre

---

³¹⁵ TA. 10.12.1934. S. 2

³¹⁶ TA. 28.02.1935. S. 2

³¹⁷ TA. 02.03.1938. S. 2

arbeideridrettslagene i Vestmar, et av de beste lagene innenfor friidretten i fylket. Laget hevdet seg også bra i skiidretten på vinteren, og friidrett og skiidrett ble de mest populære idrettene i laget. Laget var også fylkets fremste forkjempere for skøyteidretten, men ofte ødela ustabile vintere for den slags aktivitet. Senere på 30-tallet kom det også kvinner og barn med i Helle IL, og Helle ble et av tre lag som hadde representasjon av både menn, kvinner og barn i Vestmar. Dette er et eksempel på den masseidretten AIF la opp til, men utenom dette var idrettsutfoldelsen i Helle IL for det meste en parallell til hva som ble drevet i annen idrett i nærområdet.

4.3.6 Kragerø

Arbeiderbevegelsen i Kragerø hadde sin opprinnelse med Thranebevegelsen midt på 1800-tallet. Vinteren 1848-49 var Marcus Thrane i Kragerø og han stiftet en arbeiderforening i byen og på Helle.³¹⁸ Thranittene fikk en sterk stilling i Kragerø og Omegn, og på et tidspunkt var det opptil 510 medlemmer i lokallagene rundt omkring.³¹⁹ Men etter at Thranebevegelsen gikk i oppløsning midt på 1850-tallet gikk det lang tid før lignende arbeiderforeninger fikk sitt politiske gjennombrudd.³²⁰ Den 21. april, 1907 ble Kragerø Arbeiderparti stiftet, og Knut Tveit ble partiets første formann.³²¹ Det nye partiet gjorde seg raskt bemerket i by og distrikt ved å be om å få holde en tale om kvinnelig stemmerett ved borgertoget 17. mai samme år. Etter å ha blitt nektet dette, talte likevel Tveit om dette temaet på Torvet en time før toget starter, og han tok til orde for at stemmeretten for kvinner måtte være allmenn, på linje med det mennene hadde oppnådd i 1898. Høyreavisen Kragerø Blad reagerte kritisk på denne opptreden, og hevdet at det var en utidig politisk markering på frihetsdagen.³²² I desember samme år var det kommunevalg, og da utformet Arbeiderpartiet i Kragerø sitt valgprogram i fire punkter: Reform av folkeskolen slik at den ble felles for alle barn, opprettelse av kommunale barnehjem utenfor fattigbudsjettet, kommunale pleiehjem for gamle og såkalt «erervsudyktige» og ingen bevilling til salg av berusende drikker. Dette ble for alvor det lokalpolitiske gjennombruddet for partiet, som fikk inn seks kandidater i bystyret.³²³ Selv om

---

³¹⁸ Steffens. 1916. S. 474

³¹⁹ Enggrav. 1997. S. 2 Tor Kivle i minneordet om Knut Tveit: «Knut har større ære av at arbeiderbevegelsen i distriktet er det den er i dag, enn noen annen enkelt person». Tor Kivle jobbet for Knut Tveit og han skriver blant at Tveit nærmest drev partiet med egne midler.

³²⁰ Vaale. 2016. S. 203

³²¹ Enggrav. 1997. S. 2

³²² Vaale. 2016. S. 203

³²³ Vaale. 2016. S. 203

det hver 1. mai fra 1909 ble avholdt demonstrasjonstog med god oppslutning, oppstod det en personstrid partimedlemmer imellom og dette førte til at ved neste kommunevalg ble bystyregruppa halvert til tre representanter. Men Kragerø Kvinnegruppe ble stiftet i 1910 og ble en meget aktiv del av partiet i fremtiden.³²⁴ Asborg Tveit, Knut Tveits kone, var med å stifte denne kvinnebevegelsen. Hun deltok også med stor interesse i menighetsarbeidet, der hun fikk mange vondord fra sine menighetsfeller. Den gang var det ikke godtatt å være en kristen og samtidig delta aktivt i Arbeiderpartiet.³²⁵ Ifølge partiets 90-års beretning måtte møtevirksomheten på slutten av 1910-tallet foregå forskjellige steder fordi man ikke hadde et fast hus som kunne brukes. I årsberetningen fra 1919 skrev nestformann Thor Kivle at partiet hadde hatt en kummerlig tilværelse og at partiet nærmest hadde vært ikke eksisterende siden desember året før på grunn av hus spørsmålet. Men partiet og styret hadde prøvd og holde aktiviteten oppe med offentlige møter og foredrag, og deltatt i de forskjellige valg i byen. Det sies også i beretningen fra 1919 at ungdomslaget nå har besluttet å gå inn i partiet.³²⁶

Storstreik og økende klassekamp.

I 1920-30 årene var det ifølge 90-års beretningen et navn som går igjen når det gjaldt foredragsvirksomheten i Kragerø Arbeiderparti. Skolebestyrer Håkon Finstad ble «meget benyttet» rundt om i fylket, og han var også stortingsmann i perioden 1912-1918 for Finnmarksbyene. Underorstreiken i 1921 var han en ivrig agitator og holdt 1.mai talen på Kirketomta.³²⁷ Orstreiken skulle få mye å si for Kragerø og områdene rundt. Orstreiken i Norge i 1921 hadde bakgrunn i at antallet arbeidsledige hadde steget fra 13 500 personer i desember 1920 til 40 000 i april 1921. En tilspisset arbeidskonflikt blant de organiserte jernbanearbeiderne gikk 25. mai samme år over i en orstreik, hvor også mange andre yrkesgrupper ble involvert, bl.a. sjøfolk og jern- og metallarbeidere.³²⁸ Streiken rammet også Kragerø, og omfattet etter hvert fabrikkarbeidere, sjøfolk og transportarbeidere. Særlig bidro Samorganisasjonens representanter til å hindre lasting og lossing av skip på Dampskipsbryggen. Dette skapte stor bekymring og varemangel blant kjøpmennene i byen, som tapte fortjeneste for hver dag som gikk. Kjøpmennene i Kragerø gikk sammen og slo tilbake og lagde barrikader rundt kaiområdet etter at arbeiderne hadde gått for dagen. Dette skapte voldsom forbitrelse blant de streikende arbeiderne i byen, og truslene om juling og

---

³²⁴ Enggrav. 1997. S. 3

³²⁵ Enggrav. 1997. S. 2

³²⁶ Enggrav. 1997. S. 3

³²⁷ Enggrav. 1997. S. 3

³²⁸ Vaale. 2016 Bind 3. S. 56

spottende tilrop var mange. Denne situasjonen gjorde forholdet mellom arbeiderne og handelsstanden i byen svært tilspisset.³²⁹ Streiken i Kragerø var på retur i begynnelsen av juni. 1921 og mange av bedriftene i området gjenopptok driften. Men streiken hadde satt sine spor og skipsaksjene og tømmerprisene falt dramatisk allerede i 1921, noe som skulle gå hardt utover bankene i området. I årene 1924-1926 gikk kragerøbankene i likvidasjon. Dette skapte store nedgangstider og disse fortsatte utover 1920- og inn på 1930-tallet, med en svært trykkende arbeidsledighet i Kragerø, Sannidal og Skåtøy. Mange ble for eksempel tvunget til å delta i kommunalt nødsarbeid, som blant annet kunne være å bygge og utbedre veier.³³⁰

På grunn av disse krisetidene fikk arbeiderbevegelsen i Kragerø større oppslutning på 30-tallet. Denne tiden var på en måte gjennomslaget for arbeiderbevegelsen i Kragerø. Ved kommunevalget i 1934 fikk partiet 12 av bystyrets 28 representanter som også resulterte i at partiet fikk sin første ordfører i byen, Thor Kivle. Og nå var det fart over arbeiderbevegelsen i byen. Partiet og ungdomsbevegelsen arbeidet aktivt, ungdomslaget med teatergrupper og studiearbeid. Kragerø arbeiderkor ble startet opp og idrettsungdommen hadde samlet seg i Kragerø AIL i 1932. Samarbeidet med fagforeningene var også veldig godt.³³¹

Kragerø AIL og lagets medlemssammensetning

Den eksakte datoen Kragerø Arbeideridrettslag ble stiftet har jeg ikke klart å få svar på, men laget var et av de første som ble med i Telemark- og Vestfold arbeideridrettskrets ved dets oppstart i 1932 så en gang på våren dette året ble nok laget stiftet. I 90-års beretningen fra Kragerø Arbeiderparti sies det at på 30-tallet «samlet idrettsungdommen seg i Arbeidernes Idrettsforbund (AIL)». ³³² Det er tydelig at det var ungdommen i partiet som tok initiativet til å starte et arbeideridrettslag, noe som vi har sett alle de andre stedene i Vestmar også. Så å påstå at det var Kragerø Arbeiderungdomslag som tok initiativet til å danne et arbeideridrettslag vil jeg si er meget sannsynlig. På grunn av kildesituasjonen tillater det ikke å si noe utfyllende om Kragerø AILs medlemssammensetning i lagets første år i tall og tabeller, men i årene fra 1932-1934 nevnes det ofte i TA at arbeideridretten i Kragerø står sterkt og at aktivitetsnivået er høyt. ³³³ Litt seinere på 30-tallet finnes det oversikter som kan si oss noe om fordelingen mellom kjønnene i laget og antall medlemmer. I TAIKs organisasjonsoversikt fra første

---

³²⁹ Vaale. 2016 Bind 3. S. 56-57

³³⁰ Vaale. 2016. Bind 3. S. 58-59

³³¹ Enggrav. 1997. S. 3

³³² Enggrav. 1997. S. 3

³³³ TA. 28.01.1934. S. 2

halvår av 1936 ser vi at Kragerø AIL er oppført med et samlet medlemstall på 80 stykker, der fordelingen ser slik ut: Menn: 50, Kvinner: 30, Barn: 0.³³⁴ I TAIKs helårsoversikt fra 1937 har medlemstallet steget til hele 155! Dette er en voldsom stigning fra første halvår i 1936, og fordelingen så slik ut: Menn: 78, Kvinner: 20 og Barn: 58.³³⁵ Fra å ha null barn i laget i første halvår i 1936, hadde nå Kragerø AIL plutselig 58 barn stående som medlemmer i 1937. Tallet på menn og barn har altså steget betraktelig siden året før, mens tallet på kvinner har gått ned med 10. Denne utviklingen er interessant. Jeg har ikke klart å finne ut av hvorfor medlemstallet i Kragerø AIL skøyt i været i løpet av et år, men det kan ha vært flere grunner til dette. Kanskje det var mange fra de borgerlige lagene i byen som gikk over til AIL etter idrettsforliket i 1936? Hadde man ikke regnet barna som en del av medlemstallet i Kragerø AIL før i 1937? Det er flere spørsmål som kan stilles, men når jeg ikke finner noen forklaring på denne stigningen i Telemark Arbeiderblad eller andre kilder blir det vanskelig å konkludere med noe.

Idrettstradisjonen i Kragerø og AILs stiftelse

I Kragerø fantes det to borgerlige klubber da Kragerø AIL ble stiftet i 1932. Det var Kragerø Turn og Idrettsforening (KT og IF), og Spring. I årene før mellomkrigstiden var det mange forskjellige idrettsforeninger og sportsklubber i Kragerø, og flere av dem skulle etter hvert slås sammen. Kragerø Turnforening som ble stiftet i 1881 og som bare hadde turn på sitt program, skulle bli en av de to hoved-foreningene i «KT og IF».³³⁶ I 1908 ble «Kragerø Idrettsforening» stiftet som en opposisjon til turnforeningen fordi denne ville bare drive med turn, mens medlemmene i Kragerø Idrettsforening ville drive med andre idretter som fotball og friidrett.³³⁷ To idrettsforeninger kom til etter Kragerø Idrettsforening ble stiftet, «Sportsklubben Fremad» og «Kalstadskilens Idrettsforening». Fremad og Kragerø Idrettsforening ble slått sammen i 1913, der man beholdt navnet Kragerø Idrettsforening. I 1916 slo man sammen både Kragerø Turnforening og Kragerø Idrettsforening til «KT og IF», slik at tre adskilte foreninger nå hadde blitt til en.³³⁸ Sportsklubben Spring ble stiftet i 1927 og var på en måte en sammensmelting av de fra Fremad som ikke gikk inn i Kragerø Idrettsforening, og Kalstadskilens Idrettsforening. Spring var en meget aktiv klubb og det var ski og fotball som stod sterkest i dette laget, men også friidrett stod sterkt. Laget ble ikke så

---

³³⁴ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt første halvår 1936.

³³⁵ Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016. Organisasjonsoversikt 1937.

³³⁶ Brunsvig. 1956. S. 9

³³⁷ Brunsvig. 1956. S. 31

³³⁸ Brunsvig. 1956. S. 37-42

gammelt, og i 1937 bestemte man seg for å gå inn i KT og IF. Dette skyldtes dårlig økonomi og laget hadde opparbeidet seg gjeld ved bygging av skibakken «Granlibakken».³³⁹ Dermed var fem foreninger nå blitt til en i Kragerø. Men ser vi på historien hadde Kragerø Turnforening helt siden 1880-tallet holdt på med turn og ført denne tradisjonen frem, slik at denne idretten fikk en solid forankring blant byens innbyggere. De fire andre foreningene hadde hovdesaklig holdt på med idretter som fotball, skiidrett og friidrett, så da Kragerø AIL ble stiftet i 1932 fantes det allerede et svært tradisjonsrikt idrettsliv som aktiviserte mange i byen.

Som nevnt var det de borgerlige klubbene Spring og KT og IF som drev organisert idrett i Kragerø, da AIL ble stiftet i 1932. I 75-års boken til Kragerø Idrettsforening står det følgende om hva som skjedde da byen fikk et arbeideridrettslag.

Kragerø Arbeideridrettslag ble stiftet i 1932. Lagets tilblivelse skyldtes det skismaet som på den tiden delte den norske idrett i to leire, populært kalt «arbeideridretten» og «Den borgerlige idrett». I Kragerø gikk noen medlemmer både fra K.T. og I.F. og Spring over i AIL, men hovedtyngden besto av helt nye medlemmer.³⁴⁰

Det viser seg at det gikk noen medlemmer over til AIL fra de to borgerlige lagene som fantes i byen, men flesteparten av dem som ble med i AIL i 1932 hadde tydeligvis stått utenfor den organiserte idretten i Kragerø virker det som. Da Brunsvig skriver at de fleste som ble medlem i Kragerø AIL ved lagets oppstart i 1932 var «helt nye» tolker jeg det som om disse var av den unge sorten og som kanskje ikke hadde tidligere idrettserfaring fra de andre lagene i byen. De fleste av disse var nok arbeiderungdom som hadde drevet med idrett på privaten sammen med venner, helt uorganisert, og som kanskje ikke hadde råd til å melde seg inn i et borgerlig lag. For de ungdommene som var klar over det skarpe klasseskille i samfunnet og hvordan den borgerlige idretten stod imot arbeideridretten, var det kanskje heller ikke noe ønske å melde seg inn i et borgerlig lag. Men da Kragerø AIL ble stiftet kom det et lag som ikke stilte noen særlige krav til f.eks. økonomi, godt utstyr og spesialisering innenfor en idrett, men et lag som favnet bredt og appellerte til de unge og arbeidsløse. Kan dannelsen av Kragerø AIL ha resultert i at en helt ny gruppe med mennesker i byen fikk innpass i idretten? I Finn Olstads artikkel «Myten om AIF» skriver han: «En nybegynner vil tro at begrepet

---

³³⁹ Brunsvig. 1956. S. 57-59 og 44.

³⁴⁰ Brunsvig. 1956. S. 60-61. Kragerø Idrettsforening 75år.

«arbeideridrett» vil være det samme som idrett drevet av arbeidere. Det ligger utvilsomt slike overtoner i begrepet sier Olstad, men disse må renses vekk». Olstad påpeker også at arbeiderne naturligvis ikke stod utenfor idretten før Idrettsopposisjonen og AIF kom til, og en rekke lag var dannet av og for arbeiderungdommer. Også i AIFs tid stod mange idrettsinteresserte arbeidere i det «borgerlige» Landsforbundet.³⁴¹ Olstad har selvfølgelig helt rett i dette, og arbeiderne og arbeiderungdommen i Kragerø var nok ikke utestengt fra de borgerlige lagene i byen. Men det kan se ut som om det var vanskelig for en stor del av befolkningen i Kragerø å bli med i for eksempel KT og IF eller Spring. Kanskje på grunn av dårlig økonomi eller andre årsaker. Kragerø AIL ble nok derfor et nytt og billigere alternativ som ikke satt krav til høy kontingent eller utstyr, og som aktivt gikk inn for en idrett for alle.

Kragerø AILs idrettsaktivitet gjennom 30-tallet.

Friidrett

I likhet med de andre arbeideridrettslagene i Vestmar utviklet Kragerø AIL også et meget godt friidrettsmiljø. I beretningen fra 1933 sies det at arbeidet for friidretten hadde vært meget bra og at laget hadde en fin tropp, men at laget fortsatt ble nektet adgang til idrettsplassen i byen satte bremsen på utviklingen. Likevel hadde laget arrangert by-stafetten med deltagelse av fire lag. I mangel på adgang til idrettsplassen ble Jernbanetomten i byen leid til dette stevne, og det deltok folk fra Helle, Kroken, Kragerø og Oslo. Enkelte øvelser måtte sløyfes fordi området var for lite og overfylt av tilskuere. Ellers hadde laget konkurrert i terrengløp, marsjkonkurranser og stafetter.³⁴² På vinterstid drev man med gymnastikk og friidrettstrening i en gymnastikksal, men her hadde man treningstid bare to dager i uken som gjorde det vanskelig å drive systematisk friidrettstrening. Det ble avholdt innendørsstevner i friidrett der Kragerø AILs utøvere gjorde det meget bra, og vinteren 1935 hadde laget deltatt på innendørsstevner i Brevik, Drangedal, Tørdal og Langesund. Den påfølgende sommeren skulle laget arrangere terrengløp, friidrettsstevne, skogsløp og Kragerøstafetten, samtidig skulle laget sørge for å være representert så mye som mulig ute i fylket også. Det var bare synd at lagets unge utøvere ikke hadde adgang til en ordentlig idrettsplass ble det sagt.³⁴³ Kragerø AIL holdt friidrettsmiljøet oppe gjennom hele 30-tallet, og etter hvert som tiden gikk og idrettsforliket kom, ser det ut til at laget fikk muligheten til å

---

³⁴¹ Olstad. 1989. S. 39. *Keiserens nye klær? – Myten om AIF.*

³⁴² TA. 23.01.1934. S. 2

³⁴³ TA. 24.04.1935. S. 2

leie idrettsplassen til KT og IF til både fotball og friidrett.³⁴⁴ En friidrettsutøver som var en del av det gode miljøet i Kragerø AIL og som er verdt å nevne er Aksel Ellefsen. Ellefsen stod enten øverst på pallen eller blant de 2-3 beste hver gang han deltok i forskjellige stevner, og det ser ut til at han gjorde det best i innendørsstevnene. I øvelser som høyde med og uten tilløp, lengde og tresteg var Ellefsen suveren og Kragerø AILs beste utøver. Et eksempel på dette er fra et innendørs klubbstevne i 1935 da han vant alle øvelsene han deltok i, høyde uten tilløp, høyde med tilløp der han hoppet 1.70meter, lengde uten tilløp og tresteg med tilløp.³⁴⁵ Aksel Ellefsen og andre friidrettsutøvere var ofte å se på resultatlistene i fylket, og friidrettslaget var også veldig flinke til å reise til steder som for eksempel Tørdal for å delta i innendørsstevner på vinterne.

Svømming.

I svømming skapte Kragerø AIL et miljø som hevdet seg på landsplan. I Kragerø foregikk svømmingen utendørs og konkurransene ble holdt i havnebassenget om sommeren, Her ble det også drevet med stuping. Stafetter med svømming og gateløp (eller terrengløp) ble som sagt en Vestmar-spesialitet, og Kragerø og Kroken AIL utviklet dette som en konkurranseaktivitet.³⁴⁶ Svømming hadde vært populært i Kragerø AIL fra starten av, og i et referat fra lagets generalforsamling i januar 1934 står det følgende: «Svømmesporten har blitt meget populær blant aktive og tilskuere. Laget har holdt 4 vellykkede stevner. Ved det beste var det ca. 50 deltagere og 6-700 tilskuere».³⁴⁷ Utover sommeren 1934 ser det ut til at laget også ferdigstilte en ny svømmebane på «Skrubben», som fikk både en brygge og stupetårn. Denne banen ble bygd på dugnad av lagets medlemmer og man regnet med at dette kom til å bli et utmerket stevnested.³⁴⁸ Også her ble det brukt tønner og trematerialer til å lage vendeplåte, og arbeidet hadde kostet en del penger, men arbeidet hadde blitt utført gratis.³⁴⁹ Kragerø AIL skulle etter hvert avholde mange svømmestevner på Skrubben gjennom 30-tallet, der svømmere innenfor og utenfor fylket deltok. I Kragerø AIL ble svømming tatt veldig seriøst og det ble hyret inn instruktører som først og fremst skulle lære de yngste svømmesportens «helsebringende og vakre kunst».³⁵⁰ Denne uttalelsen speiler svømmingens

---

³⁴⁴ TA. 27.01.1938. S. 4 Idrettsdebatt i Kragerø Bystyre der Petter Bentsen taler Kragerø AILs sak om leie av idrettsplassen.

³⁴⁵ TA. 11.03.1935. S. 2

³⁴⁶ Mæland. 2008. S. 13

³⁴⁷ TA. 23.01.1934. S. 2

³⁴⁸ TA. 28.06.1934. S. 2

³⁴⁹ TA. 10.07.1935. S. 2

³⁵⁰ TA. 24.04.1935. S. 2: Petter Bentsen sa dette til TA i et referat fra «Arbeideridrettens virksomhet i Kragerø».

betydning i Arbeidernes Idrettsforbund, og svømmingen hadde en spesiell målsetning både hygienisk og sosialt for arbeiderklassen.³⁵¹

Som nevnt klarte Kragerø AIL å skape et svømmemiljø som hevdet seg i landstoppen innenfor arbeideridretten. I Petter Larsens bok *Med AIF-stjerna på brystet*, bekrefter han Kragerø AILs posisjon som et av de beste arbeideridrettslagene i landet som drev med svømming, og konkurranseformen løpe- og svømmestafett nevnes også her som populært i Kragerø.³⁵² I 75-års boken til Kragerø Idrettsforening finnes det ikke mye informasjon om Kragerø AILs historie, men i det lille innblikket vi får er det lagetets svømmemiljø som trekkes frem. Brunsvig skriver at laget gjorde seg mest gjeldende i svømmesporten, og med Kåre Sveberg på 100 og 200m. brystsvømming, Nancy Thorsen i frisvømming og Grethe Amundsen i brystsvømming hadde laget utøvere som hevdet seg både på fylkes- og landsbasis i arbeideridretten.³⁵³ Kåre Sveberg flyttet etter hvert til Oslo for å satse mer på svømmingen, og under arbeiderolympiaden i 1937 i Antwerpen vant Norge stafetten på 4x100 meter bryst med Sveberg på laget.³⁵⁴ Selv om Sveberg etter hvert flyttet til Oslo og svømte for Vika IF, kom både han og store deler av Oslo-laget ofte tilbake til Kragerø og Vestmar for å konkurrere. Og som vi har sett tidligere i kapittelet var Vika og Sveberg representert i svømmestevner i både Kroken og Drangedal også. Svømmemiljøet i Kragerø AIL ble rett og slett veldig godt der man både produserte utøvere i landstoppen samtidig som man fikk aktivisert massen. I 75-års boken til Kragerø IF skriver Joseph Brunsvig dette om Kragerø AILs bidrag til idrettsmiljøet i byen:

Det er neppe for meget sagt at det var AIL som har æren av å ha innført den moderne svømmesporten i Kragerø. Det var i det hele en verdifull tilvekst Kragerø Idrettsforening fikk, da også AIL sluttet seg til den.³⁵⁵

Skiidrett

Skiidretten stod sterkt i Kragerø AIL også, og spesielt i hopp gjorde laget seg bemerket med bredde og gode plasseringer.³⁵⁶ Men laget ser ikke ut til å ha hatt de beste forutsetningene for

---

³⁵¹ Larsen. 1979. S. 200-201: Bad i hjemmene var et privilegium for de få på denne tiden, og arbeidet med å få flest mulig barn og ungdom med i svømmeidretten ble en viktig målsetting for AIF.

³⁵² Larsen. 1979. S. 202

³⁵³ Brunsvig. 1956. S. 60-61

³⁵⁴ Larsen. 1979. S. 202

³⁵⁵ Brunsvig. 1956. S. 60-61.

³⁵⁶ Mæland. 2008. S. 11

å skape et godt hoppmiljø i de første årene laget var aktivt. Helt siden 1933 hadde lagets medlemmer arbeidet på dugnad både høst, vinter og «endog i den varmeste sommertid» i «Bjørnlibakken» for å lage en ny og god skibakke til laget. Byggingen av bakken krevde mye penger selv om det meste av arbeidet var utført av lagets medlemmer på dugnad, og laget stod igjen med en betydelig gjeld etter at arbeidet var ferdig.³⁵⁷ Bakken stod egentlig ferdig til vintersesongene 1934 og 1935, men på grunn av snømangel i Kragerø ble det ikke hopping i denne bakken før vinteren 1936. Den 9. februar 1936 kunne endelig Kragerø AIL arrangere åpningsrenn i sin nye skibakke, og det møtte mange hoppere fra både Telemark AIK, Vestfold AIK, Aust-Agder AIK og Buskerud AIK til dette rennet i tillegg til ca. 800 tilskuere som overvar begivenheten.³⁵⁸ Kragerø AIL ser ut til å ha utnyttet den snørike vinteren i 1936 og arrangerte et nytt skiarrangement en måned senere med langrenn på Nordre Kalstad og hopprenn i Bjørnlibakken med hoppere og løpere fra flere ulike arbeideridrettskretser. Det ble også satt ny bakkerekord på 48 meter.³⁵⁹ Etter at Bjørnlibakken stod ferdig ble det arrangert mange store krets- og landsrenn i regi av Kragerø AIL i årene frem mot krigen, og i 1937 ble det for eksempel arrangert arbeidermesterskap i byen der hundrevis av løpere fra mange forskjellige arbeideridrettskretser på sør- og Østlandet deltok.³⁶⁰ Det ble etter hvert et godt skilmiljø i Kragerø AIL, som frem til åpningen av Bjørnlibakken hadde vært kjent for sine gode sommerutøvere.

Turn.

Turnsporten hadde som nevnt tidligere en lang tradisjon i Kragerø by med Kragerø Turn og Idrettsforening som strakk seg helt tilbake til 1880-tallet. Denne idretten eller «sporten» hadde vært en «borgerlig» tradisjon, men den ble også ganske populær i Kragerø AIL. Turn i Kragerø AIL ble populært blant kvinnene i laget, men det var også en guttegruppe og en herretropp på et tidspunkt. I et referat i TA fra 1934 under overskriften *Arbeideridretten står sterkt i Kragerø*, sies det at arbeideidet i turngruppen har vært omfattet med sterk interesse. Troppens instruktør Arild Bentsen som hadde lagt ned et grunnleggende arbeid for denne idretten beklaget derimot at øvelsetidene var så ugunstige. Turngruppene disponerte gymnastikksalen kun fra kl.8 på tirsdager foruten lørdag som var en meget uheldig dag å drive trening på. Dermed var det vanskelig å drive systematisk turn-arbeid da laget ikke

---

³⁵⁷ TA. 30.01.1936. S. 2

³⁵⁸ TA. 10.02.1936. S. 2

³⁵⁹ TA. 09.03.1936. S. 2

³⁶⁰ TA. 22.02.1937. S. 4

hadde økonomi til å finne et passende lokale til å trene i. Man hadde heller ikke tilgang til det KT og IFs idrettsplass heller, dermed måtte man bruke åpne plasser ute i sommerhalvåret.³⁶¹

Arild Bentsen må sies å ha vært en god turninstruktør. Han ble tatt med til

arbeiderolympiaden i Praha sommeren 1934 som turner, som vitner om at turnerne i Kragerø AIL fikk opplæring av en av arbeideridrettens beste.³⁶²

Et år frem i tid stod turngruppen i samme posisjon som året før, da de bare disponerte gymnastikklokale to dager i uken. Allikevel hadde gruppen fått plan og fart i tingene, og gruppen talte nå 70-80 ungdommer i begge kjønn fordelt på fire grupper, en herretropp, en guttetropp, en jentetropp og en dametropp.³⁶³ I årene frem mot krigen ser det ut til at interessen for turnsporten i Kragerø AIL dabbet noe av, hvert fall for den mannlige delen av laget. Fotball kom på programmet i 1937 noe som kanskje tok interessen vekk fra denne sporten også.

Fotball

I Kragerø AIL ble det ikke spilt organisert fotball før i 1937 da de og Drangedal AIL for første gang kom med i TAIKs seriespill. Dette var mest på grunn av at laget ikke hadde adgang til idrettsplassen som KT og IF brukte, som gjorde det vanskelig å drive denne idretten systematisk. Laget spilte noen kamper i årene før 1937, men disse gikk bare på bortebane og laget var ikke en del av et seriesystem. Det beste resultatet laget hadde fått var mot 2-2 mot Notodden AIL i 1933, som var svært oppsiktsvekkende fordi Notodden hadde et veldig godt fotballag.³⁶⁴ Som nevnt fikk omsider Kragerø AIL i 1937 et lag med i TAIKs seriesystem og det ser også ut til at laget nå hadde fått lov til å leie idrettsplassen av KT og IF for å spille sine hjemmekamper der. I lagets første sesong ble det en 2. plass i Vest-Telemark avdeling, bare slått av avdelingsmesterne Drangedal AIL.³⁶⁵ I Arbeidermesterskapet dette året gjorde laget det veldig godt og kjempet seg helt til 4. runde der Birkebeineren ble for sterke.³⁶⁶ I 1938-sesongen røk laget ut i 1. runde av Arbeidermesterskapet for Gjerpen³⁶⁷, i tillegg ser det ut som om seriesystemet var litt annerledes enn året før da Kragerø AIL vant

---

³⁶¹ TA. 23.01.1934. S. 2

³⁶² TA. 27.06.1934. S. 2 Arild Bentsen var sammen med sin bror Petter, en av drivkreftene i Kragerø AIL. Han var selv aktiv i både turn, friidrett, fotball og ski, i tillegg til å ha lederansvar i både turn og skigrupper. Arild skrev også referater til avisen for laget, og holdt både taler og foredrag for andre arbeideridrettslag på «fester» etter konkurransen var ferdig.

³⁶³ TA. 24.04.1935. S. 2

³⁶⁴ TA. 24.01.1934. S. 2

³⁶⁵ Telemark Arbeideridrettskrets. AAT-800016. Fotballutvalgets årsberetning for 1937.

³⁶⁶ TA.01.09.1937. S. 2

³⁶⁷ TA. 01.08.1938. S. 2

en «pokalserie» med Hauk, Arendal og Mæla Idrettsforening. Etter dette skulle laget spille en ny serie med fire kamper mot lag som Grane-Larvik, Knardalstrand og Kongsberg.³⁶⁸ I 1939 gikk laget over til Aust-Agder Arbeideridrettskrets så jeg har ikke funnet noe særlig fra denne fotballsesongen, men høsten 1939 spilte et samlet lag med spillere fra KT og IF og Kragerø AIL kamp mot et samlet lag fra Drangedal med spillere fra Drang og Drangedal AIL. Denne kampen vant Drangedal 3-2.³⁶⁹

Kragerø AIL og jente/kvinneidretten.

Kragerø AIL var det laget i Vestmar som hadde flest kvinnelige utøvere gjennom 30-tallet, og det ser ut til at kvinnene har hatt en svært viktig rolle. Det var spesielt i to idretter kvinnene utmerket seg særlig, nemlig svømming og turn. Interessen for turnsporten ble raskt populært for damene i Kragerø AIL, og i et referat i TA fra 1934 står det følgende om turn: «Dametroppene gjør for hver uke raske fremskritt og interessen øker naturlig nok med fremskrittene. Muligens får vi se dem i oppvisning på idrettslagets marked». Det nevnes også at dametroppen hadde fått skaffet seg drakter til oppvisningen i den siste perioden, noe som kan tyde på at dette var noe damene tok på alvor.³⁷⁰ Går vi et år frem i tid og sjekker enda et referat i TA fra Kragerø AIL, beskrives lagets arbeid for turnsporten som fremragende og damene/jentene har hatt en sentral rolle i dette. Det var en dame-tropp under ledelse av Arild Bentsen, og en piketropp under ledelse av Hjørdis Kristiansen. I dette referatet er det særlig dametroppen som blir dratt frem, og det var denne troppen som hadde gitt «adskillelige oppvisninger» den siste perioden.³⁷¹ Dametroppen var også på turnstevne på Notodden i 1935 der de gjorde seg bemerket med sine vakre og rytmiske bevegelser. De hadde også med seg en god musikkledsager som bidro til at de forskjellige øvelsene gikk lett og presist.³⁷²

Det er kanskje i svømming damene i Kragerø AIL markerte seg mest. Det er spesielt to navn som går igjen når det kommer til svømming generelt i Kragerø AIL, nemlig Nancy Thorsen og Grethe Amundsen. Nancy Thorsen dominerte i frisvømming mens brystsvømming var Grethe Amundsens favorittøvelse, og begge disse to var ofte å se høyt oppe på resultatlister både i fylket og på landsbasis.³⁷³ Nancy Thorsen var opprinnelig fra Kragerø, men etter hvert

---

³⁶⁸ TA. 07.10.1938. S. 2

³⁶⁹ Evja. A. 2020. S. 73

³⁷⁰ TA. 23.01.1934. S. 2

³⁷¹ TA. 24.04.1935. S. 2

³⁷² Ta. 17.06.1935. S. 2

³⁷³ Brunsvig. 1956. S. 60-61

ser det ut som hun også flyttet til Oslo for å satse mer på svømmingen og dermed blitt en del av Vika IF som Kåre Sveberg.³⁷⁴ Men dette stoppet henne ikke i å komme «hjem» til Kragerø og Telemark for å delta i svømmestevner, og hun var å se på flere av resultatlistene i fylket gjennom 1930-tallet. Grethe Amundsen og Nancy Thorsen konkurrerte mot hverandre også, og august 1937 konkurrerte begge i to svømmestevner i Kragerø og Skien på en uke. Den 1. august 1937 var det havnesvømming i Kragerø der Thorsen og Amundsen begge svømte 600 meter i kvinneklassen. Thorsen for Vika IF og Amundsen for Kragerø AIL. I referatet står det at Amundsen bemerket seg i kvinneklassen og at hun svømte et glimrende løp i konkurranse med Nancy Thorsen, og at det skilte bare 26 sekunder ved innkomsten mellom de to.³⁷⁵ Året etter ble Grethe Amundsen AIF-mester i 1938³⁷⁶ som viser at disse damene i fra Kragerø AIL konkurrerte på et meget høyt nivå.

Ser vi på organisasjonsoversiktene fra TAIK for årene 1936 – og 37 og fordelingen av medlemmene i kjønn og alder, er det ikke mange lag i TAIK som hadde flere jenter/kvinner i laget sitt enn Kragerø AIL. I det første halvåret av 1936 var 30 av 80 medlemmer til sammen kvinner. Året etter i 1937 var det nå bare 20 kvinner, men til gjengjeld var det 58 barn. I denne gruppen har det mest sannsynlig vært mange jenter også, og det viser at kvinnene hadde en naturlig plass i Kragerø AIL, og at det fantes spesifikke idretter som turn og svømming der jentene/kvinnene i Kragerø hevdet seg godt. Når jeg så på organisasjonsoversiktene fra 1936 og 1937 la jeg merke til at i de klubbene der turn ble dyrket, var det også flest jenter. Dette er for så vidt ikke overraskende med tanke på at turn, sammen med svømming og friidrett ble de største idrettsgrenene for kvinner i AIF³⁷⁷, men det viser at kvinnene i Kragerø drev for det meste på med de idrettene som ble mest populære blant kvinnene i AIF.

Oppsummering

Det tok tid før arbeiderbevegelsen i Kragerø skulle få ordentlig politisk makt, og i årene før og etter 1.verdenskrig oppstod det en del problemer innad i arbeiderpartiet. Det var både interne krangler som splittet partiledelsen og mangel på et eget forsamlingshus som gikk ut over partiarbeidet. Storstreiken i 1921 gikk også hardt utover arbeiderne i byen, og det skapte

---

³⁷⁴ Åsen. 26.03.2018. Kragerø Blad Vestmar (KV). *Idrettshelter fra Kragerø*

³⁷⁵ TA. 1.08.1937. S. 2

³⁷⁶ Larsen. 1979. S. 203

³⁷⁷ Olstad. 1987. S. 270

et tilspisset forhold mellom arbeiderne og handelsstanden i byen. Men dette resulterte i større oppslutning rundt arbeiderpartiet, og fremover mot 30-tallet fikk arbeiderbevegelsen og arbeiderpartiet i byen gradvis mer oppslutning. Partiet og ungdomslaget arbeidet aktivt, det ble dannet studie- og teatergrupper og eget arbeiderkor. I tillegg jobbet fagforeningene godt, og ved kommunevalget i 1934 fikk Kragerø arbeiderparti sin første ordfører i Tor Kivle. To år før dette ble Kragerø AIL stiftet i 1932, og laget gikk med en gang inn i TAIK som ble stiftet samme år. Petter Bentsen var lagets formann gjennom 30-tallet, og sammen med sin bror Arild Bentsen, var disse to noen av de største pådriverne for arbeideridretten i både Kragerø og Vestmar. Da Kragerø AIL kom til, hadde byen allerede en lang og god idrettstradisjon som de borgerlige lagene KT og IF og Spring holdt ved like. KT og IF med turn og friidrett, og Spring med fotball og ski. Disse aktiviserte mange i Kragerø, men da arbeideridrettslaget kom til ser det ut til at en ny gruppe fikk innpass i idretten, som ikke hadde deltatt i den organiserte idretten før. Idrettsutfoldelsen i Kragerø AIL tok vare på den tradisjonelle idrettskulturen som fantes i byen, med turn, friidrett og skiidrett. Men Kragerø AIL satset også tungt på svømming, og laget ble utover 30-tallet et av landets beste arbeideridrettslag innen svømming og produserte gode svømmere som Kåre Sveberg, Nancy Thorsen og Grethe Amundsen. Det var Kragerø AIL som drev denne idretten frem i byen. Kragerø AIL ble etter hvert et meget stort lag med mange medlemmer, og medlemsmassen bestod av både menn, kvinner og barn. Jente/kvinneidretten i Kragerø AIL ble meget stor, der svømming og turn ble populære idretter for kvinnene. Dette vitner om et lag som aktivt gikk inn for AIFs tanker om masseidrett, og i Vestmar-sammenheng er det bare Kroken AIL og Helle IL sammen med Kragerø AIL som fikk med seg både menn, kvinner og barn. Idrettsutfoldelsen i Kragerø AIL hadde dermed både trekk av å være en parallell til de borgerlige lagene og deres idrettsutfoldelse, men også et alternativ, i den forstand at laget drev aktivt på med idretter som ikke var populære i de borgerlige lagene i tillegg til lagets store fokus på masseidretten.

Kapittel 5: Ideologisk og politisk idrettskamp i Vestmar.

Kampen mellom AIF og NLI, arbeideridretten og den borgerlige idretten, hadde flere steder i landet en ideologisk og politisk tone. Det oppstod situasjoner på både nasjonalt, regionalt og lokalt nivå hvor skillelinjene mellom de to forbundene og folkene i dem kom tydelig frem og som skapte opphetede konflikter. Slike konflikter kunne også komme ned på lokalt nivå, og typisk for slike steder der konflikter oppstod var at det fantes både en sterk borgerlig

tradisjon og en sterk arbeiderbevegelse i nærmiljøet.³⁷⁸ I Vestmar kan ikke konfliktnivået gjennom 1930-tallet mellom arbeideridrettslag og borgerlige lag sies å ha vært trykkende, men som vi skal se i dette kapittelet oppstod det situasjoner som styrket dette motsetningsforholdet og som kunne dele både bygd og by i to leire. I dette kapittelet skal jeg derfor ta for meg Maurseths teori om AIF og arbeideridretten som både en parallell, et alternativ og en kamporganisasjon mot den borgerlige idrettsbevegelse, og prøve ut denne på Vestmar.³⁷⁹

5.1 Idrett og idrettsutfoldelse blant arbeideridrettslagene i Vestmar: en parallell eller et alternativ?

I kapittel fire gikk jeg grundig gjennom hvilke idretter arbeideridrettslagene i Vestmar drev med og hvordan idretten ble utfoldet. Skiidrett på vinteren med hopp, langrenn, kombinert og skøyter ble arrangert og utfoldet på samme måte som i de borgerlige klubbene i nærområdet. På sommeren var det friidretten som var mest populær blant arbeideridrettslagene i Vestmar med stafetter, gateløp og stevner, og lagene her var noen av de beste i fylket. Borgerlige lag som Drang, KT og IF, Tørdal IL og Sannidal Skiklubb fulgte også denne tradisjonen, med skiidrett på vinteren og friidrett på sommeren, og selve utfoldelsen ser ut til å ha vært tilnærmet lik i både arbeideridrettslagene og de borgerlige lagene. Selve atskillelsen fra de borgerlige lagene ser ut til å ha vært det mest sentrale for arbeideridrettslagene i Vestmar, mens virksomheten i lagene var likeartet.³⁸⁰ Idrettsutfoldelsen blant arbeideridrettslagene i Vestmar kan dermed ses på som en **parallell** til det de borgerlige lagene drev på med i samme området.

Samtidig var det idrettsgrener som ble populære blant arbeideridrettslagene i Vestmar, som ikke fikk samme status i de borgerlige lagene i nærområdet, og som hadde trekk av alternativitet. Netball (Volleyball) var en sport som ble introdusert i Norge av AIF, og i Vestmar drev kvinnene og jentene i Kroken AIL med dette. Dette ble kvinnes sport

---

³⁷⁸ Sandberg, Alf. 1997. S. 164: *Lokalidrett i 100år. Bind 1. Skiklubben Trauma – Tromø Skiklubb – Trauma Sportsklubb – Idrettsforeningen Trauma*: Borgerlige klubben Granes uvilje mot å selge en bane til Myrene AIL, arbeideridrettsklubb i Arendal. Samme sak også omtalt i bladet *Arbeideridrett – Organ for AIF: Landsforbundet i åpen kamp mot AIF*: 15.08.1933; Annen sak i *Arbeideridrett – Organ for AIF: Fedrelandslaget gjør et mislykket kuppforsøk i Kr.sand. Utmerket agitasjonsmøte for Arbeidernes Idrettslag Kristiansand*: 10.06.1930; *Arbeideridrett – Organ for AIF: Den politiske dom i Dristugsaken*. 15.04.1934. Den borgerlige klubben Dristug i Åmli, Aust-Agder meldte seg over til AIF fordi Dristug følte seg tilsidesatt av NLI som fokuserte mer på stjerneidrett over idretten som massebevegelse. Saken gikk til høyesterett der det borgerlige mindretall i laget stod mot arbeiderflertallet, som omhandlet eiendomsretten til navnet, en del eiendeler og skadeserstatning.

³⁷⁹ Teorien fra Maurseth er behandlet i teorikapittelet: 1.5. Teori.

³⁸⁰ Maurseths tanker om parallelle organisasjoner: 1.5. Teori.

framfor noen, men utenfor AIF ble ikke denne grenen regnet som idrett.³⁸¹ Svømming var generelt en vanlig idrett i den borgerlige idrettsbevegelsen, men i Vestmar var det arbeideridrettslagene som tok denne idretten på alvor. Svømming ble meget populært i både Kragerø, Kroken og Drangedal AIL. I Kragerø AIL ble svømmesporten viktig, ikke bare fordi laget produserte utøvere i toppen på landsbasis, men også fordi man klarte å aktivisere «massene», med både menn, kvinner og barn. Det ble f.eks. hyret inn egne instruktører som skulle lære de yngste, svømmesportens helsebringende og «vakre kunst»³⁸². Svømmesportens hygieniske og sosiale betydning for arbeiderklassen var viktig for AIF, og målsettingen ble å få med så mange barn og unge som mulig.³⁸³ Dette er eksempler på at parallelle arbeideridrettslag i Vestmar også kunne være **alternative** i sitt innhold.³⁸⁴ Arbeideridrettslagene i Vestmar var da i hovedsak parallelle idrettslag til det som ble bedrevet i de borgerlige lagene i området, med enkelte trekk av alternativ idrett og organisering.

5.2 Ideologiske uttalelser fra sentrale aktører i arbeideridretten i Vestmar.

For Telemark og Vestmars del kom ideologiske uttalelser som talte arbeideridrettens sak og som styrket skillet mellom de to idrettsbevegelsene, ofte fra sentrale aktører i hvert lag som var gode til å skrive og formidle budskap og som hadde god kjennskap til det Arbeidernes Idrettsforbund stod for. De fleste eksemplene på dette finner vi i Telemark Arbeiderblad og et av dem kom fra formannen i det nystiftede Tørdal AIL. I mars 1935, bare to måneder etter at laget kom til, kom formannen i laget Trygve Roaldstad med en oppfordring i TA om at alle arbeideridrettslagene i Telemark måtte gjøre sitt beste for å sende en fyldig representasjon til lagets kretsstevne i innendørs friidrett. Deretter begrunner Roaldstad hvorfor dette er viktig på denne måten:

Arbeideridretten er jo en massebevegelse. Vi driver ikke «stjerneidrett», det overlater vi til de borgerlige. Men skal vi kunne hevde oss i konkurransen med den borgerlige idrett, er det nødvendig å få massen aktivt med. Det er vår bevegelses styrke. Den borgerlige idretten har pengene, men A.I.F. har massene. Frem under A.I.F.s merke og vårt motto: Frihet, sundhet og kultur!³⁸⁵

---

³⁸¹ Mæland. 2008. S. 13 og Olstad. 1987. S. 261.

³⁸² S. 82. Bentsen om svømming i Kragerø.

³⁸³ Larsen. 1979. S. 200-201

³⁸⁴ Maurseths tanker om alternative organisasjoner i teorikapittelet: 1.2 Teori

³⁸⁵ TA. 30.03.1935. S. 2.

Det tydelige fokuset på arbeideridretten som en massebevegelse kontra den borgerlige idretts økonomiske muskler og dyrking av profesjonalisme og stjerner var typiske argumenter og virkemidler arbeideridretten brukte for å distansere seg fra det borgerlige. Rolf Hofmo kom i 1933 med sin bok «Idrett og politikk» som ble AIFs «bibel». I boken skriver Hofmo at han ville bruke idretten til å fremme folkehelsen og at dette var grunnlaget idrettsbevegelsen måtte bygges opp på til enhver tid. Dette var den idrettslige begrunnelsen for å avvise den «borgerlige» idrettsbevegelsen, for den borgerlige idrettsbevegelsen hadde mistet sin tilknytning til et slikt mål. Den var blitt et artistsirkus, der «stjerneidrett», toppydelse og sensasjonsforestillinger iført nasjonalistiske klesdrakt var det bidraget den borgerlige idretten ga til folkehelsen.³⁸⁶ Roaldstads fremhevelse av AIFs motto «Frihet, sundhet og kultur!», var også et godt brukt virkemiddel på denne tiden blant arbeideridrettsmenn og kvinner, og det viser hvordan AIFs kurs ble endret da Arbeiderpartiet tok makten i forbundet. AIFs første motto var «Ikke trellekår, menn frie menn». Det gir i et nøtteskall tanken bak forbundet. Målet var sosial og politisk frigjøring. Idretten var underordnet og ble ikke nevnt i det hele tatt. Men mottoet ble endret i 1933 til «Frihet, sundhet og kultur», og tanken om frigjøring var beholdt, men andre ting ble stilt opp som sideordnede mål. Det gjenspeiler en utvikling av tenkning og praksis i AIF fra da kommunistene hadde kontroll over forbundet, til sosialdemokratene tok over ledelsen i AIF fra 1929.³⁸⁷

I kampen om bruk av idrettsanlegg og idrettsplasser kunne det oppstå konflikter mellom arbeideridrettslag og borgerlige idrettslag som kunne resultere i harde ordlag og ideologiske uttalelser. I Kragerø var Kragerø AIL stengt ute fra den eneste ordentlige idrettsplassen som KT og IF disponerte, og arbeideridrettslaget hadde kun to dager i uken hvor de disponerte et gymnastikklokale på vinterstid, tirsdag og lørdag.³⁸⁸ Så da Kragerø AIL lot KT og IF avholde et turnstevne en lørdag i februar 1934 og attpåtil i sin egen treningstid, skrev en som «sympatiserte med arbeideridrettslaget» i et leserinnlegg til TA at AIL burde ha vært avvisende ovenfor KT og IF fordi den borgerlige klubben til enhver tid hadde vært avvisende ovenfor Kragerø AIL. Formannen i Kragerø AIL, Petter Bentsen, bekreftet i sitt tilsvarende i TA at KT og IF hadde vært avvisende ovenfor AIL til enhver tid og at det hadde vært lett å være avvisende selv ovenfor KT og IF. Men Kragerø AIL ønsket å gjøre det gjeldende at deres

---

³⁸⁶ Olstad. 1987. S. 244-245

³⁸⁷ Olstad. 1987. S. 242-243

³⁸⁸ TA. 23.01.1934. S. 2 AIL disponerte gymnastikksalen fra kl. 8 tirsdager og lørdag som var en uheldig dag å trene på.

bestemte oppfatning var at den borgerlige idrettsledelses stadig avtagende innflytelse over ungdommen var på grunn av deres negative innstilling, og man ville ikke synke ned på deres nivå. Deretter sier han:

Kampen mot vår idrettsbevegelse har formet seg som en kamp mot idretten som en massebevegelse. Idretten har vært skadelidende som følge av alle de kunster og knep de borgerlige idrettsledere har tatt i anvendelse, alt sammen diktert av deres konservative livssyn. Og man bekjemper nu en gang ikke ustraffet den sak man er satt til å verne om.³⁸⁹

Han fortsetter innlegget med å si at ungdommen har gjennomskuet den «upolitiske maske», og at sunn og positiv ungdom vil noe selv. Derfor har oppslutningen rundt Arbeidernes Idrettsforbund økt. Han bekrefter nok en gang at idrettens utvikling i byen har vært hemmet på grunn av de borgerlige idrettslederens «pusleaktige» opptreden, men som et resultat av dette har byens ungdom slått ring rundt arbeideridrettslaget og de borgerlige idrettsledere har dermed fått sitt svar som fortjent.³⁹⁰ Nok en gang ser vi at det er idretten som «massebevegelse» som blir fremhevet av Petter Bentsen, og at det er de konservative og «pusleaktige» idrettslederne som ødelegger for ungdommens idrettsutøvelse. Alle disse utsagnene er tydelige eksempler på AIFs ideologi og tanker rundt idretten på 30-tallet, og her nøler ikke Bentsen med å bruke disse virkemidlene for å skaffe seg et slags moralsk overtak.

Et annet eksempel fra Kragerø AIL i april 1935, med Petter Bentsen i spissen, viser tydelig at laget gikk inn for AIFs propaganda om kvinneidretten. AIF lederne stilte seg positive til kvinneidretten og den ble en naturlig del av forbundets arbeid for masseidrett i 1930-årene. Kvinnene ble tatt med i den nye klasseinndelingen og jenter ble liksom gutter delt inn etter fysisk alder. Kvinner kom også med i ledelsen, både på klubb- og forbundsnivå. I 1935 opprettet forbundet et eget kvinneutvalg, på linje med de øvrige forbundsutvalgene. Slike tiltak ga resultater, selv om kvinneidretten ikke ble akseptert i alle miljøer.³⁹¹ I hvert fall ble det flere kvinner i AIF, og Kragerø AIL fulgte denne utviklingen. I en reportasje fra arbeideridrettens virksomhet i Kragerø i TA fra 1935, snakker Petter Bentsen om lagets utvikling og hva de har holdt på med den siste tiden. I siste del av intervjuet blir han spurt om han har noe på hjerte som han vil tilføye, og da nevner han at lagets hovedstyre på

---

³⁸⁹ TA. 02.03.1934. S. 2. Petter Bentsens tilsvaer til «sympatiserende for Arbeideridrettslaget» i Telemark Arbeiderblad.

³⁹⁰ TA. 02.03.1934. S. 2

³⁹¹ Olstad. 1987. S. 270-271

oppfordring av en del kvinner hadde besluttet å danne en kvinneavdeling. Laget hadde en sterk tilslutning av mannlige i alle aldre, men det var ikke mindre nødvendig å få kvinnene med i organisasjonsarbeidet.³⁹² Han sier videre:

Idrettsbevegelsen skal etter vår oppfatning ikke være en blott og bar konkurranseinnretning med sekunder og centimetre som sitt eneste innhold. Den skal også være en oppdrager for den unge slekt, ved å skape forståelse for samhørighetens og kameratskapets verd og ikke minst å vekke sans for orden og edruelighet. En bevegelse med et slikt program må søke kvinnes medvirken. De vil kunne gjøre en verdifull innsats.³⁹³

Til slutt håpet han og laget at den nye kvinneavdelingen ville få stor tilslutning når de nå skulle invitere til møte med kvinnene. Kvinnes deltakelse i forbundet var som sagt sentralt for AIFs arbeid for masseidrett på 30-tallet, og Bentsen og Kragerø AIL fulgte denne utviklingen tett og var på mange måter et «skoleeksempel» på AIFs propaganda for kvinneidrett vil jeg påstå.

Oppsummering

Som nevnt i avsnittene over avviste Rolf Hofmo i sin bok den «borgerlige» idrettsbevegelse fordi den hadde mistet sin tilknytning til det egentlige målet, som var å fremme idretten som en massebevegelse som fremmet folkehelsen. Hofmos sitat og de fremhevede sitatene fra arbeideridrettsmenn i Vestmar, viser at arbeideridretten rent retorisk, ofte ble fremstilt som noe annet enn den borgerlige idretten. Med andre ord et alternativ, som Maurseth diskuterer i sin teori. Ser vi på den praktiske gjennomføringen i arbeideridrettslagene i Vestmar, var ikke idretten i AIL-lagene et direkte alternativ, men heller en parallell til den borgerlige idretten med noen få innslag av alternativitet. Arbeideridretten i Vestmar ble dermed fremstilt som et alternativ rent retoriske, men i praksis var den i stor grad en parallell til den borgerlige idrett. Dette samsvarer likevel med Maurseth og hans tanker om arbeideridretten som den særorganisasjonen som mest vellykket kombinerte trekkene av en parallell- alternativ og kamporganisasjon.³⁹⁴

---

³⁹² TA. 24.04.1935. S. 2 Bildereportasje fra TA: «Intens virksomhet i Kragerø AIL». Petter Bentsen snakker om lagets aktivitet.

³⁹³ TA. 24.04.1935. S. 2

³⁹⁴ 1.5 Teori

5.3 Propagandastevner og propagandadager som ideologisk virkemiddel.

Noen av arbeideridrettslagene i Vestmar holdt både «propagandastevner» og «propagandadager» gjennom 30-tallet. Disse stevnene og dagene ble høyt prioritert av lagene og det gikk mye tid til å organisere og gjennomføre disse tilstelningene. Det var liten tvil om hva den ønskede effekten av disse dagene skulle være. De skulle vise hvor sterkt arbeideridrettsbevegelsen stod i både regionen og lagene, og hvor mangfoldig og velorganisert bevegelsen var. I tillegg var målet med slike dager å rekruttere nye medlemmer fra den borgerlige siden.

Kragerøstafetten som propagandadag.

I Kragerø ble det avholdt en årlig stafett i mai som ble kalt «Kragerøstafetten». Her kom det ofte lag fra hele Telemark og konkurrerte, men det var også lag fra Aust-Agder med, blant annet var Express fra Fevik med i 1934.³⁹⁵ Det var stafetten som var hoved innslaget på dette årlige arrangementet, men det var også turnoppvisninger og andre idrettsaktiviteter. Resten av dagen ble brukt til å fremme arbeideridrettens navn. 10. mai 1934 ble Kragerøstafetten avholdt, og i TA to dager etter at stafetten ble avholdt kunne man se et fyldig referat fra dagen. Under overskriften «En strålende dag for arbeideridretten i Kragerø» kan vi lese at «Kragerø stod i arbeideridrettens tegn torsdag», og allerede tidlig på dagen hadde lagene utenbys møtt opp på Jernbanetomten og fra klokka 15. var det et yrende liv på plassen med et stort idrettspublikum. 15:30 begynte turnerne og stafettløperne med Kragerø Arbeiderkorps i teten å marsjere fra Jernbanetomten, flankert av to jenter i turndrakt med hvert sitt store røde flagg. I toget var det deltagere med drakter i hvite, røde og blå farger, og både Kragerøs og Aust-Agder AIKs banner ble båret i toget. Marsjen gikk rundt hele Kragerø by og overalt var det massevis av mennesker som stod og så på, og da toget kom til startstedet til stafetten var det flere hundre tilskuere som hadde samlet seg der.³⁹⁶

Etter stafettløpet gikk resten av programmet på samlingsstedet «Tivoli», der 7-800 mennesker hadde samlet seg. Der holdt Bjarne Isaksen et kraftfullt foredrag om idrettsbevegelsen, og i referatet står det at Isaksen klart og overbevisende pekte på at ingen idrettsorganisasjon var «upolitisk» og rullet opp en rekke eksempler at det «nøytrale» forbund var gjennomsyret av borgerlig politikk. Deretter ga han et kort utsyn over Arbeidernes Idrettsforbund historie og årsakene til dets dannelse og den imponerende veksten

---

³⁹⁵ TA. 12.05.1934. S. 2

³⁹⁶ TA. 12.05.1934. S. 2

forbundet hadde hatt.³⁹⁷ Referatet fra propagandadagen avsluttes med å understreke at arrangementet ble en mektig propaganda for arbeidernes idrettsbevegelse, og at den første propagandadagen i Kragerø overgikk de dristigste forventinger samtidig som den avspeilet arbeideridrettens sterke stilling i distriktet.³⁹⁸ Året etter var det nok en gang Kragerøstafett, og dette ble også en vellykket propagandadag ifølge referatet. Propagandadagen ble arrangert på selveste Kristi Himmelfartsdag og nok en gang var det propaganda-tog gjennom byen der arbeidermusikken spilte og hundrevis av tilskuere stod langs gatene og fulgte med. Etter stafettløpet var det turnoppvisning på Tivoli med 7-800 mennesker til stede, der både Brevik og Kragerøs dametropp opptrådte. På kvelden var det fest, dans og premieutdeling. Kragerø AIL var veldig fornøyd med arrangementet som virkelig ble en «propaganda for AIL», som også vant stafettløpet pokalen i herreklassen dette året.³⁹⁹

Drangedal AILs propagandarenn.

Da Drangedal AIL skulle arrangere sitt første ski/hopprenn i februar 1934 ble det omtalt som et «propagandarenn» i avisen både i dagene før og etter rennet var ferdig. Rennet gikk over to dager med langrenn lørdag og hopprenn søndag. I referatet sies det at rennet var et av de mest vellykkede renn som noen gang hadde blitt arrangert i distriktet, og til tross for at laget var helt nytt hadde det aldri vært avholdt et skirenn med så mange deltagere. Det ble ny deltagerrekord med 68 påmeldte i hopprennet og 16 i langrennet, og 200 tilskuere møtte opp til hopprennet i Refsdalsbakken. Dette ble beskrevet som arbeideridrettens store gjennombrudd i bygda, og man var sikker på at dette rennet hadde vunnet en ny mengde med begeistrede tilhengere og at dette ville bære frukter fremover. Etter at rennet var over på søndagen ble det arrangert fest på Folkets Hus der Lars Holm holdt en anslående tale om arbeideridretten der han manet ungdommen til å slutte opp om arbeidernes idrettsbevegelse.⁴⁰⁰

I mars 1936 arrangerte Drangedal AIL landsrenn der deltagerrekorden fra 1934 ble slått med 108 innmeldte hoppere og 25 innmeldte i langrennet. Dette ble beskrevet som det hittil største sportsarrangementet i Drangedals historie og mange hundre tilskuere møtte opp også her. Denne gangen ble ikke rennet avertert som et «propagandarenn», men i slutten av referatet nevnes det at man var veldig fornøyd med arrangementet og at det ble en strålende

---

³⁹⁷ TA. 12.05.1934. S. 2

³⁹⁸ TA. 12.05.1934. S. 2

³⁹⁹ TA. 01.06.1935. S. 2

⁴⁰⁰ TA. 05.02.1934. S. 2

«propaganda» for arbeideridretten.⁴⁰¹

Disse propagandastevnene og dagene hadde som sagt et mål for øye, å vise hvor sterkt arbeideridrettsbevegelsen stod i distriktet og at man kunne konkurrere med den borgerlige idretten. I talene som ble holdt på disse stevnene ser vi at det var viktig å mane opp ungdommen til å slutte seg til lagene og AIF, noe som også var typisk med denne propagandaen. I tillegg til turnoppvisninger, musikkinnslag og andre aktiviteter, viste man at dette var en bevegelse som drev med mye forskjellig der alle kunne finne noe å holde på med. Disse propagandastevnene ser ut til å ha vært på sitt mest «ideologiske» og politiske fram til 1936 og idrettsforliket. Idrettsforliket med Landsforbundet i 1936 innebar at AIF-lagene ikke fikk drive åpenlys politisk aktivitet, og dermed ble disse propagandastevnene tonet ned noen hakk.⁴⁰² Jeg har sett eksempler i TA etter 1936 og idrettsforliket der man har arrangert «propagandarenn» og «propagandastevner» men det politiske ble tonet veldig ned. I Kroken for eksempel ble det avholdt et «propagandastemne» i juli. 1937, men utenom navnet på stevnet, var det ingenting i averteringen eller i referatet etter stevne som inneholdt noe ideologisk eller politisk kampspråk.⁴⁰³ I referatet av propagandastevnet i Kroken så det ut til at det var prestasjonene og kvaliteten som har hovedfokus, noe som kjennetegner situasjonen etter idrettsforliket der forskjellene ble mindre fremtredende mellom den borgerlige idretten og arbeideridretten ettersom AIF-lagene vendte seg mer mot idretten istedenfor det politiske aspektet ved idrettsutøvelsen.⁴⁰⁴

Oppsummering

Propagandastevnene, propagandarennene og propagandadagene som arbeideridrettslagene i Vestmar arrangerte, viser at det fantes et kampmotiv i regionen som appellerte til å bygge klassefølelse og klasseidentitet.⁴⁰⁵ I noen av lagene var motivasjonen for å ta opp kampen med den borgerlige idrettsbevegelse større enn andre. Ofte var kampmotivet blant arbeideridrettslagene i Vestmar størst i de områdene hvor de borgerlige lagene også stod sterkt. I Kragerø og Drangedal der de borgerlige lagene KT og IF og IL Drang holdt til, ble både Kragerø og Drangedal AIL nektet adgang til de borgerlige lags idrettsbaner og hoppbakker. Dermed ble nok disse propagandarennene og stevnene viktige for disse lagene,

---

⁴⁰¹ TA. 17.03.1936. S. 2

⁴⁰² Olstad. 1987. S. 282

⁴⁰³ TA. 19.07.1937. S. 2

⁴⁰⁴ Olstad. 1987. S. 283

⁴⁰⁵ 1.5 Teori-kapittel. Maurseth.

for å vise at idretts- og organisasjonsarbeidet var like godt i deres lag, og for å lokke til seg medlemmer fra de borgerlige lagene. I Kroken for eksempel, ser det ut til at Kroken AIL hadde et slags «idrettshegemoni» gjennom 30-tallet som gjorde at arbeideridrettslaget fikk drive i «fred». Det opprinnelige idrettslaget «Kroken IL» ble lagt ned noen år før Kroken AIL ble stiftet i 1933, og utenom en gruppe med medlemmer fra Kroken som stod i IL Drang, hadde ikke Kroken AIL noen idrettsopposisjon i bygda. Selv om Kroken AIL ikke hadde noe god idrettsplass eller arena, slapp man hvert fall å knive med et borgerlig lag om plassen. Å bruke tid på en ideologisk idrettskamp uten noen nære «fiender» var dermed ikke nødvendig i Kroken. Helle IL var også en stille klubb i så måte, selv om Helle lå i en borgerlig styrt kommune og var nærmeste naboer med det borgerlige laget Sannidal Skiklubb. Selv om Trygve Roaldstad og andre i Tørdal AIL kom med noen ideologiske uttalelser til fordel for AIF, ser det også ut til at Tørdal AIL levde et ganske fredelig liv med det borgerlige laget Tørdal IL.

5.4 Politisk idrett i Drangedal kommune.

I februar 1935 dukket det opp en sak i TA fra Drangedal som skulle skape sterke reaksjoner i både politikk og idrettsliv i kommunen. Saken hadde denne overskriften og denne ingressen: «Norges Landsforbund for Idrett stopper statens nødsbevilgninger til Drangedal» «En søknad fra kommunen om nødsmidler avslått av departementet etter påtrykk av «den upolitiske idretts» ledelse. Står Idrettslaget Drang bak Landsforbundets simple angrep?». ⁴⁰⁶

I samme avsnitt sies det at Arbeiderpartiordfører Lundtveit hadde fått den oppsiktsvekkende meldingen fra sosialdepartementet at kommunen inntil videre ikke ville få innvilget nødsmidler. Dette skjedde altså før Arbeiderpartiet fikk regjeringsmakten i mars 1935, med Johan Nygaardsvold som Statsminister. ⁴⁰⁷ Departementet begrunnet ikke sitt svar, men hadde vedlagt en «skrivelse» fra Norges Landsforbund for Idrett. I dette skrivet fremgikk det tydelig at formannskapet skal ha tatt politiske hensyn ved utdeling av dagsverksbidrag. De kritiserte skarpt formannskapets innvilgelse av dagsverksbidrag til Kroken arbeideridrettslags idrettsplass, og for å bevise at det var politiske hensyn som var avgjørende for denne bevilgningen, peker Landsforbundet på at idrettsplassen ligger inntil Folkets Hus. ⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁶ TA. 05.02.1935. S. 7

⁴⁰⁷ Johan Nygaardsvolds regjering: 20. mars 1935 – 25. juni 1945: <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/norske-regjeringer-1940-1945/johan-nygaardsvolds-regjering/id438691/>

⁴⁰⁸ TA. 05.02.1935. S. 7: TA. 23.04.1935. S. 2: Et dagsverksbidrag hadde to former: Den ene formen skulle ytes som hjelp for arbeidsløsheten i sin alminnelighet, mens den andre formen for bidrag var den som ytes til underholds arbeid for ungdom og måtte settes i gang som allmenntilgjengelig eller kommunalt.

Lundtveit avviste at det hadde blitt tatt politiske hensyn i avgjørelsen og han henviste til formannskapet som enstemmig hadde innvilget dagsverksbidrag til Kroken AIL. Beskyldningene falt dermed maktesløse til jorden og ingen ville vel tro at venstre og bondepartiets menn i Drangedal formannskap hadde gitt et arbeideridrettslag bidrag av politiske hensyn uttalte Lundtveit. Men Lundtveit reagerte på at NLI hadde helt uberettiget blandet seg inn i denne saken, og han mistenkte derfor at de hadde fått informasjonen etter ordre fra et eller annet hold i Drangedal. Det var kampen mot arbeidernes idrettsbevegelse som hadde gjort at de som hevdet å representere den «upolitiske idrett» hadde grepet inn i saker som lå helt utenfor deres virkefelt, og det på en måte så simpelt og råttent at det måtte vekke den største avsky hos rett-tenkende mennesker sa Lundtveit. Ordføreren turte ikke å spekulere i hvem som stod bak «Landsforbundets simple angrep, men at det var en «mann» eller en organisasjon i Drangedal som på alle måter ville forsøke å motarbeide AIF kunne det ikke være tvil om mente Lundtveit. Han legger også til at NLIs innblanding i saken ikke hadde rammet arbeidernes idrettsbevegelse, men de arbeidsløse i Drangedal, fordi den søknaden som kommunen nå hadde fått avslag på skulle finansiere 30-40 arbeidsløse menns arbeid på veier rundt omkring i kommunen. Han forventet at de som stod bak landsforbundet krøp frem fra sitt skjul til offentlig beskuelse, og inntil det var bragt full klarhet så skulle saken holdes varm.⁴⁰⁹

Denne saken skulle dominere avisskriveriene i både den venstreorienterte avisen Vestmar og Telemark Arbeiderblad som var et organ for arbeiderpartiet i fylket. Utover vårmånedene ble det publisert flere sterke leserinnlegg fra sentrale politikere på borgerlig side og ordfører Tor Lundtveit fra arbeiderpartiet, og det ble til tider heftige ordvekslinger med både skjellsord og stygge personschildringer. Saken ser også ut til å ha gjort forholdet mellom Drangedal AIL og idrettslaget Drang mer betent.

«Kong Salemon og Jørgen Hattemakar»

Ordfører Tor Lundtveit ville som sagt tidligere komme til bunns i denne saken, og han var overbevist om at det var noen i Drangedal som var ute etter å skade arbeideridrettslagene i kommunen og Arbeidernes Idrettsforbund. Cirka en måned etter at saken ble offentliggjort i TA, publiserte TA et leserinnlegg fra ordfører Tor Lundtveit med overskriften «*Kong Salemon og Jørgen Hattemakar*».⁴¹⁰ I dette innlegget tar han et kraftig oppgjør med det han

---

⁴⁰⁹ TA. 05.02.1935. S. 7

⁴¹⁰ TA. 08.03.1935. S. 2 «Kong Salemon og Jørgen Hattemakar». Tor Lundtveit leserinnlegg i TA.

kaller «sladderer» til Drang og Landsforbundet, og han går til kraftig angrep mot folk på den borgerlige side i lokalpolitikken og medlemmer av Drang som han mener har gitt Landsforbundet feilaktig informasjon om saken. Han starter innlegget med å gi et referat av saken, der Kroken AIL året før fikk lov av Drangedal formannskap til å bruke dagsverksbidrag til å opparbeidelse av en idrettsplass som ungdomsarbeid. Dermed kom «sladrekvenna» i gang. Ifølge Lundtveit hadde idrettslaget Drang året før fått 2000kr til opparbeidelse av en skibakke, uten at de maktet å nyttiggjøre seg av tilskuddet. Men at et arbeideridrettslag som nødsarbeid fikk støtte til opparbeidelse av idrettsplass ble for ille for folkene i Drang påstod Lundtveit. Medlemmer av Drang sendte rapport til Norges Landsforbund for Idrett, og sa at pengene skulle gå til opparbeidelse av idrettsplass, men at pengene heller ble brukt til «rydding rundt Folkets Hus». «Lygn» konstaterte Lundtveit. Denne løgngen og sladderer innrapporterte Landsforbundet for Idrett til sosialdepartementet som deretter sendte et brev til Drangedal formannskap der det stod at kommunen ikke lenger kom til å få nødsmidler. Saken med innhentede opplysninger ble tatt opp i herredstyret der man konkluderte med at opplysningene Landsforbundet for Idrett kom med var sterkt misvisende. Men denne helt sannferdige uttalelsen kunne ikke de borgerlige politikerne med venstrepolitiker Hans Sjetne i spissen stemme for konstaterte Lundtveit. Ifølge Lundtveit satt Sjetne fram forslag som tok sikte på å holde sladderer og mistanken ved like. Dagsverkbidraget var tenkt til å gi 25 arbeidsløse gutter arbeid, der de fleste ikke hadde hatt arbeid og som hadde svært få sjanser til å noen gang få arbeid, og på dette viset fikk de mulighet til å tjene om lag 40kr hver ifølge Lundtveit. Denne saken hadde Drang og de borgerlige i Drangedal tenkt å gjøre et valgnummer ut av ved neste valg. Lundtveit sier:

Det er folk med store tanker og vidt syn. Tenk om de kunne holdt denne saken i hemmelighet og brukt den som en overraskelse midt under valget? Det var skit at den skulle komme frem akkurat nå. Gørrande skit.⁴¹¹

Deretter navngir Lundtveit flere borgerlige personer som han mener har vedlikeholdt denne sladderer og mistenkeliggjøringen av saken, i tillegg til å stemme for Hans Sjetnes forslag i herredstyret om å opprettholde saken. Her nevner han Hans Sjetne, O.K. Aure, Aa. E. Tveit, O.G. Espeland, Per. E. Nesland og Per Lauvstad. Deretter spurte han hvor mange tusen kroner hver av de hadde fått i tilskudd av staten i form av hypotekgjeld? For det var nemlig

---

⁴¹¹ TA. 08.03.1935. S. 2

staten som betalte det. Han spurte også om hvor mange tusen hver og en av dem tenkte å få i form av rentefrie lån i lånekassa i tre år fremover? Deretter sier Lundtveit dette:

«Ungdommen fekk ved eit høve lov til å arbeida for 40 kroner. Tenk over dette og gå burt og skam dykk, råtepak. Hermed tenkjer eg dette store valnummeret er gravlagd for godt».⁴¹²

Men saken var langt fra over. Lundtveit henger også ut Bankdirektør Anton Heldal som synderen som skaffet Landsforbundet usanne og sterkt misvisende opplysninger, og han går også inn på Heldal og spør «Er ikkje du oppflaska på offentlege stipendier?». Lundtveit var tydelig ute etter å skape et moralsk overtak over de borgerlige sympatisørene, og helt til slutt i innlegget bekreftet han at han hadde snakket med Statsråd Trygve Utheim fra Venstre om saken. Utheim slo fast i sitt svar at han ikke hadde tatt hensyn til denne sladderens og at han nå hadde innvilget søknaden fra Drangedal om 6000kr i nye dagsverksmidler, og dermed hadde fastslått at dagsverksbidragene i Drangedal ikke hadde blitt misbrukt. Verre attest kunne han ikke gitt sine egne partifeller i Drangedal sa Lundtveit, «Ein ytterst tarvelig aksjon».

De borgerliges svar til ordføreren.

Ordfører Lundtveits innlegg i TA ble naturlig nok ikke godt mottatt av de borgerlige politikerne og flere av dem som Lundtveit navnga i sitt innlegg, skrev motinnlegg som ble publisert i både Vestmar og i TA. Bankdirektør Anton Heldal, herredstyremedlem Per Nesland og tidligere ordfører og venstrepolitiker Hans Sjetne tok alle til motmæle og svarte på Lundtveits innlegg. Per Nesland stod ved det han hadde kritisert på forrige herredstyremøte, at dagsverksmidlene til Kroken AIL hadde blitt brukt til å opparbeide seg en gårdsplass og ikke en idrettsplass, altså på feil måte. Målene på plassen var for korte til å kunne kalles en idrettsplass og det var mer sannsynlig at det skulle brukes som et «tun». Nesland minte også Lundtveit på at det ikke bare var «råtepakket» som hadde fått statstilskudd og stipender, men også Lundtveit selv, som opptil flere ganger hadde fått statsfinansierte sykehusopphold og skolestipend. Nesland avsluttet: «Vi kjenner deg Jupitermann, og vi vet altfor godt om, at også De har fått økonomisk tilskudd og fremgangsmåten De enkelte ganger har brukt for å få disse. Vær derfor ytterst varsom med å kaste stein når du selv sitter i glasshus. Det tjener dem best.»⁴¹³

---

⁴¹² TA. 08.03.1935. S. 2

⁴¹³ Vestmar. 15.03.1935. S. 2. Per Neslands svar til Tor Lundtveit: «Som man roper i skogen får man svar - Svar til ordfører Tor Lundtveit».

Bankdirektør Anton Heldal avviste ordfører Lundtveits påstand om at han eller medlemmer av det upolitiske idrettslaget Drang hadde «sladra» til Norges Landsforbund for Idrett om dagsverksbidraget til Kroken AIL som løgn. Han viste også til Sosialdepartementets svar på denne påstanden, der departementet avkreftet at de hadde fått opplysninger fra Drang eller noen andre innenfor Landsforbundet om det nevnte dagsverksbidraget. Han sier deretter dette og bruker noen av Lundtveits ord:

Det var i grunnen skit at nokon i det heile tatt skulde blande seg borti, gørrande skit. Tor Lundtveit kunne so uhindra holde på å bruke statens pengar til å fremje marxismen nokon kvar stad i bygda. For anna hell politikk ligg det ikkje i dette tiltaket uti Kroken.⁴¹⁴

Heldal mente at plassen var altfor liten til å kunne regnes som en idrettsplass og han var ikke i tvil om at den skulle brukes som gårdsplass. At «idrettsplassen» lå inntil Folkets Hus var også et klart tegn på at det var politiske motiver bak dette dagsverksbidraget, og når en ordfører stilte seg i spissen for opparbeiding av en gårdsplass under dekknavn som «idrettsplass» måtte han også tåle kritikk. Han oppfordret også Lundtveit å se på seg selv før han rakk ned på andre på personlig plan, og avviste at han hadde blitt «oppflasket på offentlige stipender», og spurte om han ikke selv var det?.⁴¹⁵ Hans Sjetne svarte også Lundtveit i avisene og kritikken gikk på my av det samme som det Heldal og Nesland hadde skrevet.⁴¹⁶ Kranglingen og beskyldningene mellom Lundtveit og de borgerlige pågikk gjennom hele våren, og i Lundtveits andre svar til Anton Heldal i TA holdt han fast ved at Anton Heldal hadde gitt Norges Landsforbund for Idrett feilaktige opplysninger om dagsverksbidraget som senere hadde gitt feilaktige opplysninger til Sosialdepartementet. Lundtveit skulle legge frem bevis for dette, og han hadde lagt merke til at det var Heldal og formannen i Drang som stod bak dette initiativet uten at det hadde vært et ordinært møte i Drang om saken. Det ville nemlig vært «drepen» for Drang mente Lundtveit, da utmeldingen fra Drang var stor nok fra før. Det fantes ennå noen få arbeidere igjen i Drang ifølge Lundtveit, og om Heldal og formannens løgner kom frem i lyset ville nok disse også melde seg ut.⁴¹⁷ At Heldal stemplet Lundtveit som løgner ville han ha seg frabedt fra, og han mente at Heldal søkte å dra fordel av et sitat fra sosialdepartementet som var helt fåfengt. Lundtveit hadde nemlig snakket med mannen i sosialdepartementet som tok av seg slike saker, og han

---

⁴¹⁴ Vestmar. 19.03.1935. S. 2. Anton Heldals svar til Lundtveit

⁴¹⁵ Vestmar. 19.03.1935. S. 2

⁴¹⁶ TA. 05.04.1935. S. 7. Hans Sjetnes svar til Tor Lundtveit.

⁴¹⁷ TA. 30.03.1935. S. 2 «Herr bankdirektør Anton Heldal». Tor Lundtveit i svar til Anton Heldal.

kunne melde at aksjonen fra Drang og Landsforbundet ikke var annet enn «bare politikk». Dermed var Drang og Norges Landsforbund for Idrett stemplet av en stillingsmann i en borgerlig regjering, som ikke bare en politisk organisasjon, men som en «tarvelig» organisasjon som forfølger lutfattig arbeiderungdom ifølge Lundtveit.⁴¹⁸

Knut Teigen og Drangedal AILs kamp mot Drang i avisene.

Det var ikke bare de sentrale politikerne i kommunen som kranglet seg imellom i avisene. Etter at denne saken ble offentliggjort i avisene dukket det opp flere notiser og innlegg i TA som viste spenningsforholdet mellom Drangedal AIL og det borgerlige idrettslaget Drang. I spissen for Drangedal AIL stod formannen i arbeiderforeningen og en av drivkreftene i laget, Knut Teigen. Bare noen få dager etter at saken først ble omtalt i TA fikk Drangedal AIL en noe underlig invitasjon fra Drang. Drang inviterte nemlig Drangedal AIL til å delta i deres turløp på ski som het «Jeskefjelløpet» og som gikk over heiene fra Drangedal til Kroken, med start vekselvis i Prestestranda og i Kroken annethvert år. At Drang innbydde Drangedal AIL til dette løpet måtte være et tegn på at verden neppe stod til påske mente Knut Teigen. Det hadde som kjent vært et meget spent forhold mellom de to lagene helt siden AIL ble stiftet i 1933, og Drangs medlemmer hadde boikottet alle AILs fester og lignende tilstelninger. Han mente også at det var stor sannsynlighet for at Drang hadde hatt en finger med i spillet da AIL ble nektet av departementet å opparbeide idrettsplass. At Drang hadde hatt en finger med i spillet om den nevnte dagsverksbidragssaken i Kroken AIL og i samme forbindelse fått stoppet det bebude bidraget til Drangedal AILs skibakke var det neppe noe som tvilte på, selv om man manglet bevis la Teigen til. Teigen mente at denne innbydelsen måtte rett og slett være et tegn på at Drang's ledelse hadde blitt bløte på pæren, eller at det var ment som et harselas mot Drangedal AIL. Han la til slutt til at noen virkelig arbeider ville neppe la seg friste til å delta i Jeskefjelløpet, og at dette i tilfellet ville medføre utelukkelse fra Drangedal AIL. Det kunne også føre Drang opp i vanskeligheter som de burde skånes for, de ville nok få en del av de i fremtiden uansett la han til.⁴¹⁹ Denne invitasjonen fra Drang ble også tatt opp på et medlemsmøte på Folkets Hus noen dager senere, der innbydelsen til rennet ble beskrevet som en «merkelig manøver» av Drang som burde vært såpass kjent med sine egne og AIFs lover at de ikke hadde sendt en slik innbydelse til Drangedal AIL. Det ble også tatt kraftig avstand til denne invitasjonen og ingen kunne selvfølgelig delta i dette løpet eller

---

⁴¹⁸ TA. 30.03.1935. S. 2

⁴¹⁹ TA. 09.02.1935. S. 2 «Drang vil arrangere turløp på ski. Og inviterer Drangedal AIL til konkurransen!» - Knut Teigen.

noen andre av Drangs arrangement.⁴²⁰ Noen dager senere sendte styret i Drang en notis inn i TA der de referer til den nyoppståtte saken. Innholdet i saken var helt ukjent for medlemmene i Drang, og de beklaget at Telemark Arbeiderblad hadde fremsatt en slik grunnløs insinuasjon uten å undersøke saken. Styret ville også underrette TA om at deres riktige adresse var Idrettslaget Drang, Drangedal, og at de skulle komme tilbake til saken.⁴²¹

Små stikk og frekke kommentarer fortsatte utover februar måned, og det var som regel Knut Teigen i AIL som stod bak disse. I et innlegg der Drangedal AIL påminnet om at laget skulle arrangere kretsrenn i hopp og langrenn i slutten av måneden med påfølgende fest på Folkets Hus på kvelden, hadde Teigen fått med seg at Drang skulle arrangere en «konkurrerende» fest samme kvelden et annet sted i bygda. Dette gjorde Drang for å holde folk unna AILs fest hevdet Teigen, men arbeiderungdommen fra nær og fjern ville nok vite at samlingsstedet var Folkets Hus da som ellers mente han.⁴²² Han tok også på seg ansvaret med å skrive et referat fra Drangedal Skytterlag og Idrettslaget Drangs langrenns konkurranse med skyting den 17. februar, og referatet ble publisert i TA under den vanlige spalten «Borgerlig Idrett». Det startet i alt syv mann hvorav fem fullførte. Teigen skriver videre:

Når deltagelsen i denne i og for seg interessante manøver i år var så liten, så kommer det av at skytterlaget stadig pleier et intimt samarbeide med Drang og herved umuliggjør enhver deltagelse av arbeidere. Det har jo før vært med 50-60 mann ved slike anledninger, men når det skal arrangeres slik at bare snobb og innbilte storheter kan delta, så må deltagelsen bli som nu.⁴²³

Oppsummering

Kranglingen og beskyldningene fortsatte i avisene frem mot sluppen av april og begynnelsen av mai, men etter dette ser ut til at saken ebbet ut. Dette kan ha noe å gjøre med at både Drangedal AIL og Tørdal AIL begge fikk innvilget dagsverksbidrag til opparbeidelse av idrettsplass og hoppbakke⁴²⁴, og at dette på en måte roet ned gemyttene om bidraget til Kroken AIL. I den lille notisen som nevner at Drangedal AIL hadde fått utbetalt

---

⁴²⁰ TA. 12.02.1935. S. 2

⁴²¹ TA. 15.02.1935. S. 2

⁴²² TA. 20.02.1935. S. 4

⁴²³ TA. 21.02.1935. S. 2. Knut Teigens referat fra Drangedal Skytterlag og Idrettslaget Drangs langrenn og skytekonkurranse.

⁴²⁴ TA. 23.04.1935. S. «Arbeideridrettsungdommen i Tørdal får idrettsplass»; TA. 29.04.1935. S. 2 Dagsverksbidrag utbetalt til Drangedal AIL for opparbeidning av hoppbakke.

dagsverksbidrag til å opparbeide hoppbakke, kommer laget med et lite stikk til Drang med denne uttalelsen: «Det var et passende svar fra departementet til «Drang» for deres «aksjon» i anledning dagsverksbidraget til Kroken AIL».⁴²⁵ Som vi har sett i dette kapittelet blåste saken om dagsverksbidraget til Kroken AIL seg opp på flere plan. I både kommunepolitikken, og idretten preget denne saken dagsorden i flere måneder. Å komme til bunns i hvem som gjorde hva og ikke i denne saken er ikke så viktig, men det viser at det fantes spenninger mellom det borgerlige samfunnet og arbeidersamfunnet i bygda, på flere plan. Det viser også at idretten på 30-tallet hadde en sterk posisjon i samfunnet, og at konflikten mellom de borgerlige og arbeiderne stod sterkt også i Drangedal. Saken kan også være et eksempel på et arbeideridrettslag som tok kampen mot de borgerlige seriøst, og som opptrådte for arbeidernes interesse utad.⁴²⁶ Med Knut Teigen i spissen opptrådte hvert fall Drangedal AIL i TA som et arbeideridrettslag som tok tilhørighet, klassebevissthet og kampvilje seriøst, og laget boikottet alle arrangementer i regi av det borgerlige laget IL Drang. Som vist i et av avsnittet ovenfor, ble alle medlemmene i Drangedal AIL kastet ut om man deltok på IL Drangs skirenn og fest, noe som er et klart eksempel på et lag som ikke ville assosieres med et borgerlig idrettslag utad. Alle medlemmene i Drangedal AIL var nok ikke like opptatt av dette som Knut Teigen var, og noen var nok tilbøyelige til å delta i borgerlige arrangement, men laget samlet tok hvert fall dette standpunktet.

Kapittel 6: Konklusjon.

Hovedmålet med denne oppgaven var å beskrive og forklare utviklingen av arbeideridretten i Vestmar-området i Telemark i mellomkrigstiden. Noen av spørsmålene jeg ønsket å belyse var om arbeideridrettslagene i Vestmar skilte seg ut i forhold til de borgerlige idrettslagene i nærområdet når det gjaldt idrettsutøvelse og organisering, hva var årsaken til at arbeideridretten oppstod i Vestmar når den gjorde, var det bestemte strukturer eller aktører i nærområdet som drev arbeideridretten frem eller var det folk utenfra, og hvor mye hadde utbyggingen av Sørlandsbanen å si for arbeideridretten i Vestmar. I tillegg skulle jeg ta for meg Per Maurseths tanker/teori om arbeideridretten, og hvordan denne ble den særorganisasjonen innenfor arbeiderbevegelsen som mest vellykket kombinerte trekkene av

---

⁴²⁵ TA. 29.04.1935. S. 2

⁴²⁶ 1.5 Teori. Maurseth om arbeideridretten som kamporganisasjon.

parallell-, alternativ og kamporganisasjon, for så å ta en kikk på hvordan arbeideridretten i Vestmar kombinerte disse trekkene.

Arbeideridretten i Telemark og Vestmar kom sent i gang om man sammenligner det med andre landsdeler og regioner, samtidig blomstret arbeideridretten i Vestmar opp i en periode hvor AIF opplevde en sterk vekst på landsbasis av både lag og medlemmer. Telemark- og Vestfold arbeideridrettskrets ble opprettet våren 1932, og etter et trått første år skulle det bli vekst i lag og medlemmer. I løpet av de to første leveårene til TAIK 1932-1933, ble alle de fem arbeideridrettslagene i Vestmar stiftet, foruten om Tørdal AIL (1935) som var et resultat av en innlemmelse med Bostrak AIL. Årsaken til denne «boomen» av lag i Vestmar i denne perioden har flere forklaringer. For det første vokste arbeideridretten i Telemark og Vestmar kraftig etter at arbeiderpartiet hadde tatt kontrollen over AIF i 1929, og på lokalplan var det ofte medlemmer av DNA og AUF som ble pådriverne for arbeideridretten. For utenom på Helle, var dette også tilfellet i Vestmar der alle arbeideridrettslagene i området ble stiftet i regi av de lokale arbeiderungdomslagene. Viktige enkeltaktører som arbeiderpartipolitiker Petter Bentsen fra Kragerø, som hadde god kjennskap til ideologien i AIF og lang fartstid i politikken, ble også veldig viktig for arbeideridrettens fremgang ikke bare i Vestmar, men også i hele Telemark. At arbeideridretten i Vestmar fikk sin fremgang i årene 1932-33 skyldes også den vanskelige økonomiske situasjonen i samfunnet. Tallet på arbeidsløse i både Drangedal og Kragerø i denne perioden var høyt, og i noen arbeideridrettslag i Vestmar var omtrent hele medlemsmassen arbeidsledige på dette tidspunktet. Men idretten vokste raskt på 30-tallet, og AIF gikk aktivt inn for å få med de arbeidsløse der man svært sjeldent krevde kontingent av dem. I 1934 utgjorde de arbeidsløse 23% av medlemstallet i AIF, og 35% av voksne menn i AIF var arbeidsløse på dette tidspunktet. AIF hadde tidligere fått lettest fotfeste i byene og industristedene, men i tråd med arbeiderpartiets utvikling fikk også AIF for alvor innpass i bygdene utover 30-tallet. Denne utviklingen var også tilfellet for Vestmar der arbeiderbevegelsen fikk stor innflytelse på sent 1920- og tidlig 30-tall, og AP stod sterkt i både Drangedal og Kragerø.

I forkant av oppgaven hadde jeg en tanke om at utbyggingen av Sørlandsbanen gjennom Vestmar i 1920-årene skulle få mye å si for arbeideridretten i dette området med tanke på de mange anleggsarbeiderne som bosatte seg i spesielt Drangedal og områdene rundt. I ettertid kan jeg ikke si at utbyggingen av Sørlandsbanen hadde en voldsomt stor effekt på selve arbeideridretten i Vestmar. Jernbanen gjennom Vestmar ble ferdig såpass lenge før arbeidet med arbeideridretten i Telemark og Vestmar var kommet ordentlig i gang, at de anleggsarbeiderne som potensielt kunne engasjert seg i et arbeideridrettslag ser ut til å ha dratt

videre sørvestover med banen. I Agder falt utbyggingen av Sørlandsbanen gjennom fylket på samme tid som da arbeideridretten i området vokste fram. Tar vi Hynnekleiv i gamle Aust-Agder fylke som eksempel, hadde anleggsarbeiderne på Sørlandsbanen vært aktivt med i arbeideridrettslaget og andre arbeiderforeninger i bygda siden sent 1920- og tidlig 30-tall. Da de fleste anleggsarbeiderne i Hynnekleiv dro videre vestover med banen i 1935 sank medlemstallet i Hynnekleiv AIL fra 38 i 1. halvår til 16 i 2. halvår. Dette viser hvor mye disse arbeiderne bidro med i arbeideridrettslaget, og året etter i 1936 ble laget lagt ned på grunn av for liten interesse rundt laget.

I Vestmar fikk ikke arbeideridrettslagene dette direkte engasjementet fra anleggsarbeiderne på Sørlandsbanen, men Sørlandsbanen og anleggsarbeiderne bidro derimot med å styrke arbeiderbevegelsen i området, og da spesielt i Kroken. I Kroken bidro for eksempel den lokale jernbaneforeningen, Brødsjø Jernbaneforening, stort i arbeidet med å bygge Folkets Hus på Neslandsvatn som stod ferdig i 1931. I disse jernbaneforeningene var det mange anleggsarbeidere som opprinnelig ikke var fra bygda som var drevne organisasjonsfolk med erfaring fra andre steder i landet, og uten deres innsats hadde det ikke blitt bygd et Folkets Hus på Neslandsvatn. Folkets Hus ble et viktig samlingssted for de forskjellige foreningene tilknyttet til den lokale arbeiderbevegelsen, men også for Kroken AIL som benyttet huset til både fester, innendørstrening og utetrening. De tre stasjonsområdene i Kroken, Merkebekk, Brødsjø og Neslandsvatn ble også brukt til både trenings- og konkurransearena, og ble viktige samlingspunkt for Kroken AIL. Anleggsarbeiderne i Prestestranda hjalp også til med å bygge Folkets Hus der, som også ble et viktig samlingssted for Drangedal AIL. I Kragerø ble jernbanetomten i byen også brukt som trenings- og konkurransearena i mangel på en egen idrettsplass.

I spørsmålet om arbeideridrettslagene i Vestmar skilte seg ut fra de borgerlige idrettslagene i nærområdet når det kom til idrettsutøvelse og organisering, er det naturlig å også dra inn Per Maurseths tanker om arbeideridretten og AIF som en særorganisasjon som mest vellykket kombinerte trekkene av en parallell, alternativ og kamporganisasjon. Hvor godt kombinerte arbeideridrettslagene i Vestmar disse trekkene, og var arbeideridretten en parallell til den borgerlige idretten i området eller snarere et alternativ med andre verdier, normer og kultur? I Bostrak og Tørdal AIL, fulgte lagene den tradisjonelle «bygdeidretten» med skiidrett på vinteren og friidrett på sommeren. I Tørdal AIL drev man også med fotball, turn og skøyter, men i mangel på en god fotballbane, stabile skøyteforhold og en god idrettsplass foregikk disse idrettene på sjelden basis. Uansett var dette også idretter som det borgerlige laget i nærområdet, Tørdal IL, drev med. Idrettsaktiviteten i disse arbeideridrettslagene kan da ses på

som en parallell til den borgerlige idretten i området. I Bostrak og Tørdal AIL var også majoriteten av medlemmene i perioden menn, men utover 30-tallet kom det også en del barn på medlemslisten. Det ser derimot ut til at kvinnene i området aldri ble med i Bostrak og Tørdal AIL, selv om lagets formann Trygve Roaldstad argumenterte for arbeideridretten som en masseorganisasjon og den borgerlige idretten som en organisasjon som dyrket stjernene og eliten. I Drangedal AIL var det bare menn på medlemslisten gjennom hele 30-tallet, og i 1935 var nærmest 100% av medlemmene i laget arbeidsløse unge menn. De mest populære idrettene i Drangedal AIL var også skiidrett og friidrett, og laget fulgte dermed de samme idrettslige tradisjonene som den borgerlige rivalen IL Drang. Drangedal AIL var utestengt fra idrettsplassen til IL Drang helt frem til 1936, og dette skapte spenninger i idrettsmiljøet i sentrum av kommunen. Saken om dagsverksbidraget i 1935 som gikk helt opp til politisk nivå i bygda og ulike propagandarenn og propagandadager, illustrerer hvilke spenninger som oppstod mellom Drangedal AIL og Drang og viser at det fantes trekk av en kamporganisasjon i Drangedal AIL. For utenom dette var idrettsaktiviteten og organiseringen i laget stort sett en parallell til hva som ble drevet i den borgerlige motpart Drang.

I Kroken ser det ut til at arbeiderbevegelsen hadde hånden om både politikken og idretten i bygda gjennom hele 30-tallet, uten den store motstanden fra borgerlige side. For utenom en liten gruppe med medlemmer fra Kroken som stod i det borgerlige laget Drang i sentrum av kommunen, var det bare Kroken AIL som drev med idrett i bygda gjennom 30-tallet. Laget fikk dermed drive idrett i fred uten at det oppstod konflikter angående konkurranser eller lån av idrettsplasser, selv om ikke Kroken AIL hadde de beste bane- og arenaforholdene. På grunn av denne monokulturen i Kroken ble det aldri noe idrettskonflikt i bygda, og siden Kroken AIL ikke hadde en tydelig «rival» i nærområdet, kom det sjeldent ideologiske uttalelser i referatene i TA. Idrettsutfoldelsen i Kroken AIL var på mange måter en parallell til den borgerlige idrett, med friidrett på sommeren og skiidrett på vinteren som de mest populære idrettene i laget. Men det var også trekk av alternative idretter. Svømming ble en populær idrett blant lagets medlemmer, som ikke var vanlig i de borgerlige lagene i Vestmar. I tillegg ble nettbull (volleyball) en populær sport blant kvinnene i Kroken AIL mot slutten av 30-tallet, som var en idrett AIF gjorde populær i Norge. I tillegg til dette var Kroken AIL sammen med de to arbeideridrettslagene i Kragerø, de lagene som fikk både menn, kvinner og barn aktivt med i idrettsutfoldelsen. En masseidrett som omfavnet både menn, kvinner og barn var AIFs mål på 30-tallet, og dette skulle være et alternativ til den mannsdominerte borgerlige idrettsbevegelsen.

Ser vi mot Helle og Helle IL, var det etter hvert også menn, kvinner og barn aktivt med i

laget, som også viser trekk av en masseidrett. Lagets stiftelse ser ut til å ha vært et initiativ for de mange arbeidsløse ungdommene på stedet, men etter hvert kom altså kvinner og barn også med i laget. Idrettsutfoldelsen i Helle IL var tradisjonell, med friidrett og skiidrett som de mest populære idrettene. Helle IL var også TAIKs fremste lag når det kom til skøyting, og skøyteutvalget i TAIK ble som oftest lagt til Helle. Idrettsaktiviteten i laget var dermed en parallell til den borgerlige idretten i nærområdet.

I Kragerø by ble Kragerø AIL et godt arbeideridrettslag. Da laget ble stiftet i 1932 ser det ut til at en ny gruppe mennesker i byen fikk innpass i idretten, og laget skulle både romme menn, kvinner og barn gjennom hele 30-tallet. Med arbeiderpartipolitiker Petter Bentsen i spissen som formann, var Kragerø AIL kanskje et av de fremste arbeideridrettslagene i Telemark rent organisasjonsmessig, og laget drev godt i mange idretter. Kragerø AIL var nok også det arbeideridrettslaget i Vestmar som best kombinerte trekkene av en parallell, alternativ-, og kamporganisasjon. Selve idrettsutfoldelsen i laget fulgte mange av de samme linjene som de borgerlige lagene Spring og KT og IF gjorde, og skiidrett og friidrett ble to meget populære idretter i Kragerø AIL. I tillegg fulgte også Kragerø AIL opp den tradisjonelle turnsporten som KT og IF hadde ført i byen helt siden 1880-tallet. Det var derfor mange paralleller til hva som ble drevet i de borgerlige idrettslagene. Svømming var derimot en idrett som Kragerø AIL satset hardt på, både fordi man så på svømming som et ledd i den fysiske oppfostringen til massene, men også fordi laget produserte utøvere i toppen på landsbasis. Svømming fikk ikke den samme statusen i de borgerlige lagene i byen, og ble dermed noe alternativt i Kragerø AIL. Storslåtte propagandastevner som ble arrangert sentrum av byen var vanlig i Kragerø AIL, og ble brukt som et ideologisk virkemiddel mot den borgerlige idretten. I tillegg til dette oppstod det spenninger mellom AIL og KT og IF, da AIL ble holdt utestengt fra byens eneste idrettsplass, som bidro til å holde det ideologiske skillet mellom arbeideridretten og den borgerlige idretten i byen vedlike.

Så var arbeideridretten i Vestmar en parallell til den borgerlige idretten i området, eller var den et alternativ med andre verdier, normer og kultur? På de fleste områder var nok arbeideridretten i Vestmar en parallell til den borgerlige idretten i området. Men i noen av de totalt fem arbeideridrettslagene i området, fantes både trekk av en parallell, alternativ og kamporganisasjon. Det arbeideridrettslaget som i sterkeste grad klarte å kombinere disse trekkene i Vestmar er etter min mening Kragerø AIL. Det meste av idrettsaktiviteten i Kragerø AIL var en parallell til den borgerlige idretten i byen, men med fokus på masseidrett og satsingen på svømming for alle var det også alternativitet i laget. Det var også eksempler

på kampmotiver, da laget ble stengt ute fra idrettsplassen til KT og IF, og Petter Bentsen understreket at Kragerø AIL ikke skulle synke ned på de borgerliges nivå. Så var også Kroken AIL et slags alternativ med tanke på den monokulturen som fantes der, i tillegg viste Drangedal AIL trekk av en kamporganisasjon, med deres konflikter mot det borgerlige laget Drang.

Masteroppgaven min har forsøkt å belyse en del av norsk historie som ligger i skjæringspunktet mellom politisk historie og idrettshistorie. Kildematerialet i TA har gitt meg grunnlaget for å avdekke aktiviteten i arbeideridrettslagene i Vestmar, og kildene viser en sterk idrettsaktivitet blant arbeiderne i området. Det har vært en spennende periode å fordype seg i, og jeg har fått kastet lys over et område der vi har visst svært lite.

Kilde og litteraturliste

Kilder

Arbeiderbevegelsens Arkiv i Telemark.

Telemark Arbeideridrettskrets: AAT-800016

Kragerø Arbeideridrettslag: AAT-815021.

Arbeidernes Idrettsforbund. (1933). *Beretning. Arbeidernes Idrettsforbund 1. april 1931 – 15. mai 1933*. Framtidens Trykkeri. Drammen. (Kopierte utgaver fra Nasjonalbiblioteket)

Arbeidernes Idrettsforbund. (1935). *Beretning. Arbeidernes Idrettsforbund. 15. mai 1933 – 15. mai 1935*. (Kopierte utgaver finnes ikke på Nasjonalbiblioteket)

Aviser og tidsskrifter:

Telemark Arbeiderblad, årgangene: 1933-1939. Nasjonalbiblioteket.

Arbeideridrett – Organ for AIF: årgangene: 1930-1935 Nasjonalbiblioteket: Stikkprøver fra årgangene 1930-1935.

Vestmar, årgangen: Mars/april 1935. Nasjonalbiblioteket.

Ikke publisert materiale:

Notat fra Johs. G. Torstveit. 2020. Vedr. Vegårshei og etablering av småbruk i mellomkrigstida. Hentet: 06.09.2020.

Litteratur.

Aas, V. (2009). *Idretten i Mykland – Hynnekleiv AIL*.

<https://mykland.webs.com/hynnekleivail.htm>

Bull, E. (1976) *Arbeiderbevegelsens stilling i de tre nordiske land (1914-1920)*. (1922) Tidsskrift for Arbeiderbevegelsens historie 1, 1976.

Bergane, J. H. (1984). *Drangedal Kommune og den økonomiske krise i mellomkrigstida*. (Hovedoppgave i historie). Oslo: Høsten 1984.

Berntsen, H. Fure, J. Gulliksen, Ø. Kjeldstadli, K. Norseng, P. Olstad, F. Rovde, O. Sørbo, T.

Brunsvig, J. (1956). *Kragerø Idrettsforening 75 år. 3. oktober 1881 – 3. oktober 1956*. Kragerø.

Evja, A. J. (2020) Drangedal IL. Av Arne, J. Evja (1923-2007). *Artikkel i Det var ein gong minner frå Drangedal*. S. 66-81

Engeset, A. (1983) *Kroken AIL 1933 – Kroken IL 1983*. Kroken Idrettslag.

Enggrav, E. (1997) *Kragerø Arbeiderpartis 90-års beretning. 1907-1997*. Kragerø Arbeiderparti.

Edin, I. (1970). *Politikk og Idrett. En undersøkelse om forholdet mellom Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund, 1924-1936*. Hovedoppgave i Historie. Universitetet i Bergen.

Furre, B. (1991). *Vårt Hundreår. Norsk historie 1905-1990*. Det Norske Samlaget. Oslo 1991.

Flaatten, H. M., Vaale, L. E., Nordby, G. (2016). *Kysten, Skogen og Byen. Skåtøy, Sannidal, Kragerø*. Kragerø Historie, Bind 3. Utgitt i 2016 av Kragerø Kommune.

Flo, I. (2010). S. 337 *Norsk Presses Historie. Bind 4. Norske Aviser fra A til Å*. Universitetsforlaget 2010.

Hodne, Ø. (1995). *Idrett og Fritid – En mellomkrigsstudie i norsk idrettskultur*. Bind 4. Novus Forlag. Oslo 1995.

Hegna, L., Sætre, J.N., Tørnes, P., Breiland, O., Naas, O. (1980) *Kjosens Idrettslag 50 år. Kjosens Idrettslags Historie. 1930-1980*. Utgitt av Kjosens IL. Drangedal.

Justvik, N. M. (2018). *Fra hav til hei. En fortelling om idrett i Aust-Agder*. Cappelen Damm AS Oslo.

Justvik, N. M. (2017) *Idrett i sør: Vest-Agder Idrettskrets 100 år 1917-2017*. Portal. Kristiansand 2017.

Justvik, N. M. (2016). Arbeideridretten på Sørlandet i spenningsfeltet mellom borgeridrett og kristenfolk. [Arbeiderhistorie](#). S.66-87. <file:///C:/Users/lars->

[/Downloads/Arbeiderhistorie2016_3.pdf](#)

Kjeldstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var*. Universitetsforlaget Oslo 1999.

Kyrkjebø, G. (1994). *Tele-idretten gjennom tidende. Telemark Idrettskrets 1919-1994*, Bø 1994.

Kyrkjebø, G. *Soga om Skade gjennom 100 år*, Lunde 1987. Olav Rovde: *Bø-idretten gjennom hundre år*, Bø 1990.

Lindroth, Jan. (1987). *Idrott Mellan krigen. Organisasjoner, ledare och ideer i den svenska idrottsrörelsen 1919-1939*. HLS Förlag Stockholm 1987.

Lundbo, Sten: *Prestestranda i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 12. februar 2021 fra <https://snl.no/Prestestranda>

Maurseth, P. (1987). *Gjennom kriser til makt (1920-1935). Arbeiderbevegelsens historie i Norge. Bind 3*. Tiden Norsk Forlag.

Midgaard. L. Tande. T. A. (1953). *Sannidal og Skåtøy Bygdebok*. Bind 3. Naper Kragerø.

Mollekleiv, S. (1984). *Arbeideridretten i Oslo lokalt og sentralt. Sørli Idrettsforening – En AIF-klubb i utvikling 1929-1940*. Hovedoppgave i idrett. Norges Idrettshøgskole 1984

Mæland. H. (2008) *Arbeideridretten i Telemark. Telemark historielags årsskrift* Heftenummer 29. s.9-24. <file:///C:/Users/lars-/OneDrive/Arbeiderhistorie%20Telemark.pdf>

Nordby. G. (2005) *Drangedal 1900-2000. Utvikling og kulturhistorie*. Utgitt av Drangedal Kommune i samarbeid med Drangedal Historielag.

Niemi, E. (1992). *Idrett og politikk. Om arbeideridretten i Varanger*. Varanger Årbok 1992

Niemi, E. (2014) *Idrett og politikk. Arbeidernes Idrettsforbund – et regionalt eksempel*. I f.Fagertun (red.) *Veiviser i det mangfoldige nord. Utvalgte artikler av Einar Niemi*. Tromsø 2014

Nilsen, Jan Erik: *Vestmar* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 28. august 2020 fra <https://snl.no/Vestmar>

Olstad, F. (1987) *Norsk idretts historie – Forsvar, sport og klassekamp 1861-1939*. Aschehoug

Olstad, F. (1989). Historien om Arbeidernes Idrettsforbund – Keiserens nye klær? Myten om AIF. *Norsk Idrettshistorisk Årbok 1989*. S. 33-49. <file:///C:/Users/lars-/OneDrive/Art.%20Olstad%20Myten%20om%20AIF.pdf>

Olstad, F. og Blikstad, E. (2018). *Helter i Sort og Hvitt – Historien om Odds Ballklubb og byen gjennom 125 år*. Odds Ballklubb, Skien 2018.

Ottosen, R. (2010). *Norsk presses historie 1-4 (1660-2010). Bind 2: parti, presse og publikum 1880-1945*. Universitetsforlaget 2010.

Pedersen, A. Vaale, L. E. (2016). *Kysten, Skogen og Byen. Skåtøy, Sannidal og Kragerø*. Kragerø Historie, Bind 2. Utgitt i 2016 av Kragerø Kommune.

Pettersson, N. (2018) *Vad vill vi med idrotten? – En studie om arbetarpressens syn på den nationella och internationella arbetaridrottsrörelsen under mellankrigstiden*. Historiske institution, Uppsala Universitet.

Ranheim, E. (1957) *Norske Skiløpere. Telemark-Sørlandet-Vestlandet*. Oslo: Skiforlaget – Erling Ranheim.

Regjeringen.no: *Johan Nygaardsvolds regjering: 20. mars 1935 – 25. juni 1945*: Hentet 10.05.2021 fra: <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/norske-regjeringer-1940-1945/johan-nygaardsvolds-regjering/id438691/>

Rolf Hofmo i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 5. mai 2021 fra https://snl.no/Rolf_Hofmo

Pålbrant, Rolf (1977), *Arbetarrörelsen och idrotten 1919-1939* [*Arbeiterbewegung und Sport in Schweden 1919 bis 1939*], Uppsala.

Sandberg, A. (1997). *Lokalidrett i 100 år. Bind 1 1896-1946. Skiklubben Trauma – Tromø Skiklubb – Trauma Sportsklubb – Idrettsforeningen Trauma.*

Sørsdal, E. (1984). «*Frihet, Sunnhet og Kultur*». *Arbeideridrett i Aust Agder*, A&B Trykk A/S Arendal.

Thorsnæs, Geir; Sæle, Ove Olsen: *idrett i Norge* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 17. mai 2021 fra https://snl.no/idrett_i_Norge

Wijk, J. (2017) "Arbetarrörelsens kritik mot tävlingsidrotten. Ideologi, politik och klass runt idrottandet", *Arbetshistoria* 40:1-2. Opublicerade texter

Wikipedia. *Liste over ordførere i Kragerø*. Hentet: 09.10.2020.

https://no.wikipedia.org/wiki/Liste_over_ordf%C3%B8rere_i_Krager%C3%B8

Åsen, Jimmy. (26.03.2018). Idrettshelter fra Kragerø. *Kragerø Blad Vestmar*.

Hentet fra: <https://www.kv.no/meninger/kronikk/lordagskronikk/idrettshelter-fra-kragero/s/5-63-98947> 12.02.2021.

